

VI. Videnskabelige Samlinger og Anstalter.

1. Den botaniske Have.

a. Om Havens Flytning m. m.

Det første Stød til denne Sag blev givet af den konstituerede Direktør for den botaniske Have, J. Lange, idet denne i 1857 henlede Opmærksomheden paa de Ulemper, som Afhændelsen og Bebyggelsen af Gammelholm vilde medføre for Haven, et Spørgsmaal, som da behandlede af en Kommission, der havde udarbejdet et Udkast til en Grundtegning til Holmens Bebyggelse. Konsistorium androg i denne Anledning paa, at Ministeriet ved at henvende sig til denne Kommission vilde varetage den botaniske Haves Interesser, men gjorde tillige opmærksom paa Betimeligheden og Nødvendigheden af at bringe Spørgsmaalet om Havens Forbliven paa sin daværende Plads eller Flytning under Forhandling og endelig Afgjørelse. Ministeriet erklærede sig under 10. Oktbr. 1857 ganske enigt med Konsistorium heri, og anmodede dette om at underkaste Sagen en nøje og alsidig Overvejelse. For saa vidt Undersøgelserne maatte lede til at tilraade og anbefale Havens Flytning, henlede Ministeriet Opmærksomheden paa Rosenborg Have, hvilken det nærmest havde tænkt sig som en Plads, ved hvis Benyttelse der, hvis den kunde vindes for den botaniske Have, muligt lod sig forene det dobbelte Øjemed, baade at skaffe bemeldte Have et ønskeligt Jordsmon og Hovedstaden en større Plæne og Have til Forskjønnelse og dens Beboeres Afbenyttelse. I Henhold hertil nedsatte Konsistorium under 4. Novbr. 1857 en Komite, bestaaende af Etatsraad, Professor Forchhammer, daværende Professor Steenstrup og den konstituerede Direktør for den botaniske Have, J. Lange, til at tage Sagen under Overvejelse og afgive sin Betænkning over den, og udrustede denne med Myndighed til, i Tilfælde af, at det var nødvendigt at indhente Oplysninger fra andre Autoriteter, at korrespondere selvstændig med disse. Under 30. Juni 1859 afgav Komiteen sin Erklæring. Den ytrede heri, at den maatte anse en Flytning af den botaniske Have fra dens nuværende Plads for at være meget nyttig, ja under visse Betingelser næsten nødvendig. Haven var nemlig omgivet af en Del af Byen, hvor Industrien i den senere Tid var kommet til at spille en betydelig Rolle, og da denne nu saa godt som udelukkende benyttede Stenkul som Brændemateriale, vare de i Haven dyrkede Planter baade udsatte for Sod fra Stenkulsrøgen og for den med Stenkullenes Forbrænding altid udviklede Svovlsyring. Hidtil havde dog Gammelholm, der begrænser Haven paa en meget lang Strækning, beskyttet den for en stor Del; men da det var afgjort, at Gammelholm skulle indlemmes i Byen og bebygges, vilde dette Onde, saa snart Bebyggelsen begyndte, kunne voxe i en Grad, der ikke lod sig beregne, selv om en bred Gade kom til at afgrænse Haven fra de nye Bygninger. Dertil kom, at Jordbunden i den botaniske Have aldrig havde været ret gunstig for Plantevæksten, da en ikke ringe Del deraf var udsat for Oversvømmelser fra Kanalerne og den overalt kun var faa Fod over Havets Overflade. Føjede man hertil, at det for Fremtiden vilde være umuligt at skaffe sig nogen som helst Udvidelse af det forholdsvis ringe Areal, som var anvist til Planternes Dyrkning, var det unægtelig i høj Grad ønskeligt, at Haven kunde henflyttes til gunstigere Terræn og Omgivelser. Komiteens Opmærksomhed var blevet henledet paa Rosenborg Slotshave; men skjønt Beliggenheden maatte

erkjendes for yderst bekvem, maatte Komiteen dog fraraade at tænke paa denne Benyttelse af den offentlige Have, da Jordbunden efter Udsagn af en Komite af Gartnere, der for nogle Aar siden havde undersøgt den, fandtes at være uskikket saa vel til finere Planters Dyrkning, som, paa Grund af dens lange Kultur, til Beplantning med Væxter, der saa meget som muligt maatte bevare deres naturlige Præg, og man paa den anden Side ikke turde tilraade, at en saa yndet Spadseregang blev unddraget Publikums Benyttelse, hvilket vilde blive nødvendigt, da en botanisk Have under ingen Betingelse kunde være saaledes aaben for Publikum, som Rosenborg Have var det. Komiteen havde dernæst undersøgt Omegnen af Frederiksberg, idet man, da der skulde udsøges en Plads til det nye astronomiske Observatorium, henvendte sit Blik paa denne højere beliggende Del af Kjøbenhavns Omegn, og ansaa det for gunstigt paa samme Sted at forene flere af de Universitetet underordnede Instituter. Undersøgelsen viste imidlertid, at Pladsen hverken var særdeles gunstig for et astronomisk Observatorium eller en botanisk Have. Universitetets nye botaniske Have maatte man fordre anlagt i Byens umiddelbare Nærhed, for at de botaniske Forelæsninger kunde holdes i selve Haven, hvilket vistnok var det heldigste, og de studerende kunde besøge Haven i Mellemtimer eller paa andre for dem bejlelige Tider, hvorimod en saa lang Afstand, som Frederiksberg, vilde lade befrygte, at de studerende — med Undtagelse af det ringe Antal, for hvilket Botanik var et Hovedfag — kun saare sparsomt vilde besøge Haven. Man henvendte derfor atter Tanken om Pladsen til begge Instituter til Stadens nærmeste Omgivelser. Da nu de Hindringer, som i Begyndelsen stillede sig i Vejen for Anvendelsen af en af Fæstningsværkernes Bastioner til det astronomiske Observatorium, vare ryddede af Vejen, og Rosenborg Bastion definitivt var indrømmet til Bygningen af det astronomiske Observatorium, syntes det rigtigst at vende tilbage til den første Plan, Komiteen havde udtænkt med Hensyn til den botaniske Have, nemlig den at søge at erhverve et Areal paa Glaciet, umiddelbart uden for de Fæstningsværker, der bleve indrømmede til Observatoriet. Denne Plads forenede alle de Fordele, som kunde ønskes med Hensyn til den botaniske Have ved Kjøbenhavns Universitet. Den var saa nær ved den Del af Staden, hvori Universitetsbygningen ligger, at Studenterne med Lethed og uden væsentlig Tidsspilde kunde benytte den. Beliggenheden var meget gunstig og vilde, naar der ved Opførelsen af det nye Hospital opnaaedes Læ mod Nordvest, være godt beskyttet fra de vigtigste Sider, Jordbunden kunde uden stor Bekostning gjøres skikket til Dyrkningen af de forskjelligartede Planter. Den havde allerede et bakket Terræn, der baade vilde være gunstigt for Planternes Dyrkning, og tillige vilde gjøre den til et meget smukt Anlæg. Den vilde, beliggende mellem det nye Kommunehospital og det astronomiske Observatorium, være beskyttet paa de to bredeste Sider mod industrielle Anlæg, og selv vilde den beskytte saa vel Hospitalet som Observatoriet mod en Bebyggelse, som i høj Grad kunde blive skadelig for begge disse store Anstalter. Komiteen maatte ønske at erhverve c. 12 Tdr. Land til dette nye Anlæg, da den nuværende botaniske Have, som indtog omtrent 5 Tdr. Land, i flere Henseender havde vist sig utilstrækkelig til sin Opgave, og da de omliggende Jorder rimeligvis meget snart vilde blive saaledes bebyggede, at en senere Udvidelse vilde være fuldkommen umulig. Komiteen havde da tænkt sig, at Skraaningen af den Del af Volden, som laa mellem Sølvgaden og Gothersgade, blev indrømmet til Beplantning med Træer af den Art, som man plejede at optage i en botanisk Haves

Arboret, men med særdeles Hensyn til Skjønheden og til Publikums aldeles frie Benyttelse som Spadseregang; dette Arboret burde da forenes med den egentlige botaniske Have paa Glaciet ved Hjælp af en Fodbro over Stadsgraven. Selve Haven burde til visse Tider af Dagen være aaben for Publikums frie Besøg, selvfølgelig under Iagttagelse af de Forsigtighedsregler, som Havens nærmeste og vigtigste Opgave fordrede. — Komiteen antog, at Erhvervelsen af dette Areal for en meget stor Del vilde blive dækket ved Salget af den gamle botaniske Haves Grund og Bygninger, der formentlig vilde kunne afsættes til forholdsvis høje Priser paa Grund af dens Nærhed ved Havnen. Skjønt Flytningen af Haven vilde tage meget lang Tid, naar den ikke skulde blive meget kostbar og forbundet med store Tab af de i Haven allerede dyrkede Planter, antog Komiteen dog, at naar det Areal, som den ønskede, snart blev Haven indrømmet, vilde det være muligt i en nærmere Fremtid at frigjøre enkelte Dele af den gamle Have til saadanne Byggefretagender, der maatte anses for paatrængende nødvendige eller meget ønskelige.

Konsistorium tiltraadte Komiteens Erklæring, og indstillede derfor i Skrivelse af 9. Juli 1859, at Ministeriet, hvis det bifaldt Planen, vilde indlede Forhandlinger med vedkommende Autoriteter om Indrømmelsen af den omhandlede Plads. I Anledning heraf begjærede Ministeriet under 25. Juli en Erklæring fra Krigsministeriet om Sagen, navnlig om, under hvilke Betingelser Afstaaelsen af Jordmonnet, for saa vidt det hørte under Militæretatens Omraade, vilde kunne ske til Universitetet, naar Krigsministeriet fra sin Side gik ind paa Forslaget og indvilgede i Afstaaelsen af det attraaede Jordstykke. Under 2. Septbr. s. A. svarede Krigsministeriet, at der efter de da bestaaende Forhold ikke vilde kunne være Tale om en Omdannelse og Benyttelse af Terrænet til den botaniske Haves Anlæg før i alt Fald, efter at Voldenes Opgivelse for Forsvaret var besluttet. Et Tilsagn beregnet paa denne Eventualitet var saaledes det højeste, hvorom der for Tiden kunde være Spørgsmaal; men et saadant vilde formentlig ikke i nogen væsentlig Grad kunne gavne den omhandlede Sag, og paa den anden Side vilde Krigsministeriet end ikke se sig i Stand til at gaa ind paa noget som helst bindende Løfte i saa Henseende, forinden Planen til det hele inden for Søerne beliggende Terræns Afbenyttelse var vedtaget, idet denne Plan ellers i en alt for betænkkelig Grad vilde præjudiceres, saa vel hvad angik Bestemmelserne om Grundplanen, som om Højdeforholdene, Anlæg af Kloakledninger o. s. v., ligesom det overhovedet vilde være misligt saaledes at foregribe Forslaget for den Kommission, hvilken det var overdraget at udarbejde nys nævnte Plan. Den eneste Maade, paa hvilken Krigsministeriet derimod vilde kunne imødekomme det omhandlede Forslag, og hvorved dettes eventuelle Udførelse under senere gunstige Omstændigheder allerede nu kunde forberedes, var ved at meddele oven nævnte Kommission de fremsatte Ønsker, for at der i Tide kunde blive taget alt muligt Hensyn dertil. Det vilde imidlertid i saa Fald være nødvendigt, at Kommissionen, som ved sit Kommissorium var bundet til at se paa Statskassens Tarv til en vis Grad, samtidig erholdt Meddelelse om de Vilkaar, paa hvilke Overdragelsen af det omhandlede Terræn skulde ske, og Krigsministeriet begjærede derfor en Udtalelse om, hvorvidt Universitetet var villigt til at underkaste sig lignende Betingelser for Kjøbet af bemeldte Areal, som det allerede var gaaet ind paa med Hensyn til det nye Observatorium, nemlig til sin Tid, naar de nuværende Fæstningsværkers Sløjfning paabegyndtes, at erlægge til Militæretaten som Kjøbesum det Beløb, der ved mindelig Overenskomst eller lovlig

Taxation fastsattes som den sandsynlige Nettoindtægt, Militæretaten vilde kunne udbringe af Arealet ved at udjævne Terrænet og afhænde det til Bebyggelse. I denne Anledning begjærede Ministeriet en Erklæring fra Konsistorium, og dette sendte Sagen til Komiteen, for at denne kunde udtale sig herom. Der hengik imidlertid lang Tid, inden denne Udtalelse fræmkom, blandt andet, fordi alle Kort over det omspurgte Terræn viste sig at være saa unøjagtige, at de vare ubrugbare, og Komiteen derfor maatte oppebie den nye Opmaaling, som da blev foretaget. Det vil imidlertid være rettest først at omtale, hvad der foregik i denne Sag i Mellemtiden.

For at forberede den botaniske Haves Flytning fandt Komiteen det hensigtsmæssigst, at en Del unge Planter af Træer, der senere skulde benyttes til at give den nye botaniske Have Læ og Beskyttelse, udplantedes paa et Sted, hvor de havde bedre Plads til deres Udvikling, end paa Saabedene. I den gamle botaniske Have manglede der en saadan Plads, og Komiteen havde derfor, i det Haab, at det foreslaaede Areal til den nye Have i sin Tid vilde blive anvist paa Glaciet mellem Nørre- og Østerbro, udsøgt en til denne Udplantning passende Lokalitet paa Glaciet tæt ved Nørre-Alle, c. $1\frac{1}{2}$ Tønde Land stort, og i denne Anledning henvendt sig til Ingeniørkorpset. I Skrivelse af 28. Juni 1860 anmodede Komiteen derfor Konsistorium om at ville udvirke Ministeriets Bifald til videre Forhandlinger med Ingeniørkorpset, idet den bemærkede, at hvis den Plads paa Glaciet, som den ansaa for den mest passende til den nye botaniske Have, mod Forventning ikke skulde kunne erholdes til Disposition, vilde den ommeldte Planteskole ikke desto mindre være af Nytte for den Plads, som senere maatte bestemmes til en botanisk Have. Dernæst fremsendte Komiteen under 4. Juli næst efter et Overslag over Omkostningerne ved Indhegningen og Bearbejdelsen af den til Planteskole udsete Plads, hvorefter disse vilde udgjøre henholdsvis 772 Rd. og 50 Rd., som imidlertid ikke vilde kunne afholdes af den botaniske Haves Normalindtægter. Hegnet foresloges dannet af et $3\frac{1}{2}$ Al. højt Plankeværk af uhevlende Brædder, hvilket man foretrak for en Indhegning ved et Stakitværk, som Ingeniørkorpset helst ønskede, fordi et Plankeværk ydede bedre Beskyttelse mod Tyveri, og bedre hindrede, at Frøet af det i rigelig Mængde paa Glaciet voxende Ukrudt kunde blæses ind i Planteskolen, fordi det beholdt en stor Del af sin Værdi, hvilket ikke var Tilfældet med et Stakit, og endelig fordi det vilde give passende Læ for de unge Træplanter. Komiteen fremsendte derhos Overslag over Udgifter til „Forsøg med tykt Glas“ og „Forsøg med Luftbevægelse i Væxthuset“, som vel ej umiddelbart vedkom den foreslaaede Planteskole, men vare Forsøg, som det ansaas for vigtigt at faa anstillet, inden Haven flyttedes. „Forsøgene med tykt Glas“ skulde afgjøre, hvilke Glassorter der efter vore Forhold vare de bedste og billigste til Væxthuse. Hertil foresloges, at et lille Væxthus i den gamle botaniske Have forsynedes med store Ruder af belgisk saakaldet Salinglas. „Forsøg med Luftbevægelser i Væxthusene“ havde til Hensigt at undersøge, om man ikke kunde tilvejebringe en sundere og kraftigere Plantevæxt i Drivhusene ved at sætte Luften i dem i Bevægelse ved et Blæseapparat, og saaledes kunstig at tilvejebringe en Luftbevægelse, der i den frie Natur fremkommer ved Blæsten. Omkostningerne med disse Forsøg vare anslaaede henholdsvis til 97 Rd. og 25 Rd.

Universitetets Kvæstor, hvis Erklæring Konsistorium begjærede med Hensyn

til disse Forslag, udtalte, at Omkostningerne ved Indhegningen og Bearbejdelsen af Pladsen formentlig burde afholdes af Universitetets Konto for ekstraordinære Udgifter, for saa vidt den var tilstrækkelig dertil, og i øvrigt søges bevilgede ved Tillægsbevilling til Finantsloven for 1860—61. Hvad angik Udgifterne til de omtalte Forsøg, bemærkede han, at da disse Forsøg, der ikke vedkom den foreslaaede Planteskole, alene ønskedes foretagne førinden Flytningen af den botaniske Have, og der sandsynligvis vilde hengaa lang Tid, før denne Flytning kunde foregaa, kunde de ikke anses for saa paatrængende nødvendige, at de burde foretages før de fornødne Beløb vare bevilgede ved Finantsloven.

Ved Skrivelse af 14. Juli 1860 indsendte Konsistorium Komiteens 2de Indstillinger til Ministeriet tillige med Kvæstors Erklæring. Det bemærkede heri, at det maatte anse Anlægget af den omhandlede Planteskole for nødvendigt og Valget af Pladsen til samme for hensigtsmæssigt, og indstillede derfor, at der meddeltes Bemyndigelse til at søge det af Ingeniørkorpset anviste Jordstykke erhvervet til dette Brug paa de af Korpset stillede Betingelser, og at saa vel det til Vederlag for Pladsens Afbenyttelse bestemte aarlige Beløb, som Udgifterne til Pladsens Indhegning, Opdyrkelse og Beplantning, indtil et Beløb af 822 Rd., bevilgedes overensstemmende med Kvæstors Forslag. Hvad derimod angik Indstillingen om, at der til Forsøg med tykt Glas og til Forsøg med Luftbevægelser i Væxthusene maatte bevilges 122 Rd., troede Konsistorium, da Komiteen ikke havde oplyst, at særegne Grunde gjorde det ønskeligt endnu i Finantsaaret 1860—61 at anstille disse Forsøg, ikke at burde andrage paa, at de ommeldte Udgifter, der ikke vilde kunne afholdes af de til den botaniske Have for dette Finantsaar bevilgede ordinære eller ekstraordinære Beløb, hevilgedes afholdte af Universitetets Konto for ekstraordinære Udgifter, eller eventuelt søgtes bevilgede paa en Tillægsbevillingslov for 1860—61, saa lidt som det fandt Anledning til at indstille, at Udgifterne søgtes bevilgede ved Finantsloven for 1861—62. Herom satte Konsistorium samme Dag Komiteen i Kundskab, idet det tilføjede, at hvis Komiteen maatte anse det for paatrængende nødvendigt, at de ommeldte Forsøg paabegyndtes i Finantsaaret 1860—61, maatte den direkte til Ministeriet indsende de i saa Henseende fornødne Oplysninger, da der inden Udløbet af Universitetsferien intet Konsistoriumsmøde vilde blive afholdt.

Under 17. Septbr. 1860 meddelte Ministeriet derefter, at det paa Budgetforslaget for 1861—62 havde optaget et Beløb af 800 Rd. til Anlæg af Planteskolen, ligesom det i samme Budgetudkast havde foreslaaet bevilget 97 Rd. og 25 Rd., henholdsvis til Forsøg med tykt Glas og Luftbevægelse i Væxthusene i den botaniske Have. Ministeriet anmodede derhos Konsistorium om at sørge for, at Forslaget om Overladelsen af det ommeldte Jordstykke til Planteskole paa de Betingelser, som Ingeniørkorpset havde erklæret sig villigt til at indstille til Billigelse, hurtigst muligt blev fremmet af Komiteen, saaledes at det af Ingeniørkorpset kunde blive indstillet til Krigsministeriets Approbation. Efter at Konsistorium havde meddelt Komiteen dette, og denne derefter havde forhandlet Sagen med Ingeniørkorpset, blev det efter Bemyndigelse af Krigsministeriet tilladt Korpset at indrømme Komiteens Andragende om at erholde det omhandlede Terræn i Forpagtning paa følgende Vilkaar:

1. Arealet maatte kun benyttes til Planteskole, ikke til Lysthav eller desl

- Benyttelsen kontrolleredes saa vel af Kommandantskabet, som af Kjøbenhavns Fortifikation.
2. Militæretaten skulde til enhver Tid kunne fordre fri Adgang til Arealet og skulde derhos kunne forlange sig Arealet helt eller delvis tilbageleveret, naar andre Øjemed gjorde en Tilbagelevering ønskelig.
  3. Til Kjøbenhavns Fortifikation skulde svares en aarlig Leje af 20 Rd., hvilken Leje dog forholdsvis skulde nedsættes, saa snart Militæretaten fordrede nogen Del tilbageleveret. Desuden skulde Komiteen affinde sig med den daværende Græsforpagter for Resten af hans Forpagtningstid.
  4. Med Hensyn til Arealets Indhegning skulde Komiteen følge Kjøbenhavns Fortifikations Forskrifter.

Ved herom at meddele Komiteen Underretning i Skrivelse af 10. Jan. 1861 tilføjede Ingeniørkorpset, at det approberede, at Pladsen overensstemmende med Komiteens Ønske omgaves med et $3\frac{1}{2}$ Alen højt Plankeværk.

Efter at de fornødne Beløb saa vel til Planteskolen, som til Forsøgene ved Finantsloven vare bevilgede -- til Planteskolen bevilgedes 822 Rd., — paalagde Ministeriet under 18. Marts 1861 Konsistorium at bemyndige Komiteen til paa Universitetets Vegne at oprette Overenskomst med Ingeniørkorpset om Arealets Benyttelse i Overensstemmelse med Udkastet til Konditionerne herfor samt at træffe den videre Foranstaltning til Arealets Indhegning og videre Fremme, hvorhos Ministeriet paalagde Bygningsinspektør, Etatsraad Hansen at udføre de omhandlede Arbejder, naar Komiteen derom henvendte sig til ham. Ved Skrivelse af 21. Marts 1861 meddelte Konsistorium Komiteen dette, hvorefter Overenskomsten oprettedes og Arbejderne toge deres Begyndelse. Da det senere viste sig, at et Tilskud vilde behøves til Jordstykkets yderligere Dyrkning, Boplantning og Rengjøring, bevilgedes efter Indstilling fra Komiteen et Beløb af 130 Rd. hertil paa Finantsloven for 1862—63.

Som berørt var der paa Finantsloven for 1861—62 bevilget 822 Rd. til Planteskolen, nemlig til Plankeværket 772 Rd., til Opdyrkning m. v. 50 Rd. De virkelige Udgifter stillede sig imidlertid saaledes, at Plankeværket kostede 643 Rd. 75 Sk., altsaa en Besparelse af 178 Rd. 21 Sk., hvorimod Udgifterne til Jordens Behandling, hvis større eller mindre Vanskelighed ikke med nogen Sikkerhed lod sig forud bestemme, beløb sig til 80 Rd. 5 Mk., altsaa en Overskridelse af 30 Rd. 5 Mk. Komiteen indstillede derfor under 7. April 1862, at dette Beløb i Forbindelse med 10 Rd. i Godtgjørelse til Græsningsforpagteren, 20 Rd. i Leje til Ingeniørkorpset, 30 Rd. for et nøjagtigt Kort og Arealberegning af den projekterede botaniske Have (da der ikke fandtes noget Kort, som kunde lægges til Grund for Planerne til Benyttelsen af dette Areal) samt 9 Rd. til Udgift i Anledning af Arealets Opmaaling, tilsammen 99 Rd. 5 Mk. maatte afholdes af det med Hensyn til Plankeværket besparede Beløb, hvilket Ministeriet ved Skrivelse af 22de April 1862 bevilgede. Lejeafgiften til Ingeniørkorpset 20 Rd. og Godtgjørelsen til Græsforpagteren (for det andet og sidste Aar, da hans Forpagtningstid dermed var udløbet) 10 Rd. blev i Henhold til Ministeriets Skrivelse af 4. August 1862 udredet paa forventet Tillægsbevilling for 1862—63, hvorefter Lejeafgiften opførtes paa Finantsloven for 1863—64, saaledes at den hele aarlige Sum til Planteskolens Vedligeholdelse blev 150 Rd. Efter Indstilling fra Konsistorium i Skrivelse af 3. Oktbr. 1863 forhøjedes dette Beløb ved Finantsloven for 1864—65 med 20 Rd.

til Anskaffelse af forskjellige Rekvisiter til Planteskolen m. v. En senere fra Komiteen fremkommet Indstilling om, at Planteskolen maatte henlægges under den botaniske Haves Bestyrelse, og at det til Planteskolen bestemte Beløb maatte overføres paa den botaniske Haves Konto, hvilken Indstilling af Konsistorium anbefaledes ved Skrivelse af 25. April 1864, blev ikke taget til Følge af Ministeriet, der under 9. Maj s. A. tilskrev Konsistorium, at det, saaledes som Finantsloven var vedtaget af Rigsdagen, fandt det betænkeligt at foretage denne Overførsel, og derfor ikke kunde give sit Samtykke dertil.

Spørgsmaalet om Erhvervelsen af en Grund til Anlæg af en ny botanisk Have hvilede indtil 1865, da Ministeriet ved Skrivelse af 17. Juni til Konsistorium begjærede en Indberetning om, hvorledes den af Konsistorium i Anledning af Havens Flytning nedsatte Komite havde fremmet sine Arbejder. Ministeriet bemærkede, at da Bebyggelsen af Gammelholm netop i Nærheden af den botaniske Have skred frem, og Nødvendigheden af at skaffe det kgl. Akademi for de skjønne Kunster Byggegrund paa Havens Territorium til en Udstillingsbygning mere og mere paa-trængte sig, syntes Tidspunktet at være kommet til saa vidt muligt at afslutte Forarbejderne for Sagens endelige Behandling, saaledes at man, naar Forhandlingerne om Grundens Erhvervelse skulde gjenoptages, fra Universitetets Side var nogenlunde paa det rene baade med Planen overhovedet for Havens Anlæg efter Flytningen og med de Udgifter, som denne, bortset fra Grundstykkets Erhvervelse, vilde medføre. Ministeriet begjærede derfor udarbejdet af Komiteen en foreløbig Plan for Havens Anlæg, saaledes som denne i Forhold til Videnskabens Tarv og Universitetets pekuniære Kræfter tænktes at burde være, og et summarisk Overslag over Flytningsudgifterne, derunder indbefattet Opførelsen af de Bygninger, som paa det nye Terræn vilde udkræves. Paa Foranledning af Konsistorium afgav Komiteen, der i Mellemtiden efter dens egen Indstilling af Konsistorium var blevet forstærket med den botaniske Gartner Weilbach, derefter under 19. Juli 1865 en Erklæring, i hvilken den først gav en historisk Udsigt over sin Virksomhed, saaledes som denne i det foregaaende er fremstillet. Den bemærkede dernæst, at den under de meget ubestemte Forhold, inden Hovedspørgsmaalet om Kjøbenhavns fremtidige Befæstning var afgjort, ikke havde set sig i Stand til at gjøre bestemte Forslag, men kun havde kunnet virke ved at forberede de Skridt, der maatte gjøres, saa snart dette Hovedspørgsmaal var afgjort. Ved mundtlige Forhandlinger havde den foranlediget, at den tidligere nævnte, til Udarbejdelse af Planen til Glaciets Benyttelse nedsatte Kommission optog den nye botaniske Have i Planen*), og den fandtes derfor ogsaa anlagt paa den i 1865 udkomne trykte Plan. Komiteen maatte derefter anse sin Hovedopgave for løst, idet det økonomiske Spørgsmaal næppe henhørte under dens Ressort, og den foreslog derfor, at denne Komite opløstes og en ny Komite udnævntes, der, under Forudsætning af, at den betegnede Plads paa Glaciet var bestemt til den fremtidige botaniske Have, skulde overveje alle de Spørgsmaal, som vedkom denne Haves Indretning, og altsaa ogsaa de

*) Den trykte Plan henlagde Volden og den udfyldte Voldgrav med til den projekterede botaniske Have, hvorved dens Areal vilde blive henved 24 Tdr. Land. Komiteen havde dog tænkt sig, at den Del af Arealet, der dannes af Voldskraaning og Voldgraven, mest passende kunde forvandles til et Arboret, men som ikke umiddelbart vedkom den botaniske Have.

Omkostninger, som vilde være forbundne med Flytningen fra den gamle Have. I denne Komite maatte Professor botanices have Sæde, ligesom det ogsaa vilde være ønskeligt, at den blev bemyndiget til at tilkalde Bygningsinspektøren ved Behandlingen af alle de Sager, som vedkom Bygningerne.

Efter at Ministeriet med Konsistoriums Skrivelse af 22. Juli 1865 havde modtaget denne Indberetning, anmodede det under 6. Septbr. s. A. Krigsministeriet om at udtale sig om, hvorvidt det attraaede Grundstykke kunde ventes Universitetet overdraget til den paatænkte Benyttelse. Det bemærkede, at det, for at forberede Foranstaltninger til den paatænkte Flytning af den botaniske Have, var særdeles magtpaaliggende først at faa Spørgsmaalet klaret om den Grund, der til Anlægget af den nye Have kunde stilles Universitetet i Udsigt, eftersom det, uden at der i denne Retning havdes et nogenlunde bestemt Udgangspunkt, var saa godt som umuligt at lægge Planen for Havens Anlæg efter Flytningen og anstille endog blot tilnærmelsesvis den fornødne Beregning over de Udgifter, der vilde være forbundne med Flytningen og det nye Anlæg. I denne Anledning svarede Krigsministeriet under 9. Oktbr. s. A., at det ikke saa sig i Stand til nu at give nogen bestemt Udtalelse i den omtalte Retning, eftersom Planens Vedtagelse og Gjennemførelse afventede Udtalelser fra andre Sider. Saafremt Undervisningsministeriet imidlertid ikke desto mindre maatte ønske en Undersøgelse om, hvorledes Universitetet kunde erhverve bemeldte Grund, forudsat at Planen for saa vidt vedtoges, vilde Krigsministeriet være meget villigt til at gaa ind paa dette Spørgsmaal, men maatte da først, under Henvisning til sin Skrivelse af 2. Septbr. 1859, udbede sig en Udtalelse om, hvorvidt Universitetet vilde være villigt til at gaa ind paa de deri antydede Hovedbetingelser, hvortil Militæretaten da mulig vilde have nogle andre mindre Betingelser og Forslag at knytte. Naar dette besvaredes bekræftende, henstillede Krigsministeriet til nærmere Overvejelse, om det ikke maatte findes ønskeligt for Universitetet paa de oven berørte Betingelser eventuelt at komme i Besiddelse af det hele Areal, som var tænkt omsluttet af Nørrevoldgade, Forlængelsen af Gothersgade, Gaden forbi Kommunehospitalet og Forlængelsen af Sølvgade, hvilket Areal, naar fraregnedes Pladsen for Observatoriet og de projekterede Vandareal, vilde indeholde c. 16 Tdr. Land, hvor der altsaa eventuelt kunde blive Plads for en zoologisk Have.

Over denne Skrivelse begjærede Ministeriet under 26. Oktbr. 1865 Erklæring fra Konsistorium, der i Følge Konferentsraad Forchhammers Ønske anmodede Komiteen om at indhente nærmere Underretning angaaende Indholdet af de Betingelser og Forslag, hvortil der hentydedes i Krigsministeriets Skrivelse, samt i øvrigt erhverve de Oplysninger om de eventuelle Vilkaar for Erhvervelsen af den attraaede Grund til en ny botanisk Have, som sammesteds fra maatte kunne faas. Komiteen tilskrev i denne Anledning under 26de April 1866 Krigsministeriet, og udtalte sig udførligt om sin Stilling til Sagen. Med Hensyn til den af bemeldte Ministerium i Skrivelse af 2. Septbr. 1859 opstillede Hovedbetingelse erklærede Komiteen, at Universitetet efter dens Anskuelse ikke vilde være i Stand til at gaa ind paa en Betingelse, der stillede en Grund, som Universitetet væsentlig vilde benytte til Have, i lige saa høj Pris som en Byggegrund, og oven i Kjøbet bragte Universitetet i en Gjæld til Krigsministeriet eller det offentlige, hvis Størrelse det i Nutiden ikke var muligt med nogen Sikkerhed at beregne. I det mindste vilde Komiteen ikke se sig i Stand til at anbefale Erhvervelsen af en ny Grund til den

botaniske Have paa saadanne Vilkaar. Komiteen var imidlertid overbevist om, at selv om Universitetet paa ingen Maade kunde gaa ind paa Erhvervelsen, paa de ældre Betingelser for Observatoriegrundens Erhvervelse, vilde det dog kunne byde Militæretaten eller Staten en antagelig Erstatning for den omhandlede Grund, ved nemlig at overlade det offentlige som Byggegrunde en større Del af det Territorium, hvilket den gamle Have indtog. Paa Grund af Beliggenheden havde dette allerede i længere Tid haft en ganske betydelig Værdi som Byggegrund, og det var da Havens Agt at fraflytte dette, efterhaanden som den nye Haveplads kunde blive benyttelig. Det Areal, som Komiteen havde ønsket til den nye botaniske Have, udgjorde kun c. 10—12 Tdr. Land, begrænset af Gothersgadens og Selvgadens Forlængelse, Vejen forbi Kommunehospitalet og selve Voldgraven, denne sidste dog medregnet. Til et Areal af dette Omfang ansaa Komiteen det nødvendigt af økonomiske Hensyn at indskrænke Havens Fordringer. Naar imidlertid Voldene engang i Tiden bleve aldeles opgivne som Forsvarsværker, og de da i hele den Strækning, hvorom her var Tale, bleve overgivne til beplantede Spadserepladser, vilde Haven vistnok uden Vanskelighed kunne udstrække sit egentlige Arboret af fremmede Træer og Buske ud over Voldgraven over paa den nærmeste Del af Voldskrænten og Volden, da en saadan Forening af det nyttige og fornøjelige med det videnskabelige fra alle Sider var at ønske og vente. Denne Udvidelse af Havens Arboret vilde netop benytte en Strækning af det Tillægsareal, som omtaltes i Slutningen af Krigsministeriets Skrivelse. Naar det imidlertid heri bemærkedes, at dette hele Terræn, der vilde indeholde c. 16 Tdr. Land, eventuelt vilde kunne afgive Plads for en zoologisk Have, troede Komiteen ikke, at Universitetet kunde tænke paa at anlægge en saadan, og den var overbevist om, at det laa uden for alle Muligheder, naar det dertil skulde erhverve en egen Grund, og det under saa ugunstige Forhold. Til et saadant Anlæg vilde det her nævnte Territorium vistnok ogsaa i flere Henseender være mindre heldigt beliggende, og under alle Omstændigheder være meget utilstrækkeligt; men Komiteen indrømmede gjerne, at Besiddelsen af den tilbudte Strækning, der netop forenede den eventuelle botaniske Have med Observatoriegrunden, ikke vilde være uden en vis Betydning for Universitetet og navnlig for dets nye Have, der, som bemærket, paa denne Maade vilde kunne opnaa at udvide sit Arboret til en Art af offentlig Lysthave med Spadseregange i, og ved samme Udvidelse erholdt Herredømmet over begge Bredderne af Voldgraven, hvorved dets Vandbeholdning, der var af stor Vigtighed for Vandplanternes Kultur, bedre kunde reguleres. Selv for det større Vandareal, der i Følge Ministeriets Skrivelse var paatænkt at skulle blive tilbage efter Voldenes Slejfnings eller Omdannelse, vilde Haven maaske kunne faa Brug. Men i denne Henseende maatte Komiteen udtrykkelig gjøre opmærksom paa, at ligesom den nye botaniske Have selvfølgelig maatte have udelukkende Raadighed over en mindre Del af Voldgraven til Vandplanterne, saaledes maatte den ogsaa kunne holde en bestemt Vandstand i det større Areal. — For at Universitetet imidlertid skulde kunne tænke paa at komme i Besiddelse af dette Terræn, maatte dets Erhvervelse efter Komiteens Mening stilles i Forbindelse med Hovedstykket hinsides Voldgraven og under de samme Vilkaar, som den foreslog for dette, nemlig ved Afstaaelse af et Stykke af den gamle Haves Territorium, der baade var saa heldigt beliggende til Bebyggelse og saa værdifuldt, at Komiteen ikke mente at kunne sætte et Maal af dette lavere, end det fire- eller fem-

dobbelte af det samme Terræn, der ønskedes til Haven. Det var imidlertid kun med en vis Betænelighed, at Komiteen turde foreslaa Universitetet at modtage det større Territorium paa de nævnte Vilkaar, da den kun altfor godt vidste, at Omkostninger af flere hundrede tusinde Rigsdaler vilde være forbundne med Havens Henflytning og Ordning paa den nye Plads, og det syntes den naturligst, at Universitetet i paakommende Tilfælde kunde afholde en Del af disse betydelige Udgifter ved at afhænde noget af dets ældre, værdifulde Grund til Byggeplads. Komiteen forespurgte derfor, hvorvidt Krigsministeriet vilde kunne gaa ind paa et Forslag i den oven nævnte Retning om et Mageskifte, saaledes at det hidtil til den botaniske Have benyttede Territorium af mellem 4 og 5 Tdr. Lands Størrelse (4 Tdr. og c. 2000 □ Al.) afgaves til Krigsministeriet eller til Staten, imod at Universitetet som Vederlag erholdt det til en ny botanisk Have udsete Stykke uden for Voldgraven og den inden for samme indtil Voldgaden gaaende Strækning, med den tilstødende Grund for Observatoriebygningen. Sluttelig udbad Komiteen sig Oplysninger om, hvilke de mulige mindre Betingelser vare, som Ministeriet i sin Skrivelse havde hentydet til.

I Skrivelse af 17. Maj 1866 henstillede derefter Krigsministeriet til Komiteen at træde i Forhandling med Kommissionen af 8. Septbr. 1858 om Sløjfningen af Kjøbenhavns Fæstningsværker m. m. angaaende det stillede Forslag og et Udkast til en eventuel Overenskomst, idet det bemærkede, at denne Kommission, hvis Formand var Chefen for Ingeniørkorpset, Oberst F. Dreyer, foreløbig var instrueret af Ministeriet med Hensyn til en saadan Konference. I Følge dette Udkast, der tilstilledes Komiteen som Grundlag for de mundtlige Forhandlinger i Fællesmøderne, skulde Universitetet til Observatoriet og den nye botaniske Have overtage de fulde 21 Tdr. Land, der til samme vare afsatte paa Planen, mod at det til Staten afstod hele den nuværende botaniske Have med derpaa staaende Bygninger. Til Erhvervelsen var der knyttet en saadan Mængde for Universitetet højt trykkende og besværende Byrder og Indskrænkninger, at dettes Ejendomsret over Arealet vilde være aldeles illusorisk. Udkastet kom imidlertid ikke til nærmere Forhandling. Derved vare Underhandlingerne dog ikke afbrudte; tvært imod, de førtes videre paa et noget forskjelligt Grundlag, og da der efter disse snart viste sig en rimelig Udsigt til at komme til Enighed, fandtes det fra Regeringens Side rettest strax at erhverve Samtykke fra den lovgivende Magt til Overdragelsen. Der blev da i Udkastet til Lov om Nedlæggelsen af en Del af Kjøbenhavns Fæstningsværker m. v. under § 5 optaget følgende Bestemmelse:

„Et Areal af Størrelse indtil 21 Tdr. Land kan afstaas til Universitetet til Anlæg af en botanisk Have og et astronomisk Observatorium, mod at Universitetet giver Vederlag i den nuværende botaniske Haves Grund til Staten. Den af Universitetet saaledes erhvervede nye Grund maa ikkun benyttes i de anførte eller andre videnskabelige Ojemed“ (Dept. Tid. 1867 Side 51). I Motiverne bemærkedes hertil: „Der er indledet Underhandling mellem Krigsministeriet og Universitetet om et Mageskifte af den nuværende botaniske Haves Grund, af Størrelse c. 4¹/₇ Tdr. Land, mod et Areal af 20 à 21 Tdr. Land af Fæstningsterrænet, beliggende mellem Voldgaden og Kommunehospitalet, til en ny botanisk Have og til et astronomisk Observatorium, hvilket sidste allerede er anlagt paa Grunden (i Rosenborg Bastion) i Følge en tidligere af Ministeriet gjort Indrømmelse. Værdien af de tvende Grunde skjønnes, under Hensyn til den nærværende Tilstand af Fæstningsterrænet

at maatte sættes omtrent lige. Ved Mageskiftet vil den bemeldte Observatorium paahvilende Forpligtelse til i Tiden at betale for Grunden, naar Fæstningsværkerne ellers sleifes og afhændes, blive absorberet, medens den derimod vil træde i Kraft, naar Mageskiftet ikke kommer i Stand. Til dette Mageskiftes Muliggjørelse er den fornødne Bestemmelse optaget i Lovudkastet". Ibid. Side 59.

Det er foran bemærket, at Konsistorium, skjønt Komiteen i sin Erklæring af 19. Juli 1865 havde erklæret, at den ansaa sin Hovedopgave for løst, efter at den omtalte Plan til en ny botanisk Have var optaget i den trykte Plan til Glaciernes Benyttelse, dog i Følge Konferentsraad Forchhammers Ønske lod den gjøre Forsøg paa hos Krigsministeriet at erholde Oplysning om de eventuelle Vilkaar for Erhvervelsen af en Grund til den nye Have. Efter Beskaffenheden af de saaledes indledede Forhandlinger, ansaa Konsistorium det imidlertid for nødvendigt at forstærke Komiteen med et juridisk og et forretningskyndigt Element, hvorom den i Skrivelse af 16. Novbr. 1866 meddelte Ministeriet det fornødne. En yderligere Forøgelse af dennes Kræfter maatte Konsistorium derhos af en anden Grund anse for hensigtsmæssig. Det Hverv, som Komiteen for Havens Flytning oprindelig havde, nemlig at udfinde en Plads, som efter sin Beliggenhed og sine øvrige Forhold i det hele egnede sig for Anlægget af en ny botanisk Have, var nu for saa vidt løst, som en saadan Plads maatte anses for at være fundet paa Glaciet, og i Følge hvad der forelaa af Forhandlingerne om Voldenes Sløjfning og de herhen hørende Terræners Benyttelse, syntes der ikke at kunne være nogen Tvivl om, at Universitetet i sin Tid vilde kunne erhverve det fornødne Terræn paa hint Sted. Det næste Skridt i Sagen kunde imidlertid efter Konsistoriums Mening ikke bestaa i, nu at træffe en endelig og bindende Overenskomst med Krigsministeriet om, paa hvilke Vilkaar dette vilde afhænde et Jordstykke paa Glaciet af en bestemt Størrelse til Universitetet, selv om Krigsministeriet, hvad Konsistorium ikke vidste, maatte have fuld og udelukkende Ejendomsret over det paagjældende Areal. Konsistorium ansaa det nemlig for en Selvfølge, at der maatte drages Omsorg for, at den hele samlede Udgift ved Erhvervelsen og Anlægget af den nye botaniske Have ikke maatte overstige, hvad Universitetet, under tilbørligt Hensyn til dets øvrige Formaal, kunde anvende paa det botaniske Studium. Derfor vilde der ikke kunne tages nogen endelig Bestemmelse om, hvor stort et Areal der burde erhverves til den nye Have, forinden man havde faaet et Overslag over de Udgifter, som forventes at ville medgaa til Flytningen og Indretningen af den nye botaniske Have med de til samme hørende Bygninger m. v. I Forbindelse med Overslaget over Udgifterne maatte man dernæst anse det for ønskeligt at erholde nogen Oplysning om, hvor meget der i Tilfælde af, at den nuværende botaniske Haves Grund bortsolgtes for Universitetets Regning, herved kunde ventes at ville indkomme. Først naar samtlige disse Oplysninger forelaa, vilde det efter Konsistoriums Mening være muligt at tage den endelige Bestemmelse om Størrelsen af det Areal, der skulde søges erhvervet til den nye Have, og at afslutte endelig Overenskomst i saa Henseende med Krigsministeriet eller de Autoriteter, til hvilke det maatte blive overdraget at forestaa Salget af de paagjældende Terræner. For at den tidligere nedsatte Komite kunde blive sat i Stand til at tilvejebringe alle herhen hørende Oplysninger, maatte Konsistorium anse det for nødvendigt, at den forstærkedes, ikke blot med et forretningskyndigt Element, men ogsaa med Professor botanices. Derom kunde der nemlig for Konsistorium ikke være nogen Tvivl, at Professor Ørsted nødvendig-

vis efter sin hele Stilling maatte deltage i alle Forhandlinger om den nye **Haves Størrelse**, Indretning og Anlæg. Af de nævnte Grunde havde Konsistorium derfor anmodet Professor Gram, Professor Ørsted og Universitetets Kvæstor om at indtræde i Komiteen og overdraget den saaledes forstærkede Komite det Hverv, under Medhjælp af Bygningsinspektøren, at tilvejebringe en Oversigt over samtlige de økonomiske Data, som kom i Betragtning ved den gamle botaniske Haves Flytning og den nye botaniske Haves Indretning med tilhørende Bygninger o. s. v. Ved Skrivelse af 31. Decbr. 1866 meddelte derefter Ministeriet Bygningsinspektøren fornødent Paalæg i saa Henseende.

Den forstærkede Komite nedsatte en Underkomite, bestaaende af Etatsraad Gram og Universitetets Kvæstor, Justitsraad Frydensberg, til at tilvejebringe Oplysning om, hvor meget den gamle Haves Grund kunde ventes udbragt til, naar den bortsolgetes for Universitetets Regning, og denne Underkomite opfordrede Bygningsinspektøren, Justitsraad Hansen, til at forfatte en Plan til Udparcelleringen af Jordstykket, med Angivelse af de enkelte Byggegrundes Beliggenhed og Størrelse, samt hvilken Del af Arealet, der burde udlægges til Gader, i hvilken sidst nævnte Henseende han anmodedes om at konferere med Professor Meldahl. Da denne imidlertid ikke uden Ordre fra Finantsministeriet, ansaa sig for bemyndiget til at foretage videre i Sagen, androg Underkomiteen 11. Jan. 1867 om, at den i saa Henseende fornødne Bemyndigelse gennem Undervisningsministeriet maatte udvirkes ham tillagt, samt om, at Komiteen for Universitetets Regning ved Statskonduktøren maatte lade optage en nøjagtig Opmaaling af Havens Grund. Undervisningsministeriet tilskrev imidlertid 17. Jan. 1867 Finantsministeriet, at efter alt, hvad der var fremkommet ved Behandlingen saa vel i Ministerkonferencerne, som i Statsraadet af Sagen angaaende Udkastet til Lov om Nedlæggelse af en Del af Københavns Fæstningsværker paa Sjælland n. v., navnlig § 5, maatte det anse det for givet, at saafremt Universitetet vilde benytte den fakultative Adgang til at erhverve det Terræn paa Glaciet mellem Rosenborg og Kommunehospitalet, som var udset til Anlægget af den nye botaniske Have, vilde Sagen være at ordne paa den Maade, at et Bytte fandt Sted, og at det da blev Finantsministeriet, som overtog Udparcelleringen og Salget af den gamle botaniske Haves Grund, med Afgang af det Stykke, som maatte blive udlagt til Charlottenborg til Opførelse af den paatænkte Udstillingsbygning. At Sagen maatte ordnes paa denne Maade, ansaa Ministeriet for at være saa meget mere nødvendigt, som det var en Selvfølge, at Planen for den botaniske Haves Udparcellering maatte nøje passes ind i den allerede lagte Plan for Gammelholms Bebyggelse, og at Universitetet her ikke kunde gjøre det Hensyn gjældende, at Grunden ved Udparcelleringen efter en anden Plan mulig kunde give større Indtægt. Da det imidlertid vilde være af Interesse allerede nu at se en foreløbig Plan til den ommeldte Grunds Udparcellering udarbejdet, henstillede Undervisningsministeriet, om Finantsministeriet ikke maatte finde Anledning til at give Professor Meldahl Ordre til, dog helst under Konference med Bygningsinspektøren, Justitsraad Hansen, at udarbejde og fremlægge en saadan Plan.

Finantsministeriet erklærede sig i Skrivelse af 29. Jan. 1867 enigt med Undervisningsministeriet i, at Henlæggelsen af den botaniske Have til Terrænet mellem Rosenborg og Kommunehospitalet maatte opfattes som et Bytte af Grundene, og at der derfor, hvis dette Bytte realiseredes, ikke kunde tilkomme Universi-

tetet nogen Ret enten til at udøve Indflydelse paa Havens Udparcellering og Salg, eller til at oppebære de ved dens Salg til Byggegrunde indkommende Kjøbesummer, der, ligesom Kjøbesummerne for Gammelholmsparcellerne, forventes rettest at burde indflyde direkte i Statskassen. Som bekendt var ogsaa Planen for Gammelholms Udparcellering lagt med den Eventualitet for Øje, at Haven tidligere eller senere blev undergivet samme Behandling, og det havde ogsaa stedse været forudsat, at Finantsministeriet, naar denne Eventualitet indtraadte, maatte overtage Udparcelleringen og Salget, ganske i Lighed med, hvad der var Tilfældet med Gammelholm. Finantsministeriet meddelte derhos, at det havde overdraget Professor Meldahl, efter Konference med Justitsraad Hansen, for saa vidt angik det Stykke af Haven, som maatte attraas udlagt til Charlottenborg, til Opførelse af den paatænkte Udstillingsbygning, at udarbejde en foreløbig Plan til Havens Udparcellering. Ved under 14. Febr. næst efter at sætte Konsistorium i Kundskab om denne Brevvexling, bemærkede Undervisningsministeriet, at der kun kunde blive Spørgsmaal for Universitetet om at modtage Arealet paa Glaciet mod at afgive den botaniske Haves Grund til Finantsministeriet, som vilde besørge Udstykningen for Finantskassens Regning, men derimod ikke om nogen Realisation for Universitetets Regning. Det anmodede derhos om, at der maatte blive truffet Foranstaltning til, at Professor Meldahl og Justitsraad Hansen fik Adgang til Haven, for at kunne lade udføre de Opmaalinger m. v., som bleve nødvendige til Udarbejdelsen af Planen for Havens eventuelle Bebyggelse.

Samme Dag, som denne Skrivelse afgik til Konsistorium, erholdt imidlertid Ministeriet en Skrivelse fra Konsistorium, dateret den 12. Febr. 1867, om at virke til en Forandring i den foran nævnte § 5 af Udkastet til Lov om Nedlæggelsen af en Del af Københavns Fæstningsværker m. v. Den forekom Konsistorium at være saa uheldig og ubillig for Universitetet, at det ikke kunde undlade at henlede Ministeriets Opmærksomhed paa den, for at det muligvis kunde bevirkes, at den bortfaldt eller i det mindste blev ændret. Konsistorium bemærkede i saa Henseende, at Universitetet formentlig ikke kunde eller burde indlade sig paa Erhvervelsen af en Grund med den Indskrænkning, at den kun maatte benyttes til botanisk Have eller i andre videnskabelige Øjemed. Ligesom man nu fandt det ønskeligt at bortflytte den nuværende botaniske Have fra Byens Centrum til et mere frit liggende Sted, saaledes kunde mulig senere indtrædende Forhold eller Grunde, som nu ikke vare at forudse, bevirke, at man engang i kommende Tider kunde ønske at nedlægge den nye botaniske Have for at henflytte den andetsteds, og det behøvede ikke at paavises, hvor fordærlig en Indskrænkning, som den foreslaaede, under saadanne Eventualiteter vilde være for Universitetet. Det syntes derfor fra Universitetets Side at maatte fastholdes, at man vilde have fuldstændig Ejendomsraadighed over det Terræn, man erhvervede, og at man ikke kunde underkaste sig andre Indskrænkninger heri, end dem, som i Følge Lovens almindelige Bud maatte paahvile enhver anden, der af Staten købte Grund paa Glaciere. Dernæst maatte Konsistorium, under Henviisning til sine Udtalelser i Skrivelse til Ministeriet af 16. Novbr. 1866, gjøre opmærksom paa, at der for Universitetet ikke vilde være nogen Grund til at søge erhvervet et saa stort Stykke Land, som Lovforslaget syntes at forudsætte. Hvor megen Uklarhed der end paa dette Sagens Standpunkt hvilede over Spørgsmaalet om den nye botaniske Haves Størrelse og Bølggenhed m. v., kunde dog saa meget med Sikkerhed siges, at den

nye botaniske Have, hvis dens Anlæg ikke skulde aldeles overstige Universitetets Evner, maatte indrettes efter en mindre Maalestok, end man fra Krigsministeriets Side syntes at forudsætte. Selv med Observatoriet vilde der ikke blive Brug for en Grund, hvis Størrelse kom 21 Tdr. Land nær. Ministeriet vilde uden Tvivl ogsaa give Konsistorium Medhold i, at der ikke kunde tænkes paa, at Universitetet skulde afstaa hele den nuværende botaniske Haves Grund til Staten, for blot at erholde det til den nye Have fornødne Terræn. Da de øvrige Udgifter ved Flytningen af Haven og ved nye Bygninger og Anlæg m. m. uden Tvivl vilde løbe op til flere hundrede tusinde Rigsdaler, vilde Universitetets Evner og Kræfter aldeles ikke strække til, dersom man til Vederlag for den nuværende botaniske Haves Grund ikke kunde opnaa andet, end Terrænet til den nye Haves Anlæg. Skulde det derfor være Lovforslagets Mening, at hele den nuværende botaniske Haves Grund skulde gives til Vederlag for at faa et Stykke Jord paa indtil 21 Tdr. Land paa Glaciet, vilde Universitetet næppe nogensinde komme i det Tilfælde at kunne benytte sig af den omtalte Bestemmelse. Under denne Forudsætning maatte det altsaa anses for meget magtpaaliggende, at Bestemmelsen fjærnedes af Lovudkastet, eftersom den da ikke vilde kunne være Universitetet til nogen Nytte, men snarere frembyde en Hindring for, at Salg til Universitetet af et mindre Grundstykke kunde finde Sted paa samme Vilkaar og under samme Forhold som til Private, der fremstillede sig som Kjøbere af Grunde til Glaciet. Var det derimod kun Meningen med Bestemmelsen, at vedkommende Ministerium skulde være bemyndiget til i Stedet for Penge at modtage en Del af den nuværende botaniske Haves Grund som Vederlag for et saa stort Stykke Land paa Glaciet, som Universitetet maatte behøve, kunde man i og for sig ikke have noget mod Bestemmelsen. Den kunde da mulig endog have sin fulde Berettigelse, da det maaske ellers kunde være tvivlsomt, om vedkommende Ministerium var berettiget til for den afstaaede Grund paa Glaciet at modtage Vederlag i en Del af den nuværende botaniske Haves Grund i Stedet for Penge. Men det syntes i saa Fald ønskeligt, at det tydeligere, end Tilfældet var, udtaltes, at dette var Bestemmelsens Mening. Konsistorium anmodede derfor Ministeriet om at virke hen til, at den omhandlede Bestemmelse i § 5 af Udkastet til Lov om Nedlæggelsen af en Del af Kjøbenhavns Fæstningsværker m. v. maatte bortfalde eller dog, hvis det ansaas nødvendigt at erhverve Lovhjemmel for vedkommende Ministeriums Beføjelse til at afhænde Grund paa Glaciet til Universitetet mod Vederlag i en Del af den nuværende botaniske Haves Grund i Stedet for Penge, blev saaledes ændret, at det tydelig fremgik, at det kun var Meningen at give en saadan Bemyndigelse.

Konsistoriums Svar paa Ministeriets Skrivelse af 14. Febr. var dateret 1. Marts 1867. Det udtaltes heri, at det i højeste Maade havde maattet overraske Konsistorium at erfare, at Ministeriet havde truffet endelig Bestemmelse om, paa hvilke Vilkaar Universitetet skulde kunne erhverve den omspurgte Grund, uden at der havde været givet Konsistorium Lejlighed til, i Overensstemmelse med det ved kgl. Resol. af 22. Decbr. 1837 givne Tilsagn, at udtale sig om disse Vilkaar. Dette maatte komme Konsistorium saa meget mere uventet, som det i sin Skrivelse af 16. Novbr. 1866 bestemt havde forudsat, at den ved Bortsalg af den nuværende botaniske Haves Grund for Universitetets Regning vilde kunne indvinde en Kapital, der ikke blot vilde kunne tjene til at afgive Vederlag for Erhvervelsen af en ny Grund, men ogsaa være i Stand til at give et væsentligt Bidrag til de overordentlig

betydelige Udgifter, som vilde medgaa til Flytningen af den botaniske Have med tilhørende Bygninger og til det nye Anlæg i det hele. I Ministeriets Svarskrivelse af 31. Decbr. 1866 indeholdtes der imidlertid ikke et eneste Ord, som antydede, at Ministeriet agtede at ordne Sagen paa et væsentlig forskjelligt Grundlag. Derhos vare de Vilkaar, til hvilke Universitetet i Følge Ministeriets Meddelelse ved de stedfundne Forhandlinger skulde være bundet, hvis det overhovedet vilde benytte det foran nævnte Areal paa Glaciet, af den Beskaffenhed, at Konsistorium maatte udtale som sin bestemte Overbevisning, at Universitetet aldrig vilde kunne indlade sig paa samme. Som alt udtalt i Konsistoriums Skrivelse af 12. Febr., vilde det langt overstige Universitetets Evner at anlægge en ny botanisk Have, naar det til Vederlag for den nuværende botaniske Haves værdifulde Grund ikke kunde opnaa andet, end et Terræn til den nye Have, men aldeles ikke noget Bidrag til Udredelsen af de øvrige Udgifter ved Flytningen, de nye Bygninger og Anlægget i det hele, hvilke Udgifter af Komiteen for Havens Flytning kalkulatorisk vare opgivne til 400,000 Rd. Vel stillede det omtalte Lovforslags § 5 Universitetet i Udsigt at erhverve en Grund, der var langt større, end der i og for sig behøvedes; men herved forandredes Forholdet selvfølgelig ikke, da der i Følge Lovforslagets Bestemmelse skulde paahvile hele det saaledes erhvervede Areal den Indskrænkning, at det kun maatte benyttes til botanisk Have eller andet videnskabeligt Ojemed. Denne sidste Omstændighed medførte, at det var saa langt fra, at Universitetet vilde faa nogen Fordel af det større Areal, at der meget mere ved det kun vilde paaferes det større Udgifter. Universitetet vilde i det hele efter dets Midler, til hvilke der idelig og idelig stilledes større Krav, fornemmelig fra Naturvidenskabernes Side, ikke uden Til sidesættelse af dets øvrige Formaal og Interesser være i Stand til at ofre saa betydelige Pengesummer til Anskaffelsen af en ny botanisk Have. Da det nu vistnok ingenlunde med Sikkerhed kunde ventes, at Bevillingsmyndigheden vilde finde sig foranlediget til, samtidig med Byttet af den nuværende botaniske Haves Grund mod Terrænet paa Glaciet, paa Finantsloven at bevilge flere hundrede tusinde Rdl. som Bidrag til de øvrige Flytningsudgifter, var Universitetet derfor, naar der skulde tænkes paa en Forandring i de nuværende Forhold, naturlig henvist til at søge et væsentligt Bidrag til Flytningsudgifterne tilvejebragt gennem en fordelagtig Afhændelse af den nuværende botaniske Haves Grund. Konsistorium maatte imidlertid efter flere Ytringer i den mellem Undervisningsministeriet og Finantsministeriet førte Brevvexling befrygte, at selv om man opgav at erhverve et Areal paa Glaciet paa de i ommeldte Lovforslags § 5 indeholdte Vilkaar, saaledes som disse vare forklarede af Ministeriet, vilde forskjellige, Universitetet aldeles uvedkommende, Hensyn og Interesser under de nuværende Forhold stille sig i Vejen for en saadan Afhændelse, og man maatte derfor udtale, at det, naar disse Hensyn og Interesser ikke holdtes ude, stillede sig som en Nødvendighed for Universitetet, at den botaniske Have forblev paa sin nuværende Plads, og at Forhandlingerne om dens Flytning ikke for Tiden førtes videre. Under disse Omstændigheder vilde det være unyttigt og kunde kun blive præjudicerende for Universitetet, om der fra dets Side blev truffet nogen Foranstaltning til, at Finantsministeriet kunde lade foretage en Opmaalning af Havens Grund til Benyttelse ved dens Bortsalg for Finantskassens Regning, og Konsistorium vilde derfor afvente Ministeriets nærmere Bestemmelse i Sagen, forinden det gav Havens konstituerede Direktør nogen Ordre til at tilstøde

Professor Meldahl Adgang til Haven for at foretage en saadan Opmaaling. Konsistorium nærede nemlig den sikre Overbevisning, at Ministeriet ikke, i Strid med Universitetets Interesse, vilde fremtvinge Fuldbyrdelsen af den Plan, som laa bag ved den ommeldte Bestemmelse i § 5 af Udkastet til Lov om Fæstningsværkernes Nedlæggelse. Det oversaa vel ikke, at det, naar Universitetets Interesse i Sagen ganske blev ladet ude af Betragtning, fra andre Synspunkter kunde stille sig som ønskeligt at gennemføre denne Plan, og man forstod derfor ogsaa, at Finantsministeriet i den med Undervisningsministeriet førte Brevveksling med saa megen Paaskjønnelse havde kunnet udtale sig om det sidst nævnte Ministeriums Imødekommen i denne Sag. Tilvejebringelsen af et større aabent Terræn i de paatænkte nye Kvarterer og i Kommunehospitalets umiddelbare Nærhed vilde saaledes ganske vist kunne være gavnlige, og dobbelt heldigt vilde det være at kombinere dette Formaal med Erhvervelsen af fri Raadighed over den nuværende botaniske Haves Grund, der dog altid, selv om man vilde lade andre Hensyn end de økonomiske være de overvejende ved Planen for Bebyggelsen, og da navnlig Hensynet til at bringe denne i Overensstemmelse med Planen for Gammelholms Bebyggelse, vilde kunne give en betydelig Indtægt, og af hvilken man derhos vilde kunne afstaa til Kunstakademiet en Grund til Opførelse af den paatænkte Udstillingsbygning. Men alle disse Hensyn vare dog kun berettigede, for saa vidt de kunde fyldestgøres uden at tilsidesætte Universitetets ubestridelige Ret. Men en Anvendelse af oven nævnte Beskaffenhed af den nuværende botaniske Haves Grund, over hvilken Universitetet havde ren og klar Ejendomsret, vilde i Virkeligheden gaa ud paa en Benyttelse af Universitetets, i et særligt Statsejemed henlagte, begrænsede Midler til Fremme af andre, aldeles uvedkommende og til Dels rent kommunale Formaal — noget, som hidtil stedse af Ministeriet havde været anset for retsstridigt.

I Gjensvar af denne Skrivelse udtalte Ministeriet under 8. Marts 1867, at medens det omhandlede Lovudkasts § 5, hvad ogsaa Konsistorium selv rigtigt havde opfattet, kun indeholdt en Bemyndigelse for vedkommende Ministerium til at tilbyde Universitetet et Bytte som det deri omhandlede, og der saaledes aldeles intet var til Hinder for, at den botaniske Have, hvis Vilkaarene for samme i sin Tid forekom Konsistorium og Kultusministeriet uantagelige, forblev, hvor den hidtil havde været, kunde Ministeriet paa den anden Side ikke skjønne, at der for Universitetet kunde være noget præjudicerende i, at Havens Grund nu blev opmaalt, og at der lagdes en foreløbig Plan for Terrænets Udstykning til Bebyggelse paa en Maade, som stemmede overens med Planen for Gammelholms Bebyggelse. Ministeriet beklagede derfor, at Konsistorium, af en efter Ministeriets Skjøn for vidt drevet Ængsteligthed for at værne om Universitetets formentlige Ret, havde troet at burde søge afværget Udførelsen af et Arbejde, som Regeringen, uden Hensyn til, om Bestemmelsen i Lovudkastets § 5 — forudsat, at denne Bestemmelse uforandret fik Lovskraft — maatte føre til noget Resultat, havde anset det af Interesse at se udført; men i ethvert Fald havde Konsistorium overset, at Planens Udarbejdelse var den eneste Vej til at opnaa noget af det, som Konsistorium havde stillet i Udsigt som en Betingelse for, at Universitetet kunde gaa ind paa den Transaktion, hvortil der i Lovudkastet var hentydet, og hvortil Ministeriet vilde finde, at der turde være saa meget større Opfordring, som man ikke kunde dele Konsistoriums Paastand om Universitetets ubestridelige Ejendomsret til botanisk Haves Grund. Ministeriet

gjentog derfor sin Anmodning i Skrivelse af 14. Febr. om, at der maatte blive givet Professor Meldahl Adgang til Haven for at udføre det ommeldte Arbejde, og forventede denne Anmodning snarest muligt efterkommet.

Konsistorium anmodede derefter under 18. Marts den konstituerede Direktør for Haven om at give Justitsraad Hansen og Professor Meldahl den fornødne Adgang til den botaniske Have, og gjorde herom Indberetning til Ministeriet ved Skrivelse af 29. Marts. Det udtalte derhos, at Ministeriets Skrivelse af 8. Marts ikke havde fjærnet de Betæneligheder, hvormed Konsistorium saa denne Foranstaltning iværksat, idet det ikke kunde andet end befrygte, at jo mere alle Forarbejderne for Iværksættelsen af den paatænkte Ordning, hvorefter Statskassen overtog den botaniske Haves Grund, blot mod til Universitetet at afstaa et Terræn paa Glaciet, der ikke maatte anvendes paa anden Maade, end som botanisk Have eller lignende, fuldførtes, desto snarere vilde Universitetets Valg blive præjudiceret, og desto vanskeligere vilde det blive for dette at komme hen imod andre Løsninger af Spørgsmaalet, som bedre maatte svare til dets Fornødenheder og stemme med dets Interesser. Konsistorium bemærkede dernæst med Hensyn til Ministeriets Ytring om Universitetets Ejendomsret til botanisk Haves Grund, at det, efter de, som det maatte antage, fuldkommen tilstrækkelige Oplysninger om dette Retsforhold, som det havde forskaffet sig, ikke nærrede den mindste Tvivl om, at Universitetet ejede den botaniske Haves Grund, og det følte sig overtydet om, at ingen, naar Spørgsmaalet kom til Afgjørelse ved Rettergang, vilde være i Stand til at gjøre Universitetet dets Ejendomsret stridig. Selvfølgelig vidste Konsistorium ikke, om nogen vilde forsøge at bestride Universitetets Ret; men efter de Oplysninger om Forholdet, som hidtil havde været tilgængelige for det, formaaede det ikke at indse, paa hvilken Maade eller fra hvilket Synspunkt dette skulde kunne ske med Virkning for en Domstol. Det havde derfor overrasket Konsistorium i høj Grad at erfare, at Ministeriet nærrede Tvivl i denne Henseende, og det anmodede indstændig Ministeriet om at meddele Konsistorium de Retsgrunde, som formentlig gjorde Universitetets Ejendomsret tvivlsom, for at dette højst vigtige Spørgsmaal kunde blive undersøgt og drøftet med den Omhu, som Sagens Vigtighed krævede.

Imidlertid udkom Loven om Aflesning af de ved Demarkationslinien om Kjøbenhavn paalagte Indskrænkninger samt om Bemyndigelse for Regeringen til Afhændelse af en Del af Kjøbenhavns Fæstningsværker paa Sjælland af 6. Juli 1867, hvis § 4 bestemmer: „Af det til de nuværende Fæstningsværker henhørende Terræn kan et Areal af Størrelse indtil 21 Tdr. Land afstaaes til Universitetet til Anlæg af en botanisk Have og et astronomisk Observatorium, mod at Universitetet giver Vederlag i den nuværende botaniske Haves Grund til Staten. Den af Universitetet saaledes erhvervede nye Grund maa ikkun benyttes i de anførte eller andre videnskabelige Øjemed.“ Lovens Emanation bevirkede vel ikke i og for sig, at Sagen derved hurtigere udviklede sig; men da nu den lovgivende Magts Samtykke til Transaktionen var erhvervet, foranledigede en mellemkommende Omstændighed, at Forhandlingerne atter optoges.

Kultusministeriet havde nemlig anmodet Krigsministeriet om at indrømme den botaniske Have en Udvidelse af den tidligere omtalte Planteskoles Areal paa Glaciet, for at botanisk Have derved kunde blive sat i Stand til at afgive et Stykke af Haven til Raadighed for Kunstakademiet. Herpaa svarede Krigsministeriet under 14. Maj 1868, at den ommeldte Planteskoles Terræn var saaledes beliggende,

at det vilde blive overskaaret af den paa Sløjfningskommissionens Plan viste Tvergade, som skulde forbinde Hovedadgangene til Staden med hverandre. Fastholdt den under 14. Septbr. 1867 nedsatte Kommission tillige med Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse den saaledes projekterede Tvergade, vilde botanisk Have formentlig i en nær Fremtid komme til at tilbagelevere Planteskolens Areal, og det vilde derfor være lidet heldigt at udvide denne. Krigsministeriet udtalte imidlertid, at efter at Loven af 6. Juli 1867 § 4 havde givet Regeringen en Bemyndigelse til at afstaa et Areal af indtil 21 Tdr. Land af Fæstningsterrænet til Universitetet til Anlæg af en botanisk Have, mod Vederlag i den nuværende botaniske Haves Grund, vilde det være hensigtsmæssigst og rigtigst nu at søge en endelig Ordning af dette Magelæg, hvorved den omtalte Planteskole maatte blive overflødig for botanisk Have. Forinden imidlertid Kultusministeriet foretog videre i denne Anledning, anmodede det under 8. Juni 1868 Konsistorium om, idet det meddelte det Krigsministeriets Skrivelse, at meddele Ministeriet de i Konsistoriums Skrivelse af 29. Marts 1867 omtalte Oplysninger om Universitetets Ejendomsret til botanisk Haves Grund samt at udtale sig om, hvad der fra Universitetets Side formentes at burde gjøres Paastand paa for Havens Vedkommende, naar Loven af 6. Juli 1867 § 4 skulde bringes til Anvendelse.

Over disse tvende Punkter begjærede Konsistorium en Erklæring fra Komiteen, og modtog derefter denne under 25. Juni næst efter. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Universitetets Ejendomsret til den nuværende botaniske Haves Grund fremlagde Komiteen 2 Dokumenter, der vare tilstillede den af Konsistorium, nemlig:

- 1) En Gjenpart af det daværende danske Kancellis Skrivelse til Rentekammeret af 6. Septbr. 1777, hvorved det tilmeldes sidst nævnte Kollegium, at Hs. Maj. Kongen har skjænket Kjøbenhavns Universitet den ved Charlottenborg værende Have med alle dens Grunde og Bygninger, og derhos tilkjendegives, at Rentekammeret, efter Berigtigelse af nogle Forhold angaaende Havens Aflevering, vil have at drage Omsorg for, at der udfærdiges vedbørligt Skjøde til Universitetet;
- 2) Gjenpart af Rentekammerets i denne Anledning under 14. Febr. 1778 nedlagte allerunderdanigste Forestilling med paategnet allerhøjeste Resol. af 23. s. M., der gaar ud paa endelig at stadfæste den til Kancelliet udgangne Befaling, saaledes at Charlottenborg Have med alle dens Grunde og Bygninger uden noget som helst Vederlag skjænkes til Universitetet for der at anlægge og indrette en botanisk Have, og derhos udtales, at der, saa snart formelig Overlevering af Haven er sket til Universitetet, kan udfærdiges Skjøde paa samme og dette forelægges Kongen til Underskrift samt derefter uden Betaling udleveres.

Desuden fremlagde Komiteen som fundet i den botaniske Haves og Kvæsturens Arkiver:

- 3) En den 29. April 1808 udfærdiget Udskrift af det over Haven i 1778 optagne Maalebrev, og
- 4) En under 17. April 1845 udfærdiget Udskrift af Maalingsprotokollen for Kjøbenhavn, der udviser de Forandringer, der efter 1778 ere foregaaede med Hensyn til Havens Grund.

„Skjønt det, bemærkede Komiteen, i Skrivelsen af 1777 og den kgl. Resol. af 1778 ommeldte Skjøde ikke har været at finde i vedkommende Arkiver og muligt

aldrig er blevet udstedt, lige saa lidt som der ses at være udstedt Skjøde paa det i 1844 fra Gammelholm til Haven overdragne Grundstykke (se Selmers Aar-bog for 1843 S. 41—44), er det dog formentlig aldeles afgjort, at Universitetet er Ejer af den nuværende botaniske Haves Grund. Dels kan Udfærdigelsen af et formeligt Skjøde ikke i det her omhandlede Forhold anses for nødvendig til Ejendomsrettens Overdragelse, idet den kgl. Resolution maa være et tilstrækkeligt Adkomstbrev og maa kunne tinglæses som saadant, dels har Universitetet i ethvert Fald utvivlsomt vundet Ejendomshævd paa Grunden. For saa vidt denne i Følge Resol. 1778 er skjænket Universitetet til derpaa at anlægge og indrette en botanisk Have, da er dette kun udtalt som et Motiv eller Øjemed, ingenlunde som en Betingelse for Ejendomsoverdragelsen. Selv om man — hvad dog ikke er klart — i de nævnte Ord kunde se et Anvendelsesvilkaar, maa det vel fastholdes, at dette visselig sker Fyldest, naar Provenuet af Grunden anvendes til paa et andet Sted at tilvejebringe og indrette en botanisk Have, saa meget mere som det ikke saa meget er Universitetet, som trænger paa Havens Henflytning til en anden Plads, men nærmest andre Autoriteter, som i deres Interesse ønske Flytningen.“

Med Hensyn til det andet i Konsistoriums Skrivelse nævnte Punkt, hvad der fra Universitetets Side burde gjøres Paastand paa for den botaniske Haves Vedkommende, havde Komiteen været virksom for at tilvejebringe dels et Overslag over de Udgifter, som forventes at ville medgaa til Flytningen og Indretningen af den nye Have med tilhørende Bygninger o. s. v., dels Oplysninger om, hvor meget der i Tilfælde af den gamle Haves Salg for Universitetets Regning herved kunde ventes at ville indkomme. En Underkomite (Steenstrup, Lange, Ørsted, Weilbach) havde, hvad det første Punkt angik, allerede forelagt den samlede Komite nogle foreløbige Bemærkninger og Kalkuler over de fornødne nye Bygningers Størrelse og Konstruktion. Men da dette provisoriske Overslag gik ud fra, at Haven skulde anlægges efter en temmelig storartet Maalestok, vilde den til Anlægget en Gang for alle medgaaende Udgift rimeligvis løbe op til et saa stort Beløb, at Komiteens Formand og Universitetets Kvæstor*) af Hensyn til Universitetets økonomiske Vilkaar og de andre Formaal, som havde Krav paa samme, bestemt maatte fastholde, at Underkomiteen skulde forsøge paa at tilvejebringe et Overslag, der gik ud fra den Forudsætning, at Haven højst skulde have en Størrelse af 8 à 10 Tdr. Land, og hvorved derhos de i den først foreslaaede Plan angivne Bygningers Størrelse og Udstyr passende reduceredes. Men ligesom Underkomiteen med Hensyn til sine foreløbige Overslag havde bemærket, at disse kun kunde være aldeles løse, saa længe man ej havde nøjagtigt Kjendskab til den endelige Plan for Fæstningsterrænets Benyttelse og Bebyggelse, saaledes havde den ved Overtagelsen af det sidst nævnte Hverv paa det bestemteste erklæret, at den ikke vilde være i Stand til at fremskaffe et blot nogenlunde tilfredsstillende Overslag over Udgifterne til Anlægget og Indretningen af en ny botanisk Have af 8 à 10 Tdr. Lands Størrelse, forinden den ved Forelæggelsen af hin endelige Plan havde faaet aldeles sikker

*) Efter Justitsraad Frydensbergs Død var hans Eftermand, Kammerraad Gede, indtraadt i Komiteen i Henhold til Konsistoriums Skrivelse af 20. Juni 1868. Efter Gartner Weilbachs Død indtraadte botanisk Gartner Friederichsen som Medlem.

Kundskab om Størrelsen, Beliggenheden, Figuren og Beskaffenheden af den Grund, der kunde overlades Universitetet til den nye botaniske Haves Anlæg. Ved en betydeligere Udvidelse af Farimagsvejen ind mod Volden, som der tidligere havde været Tale om, kunde Forholdet endog stille sig saaledes, at den udsete Grund for den nye Have vilde blive aldeles ubrugbar for Universitetet. Komiteen androg derfor paa Konsistoriums Medvirkning til, at den endelige Byggeplan for Fæstningsterrænet snarest muligt blev meddelt den. Hvad angik Tilvejebringelsen af Oplysninger om, hvor meget der kunde ventes at ville indkomme, naar den gamle Have solgtes for Universitetets Regning, gjentog Komiteen sin tidligere Indstilling om Bemyndigelse til ved Stadskonduktøren at lade optage nøjagtig Opmaaling af Havens Grund, ligesom den ogsaa atter udtalte Nødvendigheden af at kjende Planen for de Gader, der i Tilfælde af botanisk Haves Bebyggelse skulde gennemskære samme, uden hvilke Oplysninger den ikke vilde være i Stand til at udtale sig om de stillede Spørgsmaal.

Denne Erklæring tilstillede Konsistorium Ministeriet med Skrivelse af 6. Juli 1868. Den tiltraadte Komiteens Udtalelser om Universitetets Ejendomsret og androg om, at der maatte blive givet Komiteen Adgang til at kjende saa vel den vedtagne Byggeplan for Fæstningsterrænet, som Planen for de Gader, der i Tilfælde af botanisk Haves Bebyggelse skulde gennemskære denne, samt at den maatte blive bemyndiget til at lade foretage en nøjagtig Opmaaling af Havens Grund.

Efter at have modtaget denne Skrivelse, tilskrev Kultusministeriet Finantsministeriet under 8. Septbr. 1868 paa følgende Maade. Uagtet Kultusministeriet, hedder det i denne Skrivelse, kun i sin Skrivelse til Finantsministeriet af 17. Jan. 1867 havde holdt sig til Spørgsmaalet om Universitetets Indflydelse paa Udparcelleringen og Realisationen af botanisk Haves Grund, og aldeles ikke berørt Spørgsmaalet om, hvorledes der blev at forholde med Provenuet af Havens Grund, havde Finantsministeriet i sin Skrivelse af 29. Jan. s. A. dog tilføjet, at der ikke kunde tilkomme Universitetet nogen Ret til at oppebære de ved dens Salg til Byggegrunde indkommende Købesummer, der ligesom Købesummen for Gammelholmsparcellerne formentes rettest at burde indflyde direkte i Statskassen, og derved aldeles forrykket Sagens Standpunkt. Ligesom Lovens § 4 ved Ordene „giver Vederlag i den nuværende botaniske Haves Grund til Staten“ ikke havde fastsat som Betingelse, at et Bytte lige for lige skulde finde Sted, men kun, at de omhandlede 21 Tdr. Land paa Glaciet kunde afstaaes til Universitetet mod et Vederlag, ikke i Penge, men i Byggegrund, saaledes var det en Selvfølge, at Ministeriet med den Indskrænkning, hvorunder Afstaaelsen fandt Sted, nemlig at den nye Grund kun „maa benyttes i de anførte og andre videnskabelige Ojemed“ ingensinde havde kunnet tænke sig et Bytte lige om lige. Det var nemlig klart, at Arealet paa Glaciet med den saaledes derpaa hvilende Forpligtelse ikke havde større Værdi end Jord, som maatte anvendes til Havebrug, medens den nuværende botaniske Haves Grund havde Værdi som Byggegrund. Efter indhentet Underretning svarede der 800 Rdl. i aarlig Leje af 6 Tdr. Land, der grænsede op til Kommunehospitalet og benyttedes til Havedyrkning. Herefter vilde de 21 Tdr. Land, som dog efter Terrænets Beskaffenhed næppe kunde ansættes saa højt som et aldeles lige og fladt Areal, der var planeret og i længere Tid havde været dyrket, i det højeste have en Værdi af 2800 Rdl. aarlig eller repræsentere en Kapital af 70,000 Rdl. Derimod vilde botanisk Have, der uden for det Stykke, som agtedes forbeholdt

Kunstakademiet, udgjorde c. 4 Tdr. Land, med Fradrag af $\frac{1}{3}$ af Terrænet til Gader m. v., give $2\frac{2}{3}$ Tdr. Land Byggegrund, der selv til en Pris à 8 Rdl. pr. □ Al. repræsenterede en Kapital af c. 288,000 Rdl. eller mindst 4 Gange saa meget. Ministeriet kunde heller ikke gaa ind paa Finantsministeriets Parallelisering af Kjøbesummen for Gammelholm og for botanisk Have, for saa vidt det hed, at ligesom de første vare gaaede ind i Statskassen, saaledes burde ogsaa de sidste gjøre det. Det var nemlig ganske i sin Orden, at de første gik ind i Statskassen, da denne udredede, hvad Marinen behøvede til at indrette sig andetsteds, medens Universitetet som separat Fond selv afholdt sine Udgifter, uden at Statskassen bidrog noget hertil. Ministeriet vilde derfor næppe nogensinde kunne gaa ind paa at sanktionere en Overdragelse af de omhandlede 21 Tdr. Land til Universitetet paa anden Maade, end at Universitetet enten overtog som rentebærende Gjæld, eller afgav kontant til Statskassen den Kapital, som disse repræsenterede, mod at hele Provenuet af botanisk Haves Grund — dog efter den Plan for Udparcelleringen, som Finantsministeriet approberede med det Hensyn for Øje at passe denne ind i Planen for Gammelholms Bebyggelse — efterhaanden indbetaltes i Universitetets Kasse. Skulde Ministeriet kunne gaa ind paa Finantsministeriets Forslag om, at Salgssummerne for botanisk Haves Grund direkte indflød i Statskassen, paa samme Maade, som i sin Tid Kjøbesummerne for Gammelholmsparcellerne, da vilde dette selvfølgelig kun kunne ske under Betingelse af, at Statskassen, paa samme Maade som ved Marinens Fraflytning af Gammelholm, overtog alle med botanisk Haves Flytning og tidssvarende Indretning m. v. forbundne Udgifter. Men herpaa havde Ministeriet ikke antaget, at Finantsministeriet kunde gaa ind, da Udgifterne efter al Sandsynlighed ikke ubetydelig vilde overstige Provenuet af botanisk Haves Grund. Da Sagens videre Fremme væsentlig vilde afhænge af Afgjørelsen af disse Spørgsmaal, udbad Ministeriet sig Finantsministeriets Erklæring herom, ligesom det til Brug ved dens Behandling i Konsistorium ønskede sig den vedtagne Byggeplan for Fæstningsterrænet, saa vel som Planen for botanisk Haves Udparcellering meddelt.

I sin Svarskrivelse af 14. Novbr. næst efter udtalte Finantsministeriet, at det i Motiverne til § 5 i det Lovudkast, der blev forelagt Rigsdagen, og hvilken §'s Indhold uforandret blev optaget som § 4 i Loven af 6. Juli 1867, var udtalt, at Værdien af de tvende Grunde, hvorom her var Tale (nuværende botanisk Have og Arealet af c. 21 Tdr. Land paa Glaciet) skjønedes, under Hensyn til den nuværende Tilstand af Fæstningsterrænet, at maatte sættes omtrent lige, og at ved Mageskiftet den Observatoriet paahvilende Forpligtelse til i Tiden at betale for Grunden, naar Fæstningsværkerne bleve sløjfede og afhændede, vilde blive absorberet, medens den derimod vilde træde i Kraft, naar Mageskiftet ikke kom i Stand. Heraf syntes det klart at fremtræde, at Loven havde betragtet Afstaaelsen af det nævnte Areal paa Glaciet mod den nuværende botaniske Haves Grund som et Mageskifte lige for lige, uden at der af den almindelige Statskasse derfor skulde gives nogen særlig Erstatning. Finantsministeriet kunde ikke komme til anden Fortolkning af den nævnte §, sammenholdt med dens Motiver, og det kunde ikke i denne § finde nogen Hjemmel, hverken for sig eller Kultusministeriet, til at træffe en derfra forskjellig Overenskomst. Det havde utvivlsomt ingensinde været Meningen, at Statskassen skulde udrede Udgifterne ved botanisk Haves Flytning, og naar Kultusministeriet havde antydnet, at dette kunde ske paa den Maade, at Universitetet til-

svarede en Kjøbesum af c. 70,000 Rdl. for Arealet paa Glaciet, mod at erholde det hele ved Salget af botanisk Haves Grund udkommende Provenu, vilde Finantsministeriet saa meget mindre dertil kunne give sit Minde, som et betydeligt Areal af bemeldte Haves nuværende Grund ved kgl. Reskr. af 15. Novbr. 1843 blev overladt Haven af Gammelholms Grund uden videre Erstatning, end at der af Havens Indtægter udbetaltes den daværende Overekvipagemester paa Holmen, som hidtil havde haft dette Areal til Afbenyttelse, en Godtgjørelse for hans Embedstid af 200 Rdl. aarlig. Dersom Kultusministeriet paa Universitetets Vegne overhovedet vilde iværksætte Mageskiftet, men ønskede, at dette maatte ske paa andre Betingelser, end de i den nævnte Lov stillede, vilde det være nødvendigt, at dertil erhvervedes særlig Lovhjemmel. Sagens Afgjørelse var imidlertid presserende, ikke alene med Hensyn til de Forhandlinger, der efter Lovens § 8 skulde indledes om Fæstningsværkernes Overdragelse til Københavns Kommune, men ogsaa med Hensyn til de Gadeanlæg, som fandt Sted paa Gammelholm øst for den forrige Reberbane, hvorfor man i Særdeleshed ansaa det for ønskeligt, at den Del af den botaniske Haves Grund, der efter Planen vilde udgjøre Vingaardsstrædets Forlængelse indtil det østlige Hjørne af den øst for Reberbanen anlagte Gade samt Holbergsgadens Forlængelse indtil Møntbygningen, først og snarest muligt maatte blive stillet til Finantsministeriets Disposition. Dersom Kultusministeriet gik ind paa en saadan Afstaelse, og et Overslag over de Udgifter, som vilde medgaa til den botaniske Haves Flytning til Glaciet, dog derunder ikke indbefattet saadanne Forbedringer og Udvidelser, som man ud over det bestaaende mulig vilde iværksætte i Forbindelse med Flytningen, indsendtes til Finantsministeriet, og fandtes antagelige, vilde dette ikke være uvilligt til at samtykke i, at en mindre Del af disse Udgifter, saasom $\frac{1}{3}$, søgtes tilskudt af Statskassen. Resten af Udgifterne maatte derimod, eftersom Foranstaltningen, dersom den blev realiseret, væsentligst vilde ske for at fremme videnskabelige Formaal, idet den nuværende botaniske Have som Følge af dens Beliggenhed og indskrænkede Areal ikke ansaas for at svare til Hensigten, naturligst og rigtigst være at udrede af de særlige Fonds, der under Kultusministeriet vare henlagte til deslige Formaalets Fremme. Idet Finantsministeriet herom begjærede Kultusministeriets Bestemmelse, fremsendte det Planen for Uparcelleringen af Gammelholm med den botaniske Haves Grund, men bemærkede, at det ej var i Besiddelse af nogen Byggeplan for Fæstningsterrænet. Af den derom med Krigsministeriet indledede Korrespondance fremgik det, at der ikke eksisterede nogen Byggeplan for Fæstningsterrænet, men at denne i Henhold til Loven af 6. Juli 1867 § 8 i sin Tid vilde blive fastsat af Københavns Kommunalbestyrelse.

Kultusministeriet anmodede derefter i Skrivelse af 11. Decbr. s. A. Konsistorium om at tage under fornyet Overvejelse, hvorvidt Terrænet paa Glaciet overhovedet, efter den for Fæstningsterrænets Bebyggelse lagte Plan, Beskaffenheden af Arealet, dets Størrelse og Figur, egnede sig til at benyttes for den nye botaniske Have, enten helt eller til Dels, og saafremt dette besvaredes bekræftende, meddele Ministeriet en endelig og bestemt Udtalelse om, hvilken Paastand der, saaledes som Sagen efter det forudskikkede forelaa, fra Universitetets Side antoges at maatte fremsættes naar Lov af 6. Juli 1867 § 4 skulde bringes til Anvendelse. Dog ansaa Ministeriet det for ønskeligst, som Forholdene i Sagen stillede sig, om man ad Overenskomstens Vej, med nogen Eftergivelse fra begge Sider, kunde komme til

et for begge Parter antageligt og billigt Resultat. I denne Retning forekom det Ministeriet, at Finantsministeriet allerede havde rakt Haand ved at tilbyde at lade Statskassen tage en forholdsmæssig Del i de med Havens Flytning forbundne Omkostninger. Der vilde herved for Universitetets Vedkommende ikke kunne bortses fra den ubestridelige Fordring, som Statskassen havde paa Betaling for den til Observatoriet allerede indrømmede Grund, ligesom det vel ogsaa burde tages under nærmere Betragtning, om Finantsministeriets Bestridelse af Universitetets Ejendomsret til en Del af den nuværende Havegrund ikke kunde have saa meget for sig, at den i det mindste vilde gøre Udfaldet af en Afgjørelse af det stridige Punkt ved Domstolene tvivlsom. Naar imidlertid Finantsministeriet i sin Skrivelse af 29. Jan. 1867 gik ud fra, at der af den nuværende gamle Haves Grund skulde udlægges et Jordstykke til Opførelse af en paatænkt Udstillingsbygning, turde dette paa den anden Side ikke være uden Betydning for Universitetets Stilling i Sagen, og til dette Punkt vilde der ved en Ordning ad mindelig Vej tillige være at tage Hensyn. Sluttelig bemærkede Ministeriet, at saafremt en Opmaaling af Haven endnu ansaas for nødvendig, vilde den ikke have noget imod, at en saadan blev foretaget, naar Udgiften uden Overskridelse kunde bæres af Universitetets ordinære Udgifts Konto for Finantsaaret 1868—69. Over denne Skrivelse begjærede Konsistorium en Erklæring fra Flytningskomiteen, hvilken denne afgav under 7. Juli 1869.

Efter en Oversigt over Sagens tidligere Gang fremsatte Komiteen sine Udtalelser om de den forelagte Spørgsmaal under 3 Hovedpunkter.

I. Spørgsmaalet, om det i den sidst vedtagne Byggeplan udlagte Terræn paa Glaciet efter dets Størrelse, Figur og Beskaffenhed kunde afgive en brugbar Grund for den nye botaniske Have.

Komiteen var paa et i Januar 1869 afholdt Aastedsmøde kommet til det Resultat, at Terrænet, især paa Grund af den paatænkte Udvidelse af Farimagsgadevej med 15 Alen ind mod Stadsgraven, og den store Plads, de fornødne Bygninger vilde indtage, ikke vilde kunne benyttes til den nye Have, med mindre der ved Opfyldning af Stadsgraven kunde tilvejebringes et større samlet Areal. Navnlig maatte, foruden et mindre Stykke i Nærheden af Gothersgadens Forlængelse, en meget betydelig Del af Graven opfyldes ved Sølgadens Forlængelse, dels for at skaffe Plads for Arboretet (4 Tdr. Land) dels for at tilvejebringe Forbindelse mellem Havens eventuelle Terræn og den Bastion, hvorpaa Observatoriet er bygget. Da det Areal, som efter nogle af afdøde Gartner Weilbach efterladte Optegnelser paatænkte opfyldt, var meget stort (over 50,000 $\square$ Al.), maatte det for Komiteen stille sig højt tvivlsomt, om den fornødne brugbare Fyld vilde kunne skaffes til Veje, ligesom man maatte befrygte, at Udgiften til Opfyldningen vilde blive saa stor, at man allerede af Hensyn hertil maatte opgive Terrænets Benyttelse. De i saa Henseende anstillede Undersøgelser havde imidlertid givet det Resultat, at en Opfyldning af c. 17,450 $\square$ Al. vilde være tilstrækkelig, at den fornødne Fyld uden Vederlag vilde kunne erholdes fra Volden, nemlig fra Faussebraien α : den mindre Vold mellem Kirsebærgangen og Stadsgraven, samt at Udgifterne til Opfyldningen, der rettest burde ske til c. 8 Fod over den daglige Vandstand i Stadsgraven, vilde beløbe sig til c. 6500 Rdl. Der vilde saaledes fra denne Side ikke være noget til Hinder for, at der paa det angivne Terræn erhvervedes en Grund for den nye botaniske Have. Fremdeles var Jordbundens Beskaffenhed ved den af Gartner

Friederichsen anstillede Undersøgelser befundet at være eller dog med en forholdsvis mindre Bekostning at kunne gøres tjenlig til Øjemedet. Endelig havde Komiteen ved Forhandling med Etatsraad, Borgmester Gammeltoft bragt i Erfaring, at de tvende trekantede Jordstykker ved Farimagsvejen, der tilhørte Kjøbenhavns Kommune, og uden hvis Erhvervelse Grunden ikke kunde bruges til den nye Have, vilde kunne erholdes til Kjøbs for en Sum, der i alt Fald ikke vilde overstige 10,000Rd. (c. 1Rd. pr. □ Al.) og forhaabentlig ved nærmere Underhandling vilde kunne ventes noget nedsat, da det aabenbart var i Kommunens egen Interesse at faa den botaniske Have anlagt paa det her omhandlede Sted, og Jordstykkerne aldrig vilde kunne afhændes til private som Byggegrunde. Komiteen udtalte saaledes som sin Mening, at det udpegede Terræn paa Fæstningsglaciet egnede sig til Anlæg af den nye botaniske Have, og at det paa Grund af sin Nærhed ved Universitetet og sin kouperede Beskaffenhed endog afgav en meget heldig og passende Plan for samme.

II. Om Havens Størrelse, Planen for dens Anlæg, Udgifterne ved dens Anlæggelse, Indretning, Indhegning, Forsyning med Bygninger o. s. v.

Subkomiteen (Ørsted, Lange og Friederichsen) var gaaet ud fra, at Haven skulde have en Størrelse af $13\frac{1}{2}$ Tdr. Land, uden at der derved toges Hensyn til Observatoriets Grund. Da denne formentlig maatte ansættes til $1\frac{1}{4}$ á $1\frac{1}{2}$ Tdr. Land, vilde det hele Areal, som maatte erhverves og vederlægges af Universitetet, være c. 15 Tdr. Land. Efter en Forhandling mellem samtlige Komiteens Medlemmer var der imidlertid opnaaet Enighed om, at et Areal af omtrent 14 Tdr. Land, derunder indbefattet Observatoriets Grund, vilde være tilstrækkeligt. Udgifterne til Havens Anlæggelse, Indretning og Forsyning med Bygninger m. v., der selvfølgelig paa Sagens nærværende Standpunkt kun kunde angives kalkulatorisk, vilde efter Subkomiteens Opgivelser stille sig saaledes:

1. Forberedende Jordarbejder	18,500 Rd.
2. Anlæggelse af Haven	16,500 —
3. Flytning	7,000 —
4. Indhegning og Bygninger	194,200 —
5. Inventarium	2,500 —

238,700 Rd.

Muligt vilde der paa Væxthusenes Opførelse kunne spares nogle tusinde Rigsdaler; men disse vilde let medgaa til de øvrige Poster, af hvilke navnlig Nr. 1 og 5 syntes at være temmelig knapt ansatte. Derhos var det i den samlede Komite fremhævet, at det kunde være ønskeligt, at der gaves Publikum en lettere og friere Adgang til Arboretet, end til den egentlige Have. Man havde nemlig tænkt sig, at Arboretet, som vilde faa Plads i den nordøstlige Del af Terrænet (ved Rosenborg Bastion), kunde indlemmes i den offentlige Promenade paa Volden; men under denne Forudsætning vilde det være nødvendigt, at Arboretet ved et let Jerngitter blev afsondret fra den egentlige Have. De 238,700 Rd. kunde saaledes formentlig afrundes til .....

240,000 Rd.

Hertil vilde imidlertid komme:

For Erhvervelsen af de Kommunen tilhørende Jordstykker	c. 10,000 —
Honorar til Bygmesteren og uforudsete Udgifter	c. 20,000 —
Den samlede Udgift vilde altsaa blive	270,000 Rd.

Den aarlige Forhøjelse af Havens Normalbudget, som dens betydelige Udvidelse selvfølgelig vilde medføre, var af Subkomiteen anslaaet til 3,275 Rd; men da herved ikke var medtaget Forøgelsen af Skatter, Reparationsudgifter og Assurancepræmie og heller ikke den aarlige Vandskat, kunde denne Forhøjelse næppe ansættes lavere, end til 4 à 5000 Rd. Selv bortset fra denne betydelige Forøgelse af Havens Normalbudget, var den Sum, som efter det foregaaende en Gang for alle vilde kræves til den nye botaniske Haves Anlæg ganske vist meget stor. Men ligesom Komiteen havde Grund til at antage, at disse 270,000 Rd., der for øvrigt (se neden for under III) kunde antages i Løbet af nogle Aar at ville blive nedbragte med et betydeligt Beløb, nemlig $\frac{1}{3}$ af det, der vilde indkomme ved Salget af den nuværende botaniske Haves Grund eller vel henimod 100,000 Rd., ikke synderlig overstege det, som man fra første Færd havde paaregnet at maatte anvende til den nye Haves Anlæg, saaledes mente den ogsaa, at denne Udgift, der vilde blive fordelt paa flere Aar, uden Betænkelighed og uden at træde andre berettigede Krav i Vejen, vilde kunne udredes af Kommunitetet, der ved denne Lejlighed, som ved andre lignende Foretagender, upaatvivlelig maatte komme Universitetet til Hjælp.

III. Om Vilkaarene for Erhvervelsen af den fornødne Grund for den nye Have paa Fæstningsværkerne.

Efter at Komiteen herunder kortelig havde omtalt den Meningsforskjel, der herskede mellem Kultusministeriet og Finantsministeriet om Forstaaelsen af Lov 6. Juli 1867 § 4 og sidst nævnte Ministeriums Mæglingsforslag, bemærkede den, at den ikke skjønnede rettere, end at den af Kultusministeriet fastholdte Opfattelse af den omtalte Lovbestemmelse var den rigtige, da den stemmede med Ordenes naturlige Betydning, som man ikke kunde være berettiget til at fravige af Hensyn til Ytringer i Motiverne, der desuden, saa vidt Komiteen vidste, vare affattede af Krigsministeriet alene, uden nogen foregaaende Forhandling og Indvilgelse fra Kultusministeriets Side. Hvad angik det af Finantsministeriet gjorte Tilbud, turde Komiteen ikke tilraade at antage det, dels fordi det i sig selv var overordentlig ubestemt, dels fordi der vistnok ved dets Gjennemførelse vilde frembyde sig saa mange Vanskeligheder og Tvivlsmaal, at det vilde aabne Vej for uendelige Tvistigheder. Dertil kom, at det Tilskud fra Statskassen, som Universitetet efter dette Forslag kunde paaregne, vistnok vilde blive meget ubetydeligt, vel næppe mere end omtrent 25,000 Rd., og at det tilsidst vilde stille sig yderst tvivlsomt, om et saadant Tilskuds Udredelse af Statskassen vilde kunne sættes igjennem i Rigsdagen, for hvilken Sagen nødvendig maatte bringes. Med fuld Paaskjønnelse af Finantsministeriets Imødekommen, troede derfor Komiteen, at man ikke burde modtage det gjorte Tilbud. Paa den anden Side var Komiteen enig med Kultusministeriet i Ønskeligheden af ved nogen Eftergivenhed fra begge Sider at bringe denne Sag til Afslutning, i hvilken Henseende den navnlig fremhævede det mislige og uheldige i, at den nuværende, ikke længere til Videnskabens berettigede Krav svarende botaniske Haves Flytning og Udvidelse blev henskudt til en ubestemt, maaske fjærn Fremtid, og henviste til den Universitetet i Følge tidligere Forhandlinger utvivlsomt paahvilende Forpligtelse til at udrede et Vederlag for det astronomiske Observatoriums Grund, en Forpligtelse, der efter de vedtagne Vilkaar let kunde blive højest bebyrdende, men som vilde bortfalde, naar der i Henhold til Lov 6. Juli 1867 § 4 opnaaedes en rimelig og billig Overenskomst om Erhver-

velsen af en passende Grund paa det der paapegede Terræn paa Glaciet. Komiteen havde derfor ved sin Formand, Etatsraad Gram, ført nogle foreløbige Forhandlinger med Finantsministeren, ved hvilke man paa den ene Side ganske vist vilde komme til at opgive noget af det, der efter stræng Ret maatte siges at tilkomme Universitetet, men paa den anden Side havde tilstræbt dels at forskaffe Universitetet, foruden den attraaede Grund paa Glaciet et betydeligere og temmelig bestemt Pengebeløb som Vederlag for Afstaaelsen af den nuværende botaniske Haves Grund, dels at bane Vejen for en endelig Overenskomst, som i Henhold til Loven af 1867 kunde approberes af Finantsministeren, uden at der for samme blev erhvervet en særøgen Lovhjemmel, eller at Sagen blev bragt for Rigsdagen paa ny. Disse Forhandlinger havde ført til et efter Komiteens Mening rimeligt og antageligt Resultat, idet Finantsministeren mundtlig havde erklæret at ville paa egen Haand approbere en Overenskomst, som gik ud paa:

- „1. At Universitetet erholder omtrent 14 Tdr. Land, $\frac{2}{3}$ af de i Lov 1867 § 4 ommeldte 21 Tdr. Land til det astromiske Observatorium og den nye botaniske Have, mod at det til Staten afgiver $\frac{2}{3}$ af den nuværende botaniske Haves Grund. Herved bortfalder da Universitetets Forpligtelse til at udrede særlig Betaling for den Grund, hvorpaa Observatoriet staar.
2. De i den nuværende botaniske Have staaende Bygninger ere Statskassen uvedkommende, og forbeholdes Universitetet til Nedbrydning, Flytning o. s. v.
3. Finantsministeren paatager sig at realisere den $\frac{1}{3}$ af den nuværende botaniske Haves Grund, som forbeholdes Universitetet, i Forbindelse med de andre $\frac{2}{3}$, saaledes at Universitetet aarlig erholder $\frac{1}{3}$ af de Kjøbesummer, der ved Salg ere indkomne i Aarets Løb, dels kontant, dels i gode Prioritetsobligationer, udstedte af Kjøberne. Finantsministeriet vil derhos forskudsvis udrede Udgifterne til Grundens Planering, Udmaaling og Udstykning m. v., mod at faa denne Bekostning refunderet af de første Salgssummer“.

Komiteen ansaa en saadan Overenskomst under Hensyn til de forhaandenværende Omstændigheder for rimelig og antagelig for begge Parter, og indstillede derfor, at Konsistorium vilde erhverve Ministeriets Sanktion til, at den ved videre Forhandling søgtes bragt i endelig Stand.

Ved med Skrivelse af 14de Juli 1869 at indsende denne Betænkning, ledsaget af Tegninger, Planer, Overslag o. s. v., til Ministeriet, bemærkede Konsistorium, at der ved en saadan Ordning, som den af Komiteen indstillede, vistnok vilde blive opnaaet alt, hvad der under de forhaanden værende Forhold fra Universitetets Side med nogen Nytte kunde paastaas. Idet det derfor i et og alt sluttede sig til Betænkningen, indstillede det, at der gennem videre Forhandlinger med Finantsministeriet maatte søges afsluttet en Overenskomst paa de af Komiteen angivne Vilkaar Nr. 1—3, hvilket Ministeriet derefter ved Skrivelse af 27. Juli næst efter bifaldt, under Forudsætning af, at Rigsdagen paa Kommunitetets Budget bevilgede det fornødne Beløb til Afholdelsen af Udgifterne med Flytningen af den botaniske Have. Herom underrettede Konsistorium Komiteen under 4. Aug. s. A.

Den 23. Decbr. 1869 indsendte Komiteen til Konsistorium en yderligere Erklæring. Den bemærkede heri, at 2 af Komiteens Medlemmer (Gram og Steenstrup) havde ført Underhandlinger med den af Krigsministeriet nedsatte Kommission for Afhændelsen af Kjøbenhavns Fæstningsterræn angaaende Erhvervelsen af en Grund

til den nye botaniske Have. Med bemeldte Kommission var Komiteen blevet enig om et Udkast til en Mageskiftehandel mellem Statskassen og Universitetet. Ikke blot fyldestgjorde dette Udkast fuldstændig de af Ministeriet sanktionerede Betingelser for Erhvervelsen, men det stillede endog Universitetet i flere Retninger heldigere. Saaledes var der for det samme Vederlag erhvervet 15 Tdr., i Stedet for 14 Tdr. Land; fremdeles var der sikret Universitetet Ret til uden Betaling at erholde den fornødne Fyld fra Faussebraien og Volden, og endelig var der forbeholdt Universitetet Ret til Vederlag, ikke blot ved Salg af den nuværende botaniske Haves Grund, men ogsaa for det Tilfælde, at noget af samme af Regeringen skulde blive benyttet for dens egne Formaal eller bortforpagtet. Udkastet meddeles her:

I Henhold til § 4 i Lov af 6. Juli 1867 om Afløsningen af de ved Demarkationslinien om Kjøbenhavn paalagte Indskrænkninger samt om Bemyndigelse for Regeringen til Afhændelse af en Del af Kjøbenhavns Fæstningsværker paa Sjælland, og under Forudsætning for Universitetes Vedkommende af de til en ny botanisk Haves Anlæg fornødne Pengemidlers Bevilgelse, ere Regeringen og Kjøbenhavns Universitet komne overens om, at først nævnte til dette overdrager, til Anlæg af en botanisk Have og et astronomisk Observatorium, det paa vedhæftede Plan A med a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. a. betegnede Areal, c. 15 Tdr. Land à 14,000 □ Alen, af Kjøbenhavns Fæstnings Grund mellem Nørre- og Østerport, mod at Universitetet som Vederlag giver Statskassen Medejendomsret for To Tredjedele til den nuværende botaniske Haves, paa den ligeledes vedhæftede Plan B med a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. a. betegnede Grund, af Størrelse noget over 4 Tdr. Land, alt paa følgende Vilkaar.

a. I Henseende til Grunden til den nye botaniske Have og Observatoriet.

1. Grunden med de paa samme værende Træer og Buske afleveres til Universitetet inden $\frac{1}{4}$ Aar efter Overenskomstens Afslutning. Grænserne afsættes ved Krigsbestyrelsens Foranstaltning.

2. Universitetet har Ret til at lade de paa Grunden værende Fæstningsværker sløjfe. For saa vidt der maatte mangle Jord til den fornødne Udfyldning af Fæstningsgraven, er det ved den under 29. Oktober 1869 mellem Regeringen og Kjøbenhavns Kommune afsluttede Kontrakt forbeholdt Universitetet at tage det manglende fra Faussebraie og Vold uden for den det overdragne Grund, efter nærmere Overenskomst med Kommunen.

Paa de Steder af Grænserne for Grunden, hvor Universitetet ikke bringer denne i Niveau med de Veje og Gader, der komme til at omgive Grunden, anbringes de fornødne Skraaninger ind paa Universitetets Grund, med mindre der opfores saadanne Hegns- eller Beklædningsmure, der gjøre Skraaninger overflødige.

3. Universitetet har selv at drage Omsorg for Vandforsyning til de Bassins, det agter at anlægge, og ligeledes for Afløbet fra samme, og der skal saaledes ikke paahvile Staten nogen Forpligtelse til at forskaffe Grunden Vand.

Universitetet maa ikke uden Kommunens Samtykke helt afbryde Vandforbindelsen mellem de Kommunen tilhørende Dele af Fæstningsgraven, der ligge til begge Sider af dets Grund.

4. Saa længe de Observatoriets Plads i Rosenborg Bastion tilgrænsende Dele (Kourtiner) af Volden bevares til offentlig Spadseregang, skal Universitetet, naar det forlanges af Kommunen, være pligtigt at afgive et Areal af passende Bredde mellem Observatoriet og Voldgaden til Fortsættelse af denne Spadseregang over dets Grund, og det samme skal være Tilfældet, hvis en offentlig Spadseregang efter Voldenes Sløjfning bevares paa det nuværende Fæstningsterræn langs Voldgaden til begge Sider af bemeldte Bastion.

Universitetet skal have Ret til at benytte det mellem dets Grænselinie d. e. f. i Struben af Rosenborg Bastion (Plan A) og Voldgaden beliggende

Areal, saa længe til Kommunen udvider Gaden til Grænselinien. Naar dette sker, maa Universitetet af sin Grund afgive Areal til en forandret eller en ny Opkjørelse til Observatoriet.

I den oven nævnte Kontrakt har Kommunen forpligtet sig til at tilstede Adgang over sit Terræn paa dertil passende Steder til Universitetets Grund, indtil de Gadeanlæg, som ville komme til at begrænse den, ere udførte, ligesom til, saa vidt muligt, at fremskynde et eller tvende af disse Gadeanlæg.

5. Statskassen frafalder ethvert Krav paa den Erstatning, som skulde ydes den af Universitetet i Følge den allerhøjeste Resolution af 13. Juni 1859, ved hvilken en Del af Rosenborg Bastion overlades det til Opførelse af et Observatorium.
6. Finantsministeriet meddeler, under Henvisning til Loven af 6. Juli 1867 og til Betingelserne for nærværende Overenskomst, Universitetet Mageskiftebrev paa Grunden, saa snart den nuværende botaniske Haves hele Grund er afleveret til Ministeriet i Overensstemmelse med de efterfølgende Bestemmelser.

b. I Henseende til den nuværende botaniske Haves Grund.

7. Det Statskassen tilkommende Vederlag for Afstaaelse af Grunden til den nye botaniske Have og Observatoriet ydes den ved, at Universitetet giver den Medejendomsret for To Tredjedele til den nuværende botaniske Haves Grund, dog saaledes, at Universitetet end videre fraskriver sig al Ret til Medbeslutning om, hvad der skal foretages med denne Grund, idet alene Finantsministeriet vil have at tage Bestemmelse om og bestyre Grundens Udparcellering og Salg samt alle dermed forbundne Arbejder. Der skal tilkomme Universitetet En Tredjedel af den ved den hele Grunds Realisation fremkommende Nettoindtægt og hermed dets Krav som Følge af Medejendomsretten være fyldestgjort.

Naar Staten selv vil beholde en Del af Grunden til sine egne Formaal, fastsættes sammes Værdi (hvoraf $\frac{1}{3}$ tilfalder Universitetet) i Mangel af mindelig Overenskomst ved sædvanlig lovlig Taxation.

Af de indkommende Salgssummer (og eventuelt Forpagtningssummer af de af Universitetet afleverede, men usolgte Dele af Grunden) afholdes forlods alle Udgifter i Anledning af Realisationen, saasom til Vej- og Gadeanlæg, midlertidig Indhegning og Fredning af de ikke afleverede Dele af Grunden m. m. og paaløbende 4 pCt. Renter af disse Udgifter, og af den derefter tilbageblivende rene Indtægt beregnes den Universitetet tilfaldende Tredjedel, som efter aarlig stedfindende Opgjørelse udredes til det, dels kontant, og dels i gode, mindst 4 pCt. Rente bærende Prioritetsobligationer.

8. Universitetet skal inden 6 Aar fra denne Overenskomsts Afslutning at regne, efter at have ladet Grunden rydde for de paa samme værende Bygninger, Væxthuse, Træer og Planter m. m., aflevere den til Staten. Dog skal om et Aar Havens sydvestlige Hjørne være ryddet og afleveret, saaledes at Forbindelse mellem Heibergsgade og Peder Skrams Gade kan tilvejebringes, og ligeledes skal inden 2 à 3 Aar den i Nærheden af Møntens Bygninger værende Del af Haven være ryddet og afleveret i saadan Udstrækning, som maatte være nødvendig for Opførelsen af et nyt Møntetablisement og for ved et Gadeanlæg at forbinde Holbergsgade med Nyhavn. For øvrigt vil Universitetet bestræbe sig for successivt og saa tidligt som muligt at aflevere de øvrige Dele af Grunden, og i den Henseende søge at imødekomme den Myndighed, der bestyrer Udparcelleringen af de tilgrænsende Grunde.

9. Saa snart Grundens Fraflytning er saa vidt fremskredet, at Udparcellering og Salg kunne begynde, meddeler Universitetet Finantsministeriet Mageskiftebrev paa den Statskassen tilkommende Medejendomsret over Grunden, denne befriet for alle Pante- og Lejebenhæftelser, og ikke bebyrdet med andre Servituter, end de, som for Tiden hvile paa den. Ved dette Mageskiftebrev giver Universitetet tillige Finantsministeriet Bemyndigelse til at disponere over Havens hele Grund i Medfør af nærværende Overenskomst, og saaledes ogsaa til selvstændigt og alene at bortskjøde Grunden eller Dele deraf.

c. I Almindelighed.

10. Alle Afgifter og Gebyrer ved dette Mageskiftes Berigtigelse udredes henholdsvis af Finantsministeriet eller Universitetet, eftersom de tilflyde Statskassen eller Kommunen.
11. Naar Universitetet af Københavns Kommune tilkøber sig de ud for Kommunehospitalet, og Syd for Farimagssvejen beliggende Lodder Matr. Nr. 114 F 3 og Nr. 114 F 4, tilsammen af Areal 12,730 □ Al., og indlemmer dem i den Grund, det erhverver ved nærværende Mageskifte, skal det være Universitetet tilladt ogsaa paa disse Lodders Areal at opføre saadanne Bygninger m. m., der maatte behøves i de i formeldte Lov af 6. Juli 1867 § 4 omhandlede Øjemed.

Samtidig hermed havde 2 af Komiteens Medlemmer (Gram og Gede) underhandlet med Københavns Kommune om Erhvervelsen af de 2 i Komiteens Beretning af 7. Juli 1869 ommeldte, Staten tilhørende Triangler, der efter Stadskonduktørens Opmaaling tilsammen udgjorde 12,730 □ Al. Det var lykkedes dem at bevæge Magistraten til at nedsætte sin oprindelige Fordring om et Vederlag af henved 10,000 Rd. til 6000 Rd., og det turde vistnok ventes, at den samlede Kommunalbestyrelse vilde godkjende Magistratens Indstilling herom. Komiteen havde vel i Betragtning af Kommunens Interesse ved at kunne faa den botaniske Have anlagt paa Glaciet over for det store Hospital ventet at kunne faa disse Arealer noget billigere; men dette havde ikke ladet sig gjøre. I og for sig maatte dette Vederlag vel ogsaa anses for passende og rimeligt, naar Universitetet blev fritaget for at betale nogen Afløsningssum for Retten til at opføre Væxthuse paa de nævnte Grunde, der vare undergivne Bygningsindskrænkning efter Pl. 13. Oktbr. 1824, og for hvilke Løsningssummen af den i Følge Lov af 6. Juli 1867 anordnede Taxationskommission var ansat til den urimelige høje Sum af 41,000 Rd. I Betragtning af det højst ubillige i, at Universitetet, der kun vilde have en meget begrænset Bygningsret paa Grundene, skulde erlægge bemeldte Afløsningsvederlag, havde Finantsministeriet erklæret, at der ikke i den her omhandlede Henseende vilde blive gjort noget Krav paa Universitetet, og i Udkastet til Kontrakten med Statskassen var der derfor optaget en Bestemmelse om, at det skulde være Universitetet tilladt paa Lodderne at opføre saadanne Bygninger m. m., der maatte behøves for de i Lov 6. Juli 1867 omhandlede Øjemed. Endelig havde Komiteen ved Forhandlingerne med Magistraten sikret Havens Forsyning med ufiltreret Vand for en nogenlunde rimelig Betaling, nemlig 10 Sk. for 100 Tdr., hvilket efter sagkyndiges Mening omtrent vilde udgjøre 30 à 40 Rd. aarlig eller maaske endog noget mindre. Komiteen turde derfor haabe, at Konsistorium og Ministeriet vilde bifalde, at der blev afsluttet endelige Overenskomster med Statskassen og Kommunen, under Forudsætning af, at de fornødne Midler til den nye Haves Anlæg m. v. bevilgedes af Rigsdagen, og henlede Opmærksomheden paa, at det dersom Ministeren ikke selv ønskede at afslutte og underskrive de endelige Overenskomster paa Universitetets Vegne, vilde være nødvendigt, at Universitetets Rektor eller Komiteens Formand (Gram) særlig blev bemyndiget hertil.

Da det saa vel fra Statens som fra Universitetets Side var ønskeligt, at Sagen kunde forelægges for Rigsdagen allerede i Sessionen 1869—70, meddelte Komiteen en Del yderligere Oplysninger med Hensyn til Udgifterne. Til forberedende Jordarbejder havde den i sin Beretning af 7. Juli anslaaet 18,500 Rd.; men det havde senere vist sig, at denne Post vilde andrage c. 25,000 Rd. Denne For-

højelse hidrørte nemlig derfra, at Komiteen ikke havde kunnet faa den Del af de 21 Tdr. Land, som den oprindeligt havde haft for Øje; derved var det blevet nødvendigt at opfylde en betydelig større Del af Stadsgraven, end tidligere var paatænkt, nemlig 25,300 □ Al. i Stedet for 16,088 □ Al. Dertil kom, at der fra Statens Side var gjort den Fordring, at Graven ved begge de yderste Punkter, Gothersgadens Forlængelse og Byggegrundene langs med Sølgadens Forlængelse, skulde fyldes helt op til Niveauet af de tilgrænsende Grunde. Den saaledes fremkomne Merudgift til de forberedende Jordarbejder af 6500 Rd. vilde imidlertid for største Delen atter indvindes derved, at der for Erhvervelsen af de tvende Grundstykker fra Kommunen ventelig kun skulde betales 6000 Rd., medens hertil tidligere var opført 10,000 Rd. Det tilbagestaaende af de 6500 Rd. forventes end videre at kunne bespares paa Væxthusenes Bygning, da disse efter de senest erhvervede Oplysninger antoges at burde opføres noget lavere, end oprindeligt paatænkt, hvorved ogsaa vilde opnaas den store Fordel, at det aarlige Beløb til disse Huses Opvarming betydeligt formindskedes.

Komiteen ansatte derfor de samlede Udgifter til Havens Anlæg, Indretning m. v. saaledes:

1. Forberedende Jordarbejder	25,000 Rd.
2. Anlæggelse af Haven	16,500 —
3. Flytning fra den gamle Have	7,000 —
4. Indhegning og Bygninger	c. 194,000 —
5. Inventarium	2,500 —
	<hr/>
	245,000 Rd.

Hertil kom end videre:

6. Erhvervelse af de Kommunen tilhørende Jordstykker med de til Skjødets Berigtigelse hørende Udgifter	6,100 Rd.
7. Honorar til Bygmesteren og uforudsete Udgifter	20,000 —
	<hr/>
	271,100 Rd.

Overslagene til Posterne 1, 2, 3 og 5 vare saa fuldstændige og nøjagtige, som de overhovedet kunde gives. Derimod forelaa der med Hensyn til Nr. 4 kun en foreløbig Beregning, dels fordi Etatsraad Hansen ikke havde kunnet vinde Tid til et saa betydeligt Arbejde, dels fordi Komiteen i alt Fald ikke havde kunnet forskaffe Midler til at vederlægge samme. Imidlertid havde Etatsraad Hansen erklæret, at hans Beregning over Udgifterne hertil var saa rundelig, at det sikkert kunde paaregnes, at den ikke vilde blive overskredet*). Komiteen ansaa det for ønskeligst, for at undgaa en Række successive Bevillinger for hvert af de paafølgende Aar,

*) Denne Udgift blev i en senere Indstilling af Komiteen af 2. Novbr. 1870, efter at Tegninger og Overslag over Bekostningerne ved Opførelsen af de paatænkte Bygninger vare udarbejdede, anslaaet til c. 275,000 Rd., hvorimod Udgifterne under Nr. 1—3 samt Nr. 5 vare ansatte paa samme Maade som her. Herefter vilde den samlede Udgift beløbe sig til 326,000 Rd., foruden Omkostningerne ved Berigtigelsen af Mageskiftehandlerne.

som Havens Anlæg vilde medtage, om det, ligesom det var Tilfældet med det zoologiske Museum, kunde opnaas, at det hele kalkulerede Beløb af indtil 271,100 Rd. allerede ved Finantsloven for 1870—71 blev bevilget paa Kommunitetets Budget (inden for Linien). Skulde imidlertid Regeringen og Rigsdagen finde Betænelighed herved, kunde man dog indskrænke sig til ved bemeldte Finantslov at faa bevilget, foruden de 6100 Rd., som Erhvervelsen af de tvende Triangler fra Kommunen vilde koste, de 25,000 Rd., som efter Overslaget antoges at ville behøves til de forberedende Jordarbejder. Disse vilde nemlig medtage hele det første Aar, saa at der i dette ikke vilde blive Tale om at paabegynde Indhegningen og Bygningernes Opførelse. Naar da senere de fuldstændige Tegninger og Overslag med Hensyn til disse tilvebragtes inden Septbr. 1870, kunde det vel opnaas, at hele den øvrige Sum (o: med Fradrag af de 31,100 Rd.) bevilgedes paa en Gang ved Finantsloven for 1871—72. For at Universitetet kunde sættes i Stand til at udstede behørigt Mageskiftebrev til Finantsministeriet, vilde det være nødvendigt at lade de kgl. Gavebreve af 1778 og 1843 tinglæse. Men de Afgifter og Gebyrer, som ellers i den Anledning vilde være at udrede til Statskassen (Stempelafgift, Overdragelsesafgift og Tinglæsningsgebyr), og som vilde beløbe sig til 3 à 4000 Rd. vilde formentlig efter Udkastets Post 10 ikke blive at udrede, og vare derfor ikke her medregnede. Skulde der imidlertid blive rejst Spørgsmaal om Forstaaelsen af Post 10 i denne Henseende, vilde Kultusministeriet sandsynligvis andrage paa, at Universitetet blev fritaget for disse Afgifter. Til Slutning henlede Komiteen Opmærksomheden paa, at det, dersom Anlægget af den nye botaniske Have virkelig skulde paabegyndes i 1870, maatte ansees for paatrængende nødvendigt, at der gaves Gartner Friederichsen Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med nogle af de større nordeuropæiske botaniske Haver. Et Beløb af 400 Rd. vilde dertil være fornødent, og da denne Udgift paa en Maade kunde henføres til de forberedende Skridt til den nye botaniske Haves Anlæg, henstillede Komiteen, om det ikke maatte findes hensigtsmæssigst, at disse 400 Rd. søgtes bevilgede i Forbindelse med de øvrige Udgifter til Haven.

Denne Erklæring indsendte Konsistorium under 29. Decbr. s. A. til Ministeriet, idet det bemærkede, at det ganske tiltraadte Komiteens Forslag, og udtalte, at denne Sag, naar den ordnedes i Overensstemmelse hermed, ved Komiteens og særlig dens Formands, Etatsraad Grams, Iver og Dygtighed hurtigt og sikkert var blevet bragt til en Afslutning, hvormed Universitetet i Følge de stedfindende Forhold og Omstændigheder kunde være vel tjent. Konsistorium indstillede derfor, at der med Regeringen og Kjøbenhavns Magistrat maatte blive afsluttet Overenskomster om Erhvervelsen af det til den nye botaniske Haves Anlæg fornødne Terræn i Følge de udarbejdede Udkast, og at Etatsraad Gram maatte blive bemyndiget til paa Universitetets Vegne at undertegne bemeldte Overenskomster, for saa vidt Ministeren ikke selv maatte ønske at afslutte og underskrive dem. Fremdeles indstillede Konsistorium, at der paa Finantsloven for Finantsaaret 1870—71 maatte søges bevilget af Kommunitetets Midler den til Havens Flytning og det nye Anlæg fornødne Sum af 271,000 Rd. eller, dersom man maatte have Betænelighed ved strax og paa en Gang at bevilge den hele Sum, 25,000 Rd. til forberedende Jordarbejder i det første Aar og 6100 Rd. til Indkjøb af de Kommunen tilhørende Jordstykker, at Ministeriet vilde andrage paa, at Universitetet maatte blive fritaget for de i Komiteens Skrivelse omhandlede Afgifter og Gebyrer ved Tinglæsningen

af Universitetets Adkomstdokumenter, hvis det ikke allerede i Følge Overenskomstens 10de Post kunde ansees for fritaget herfor, samt endelig at der i Forbindelse med de øvrige Udgifter til Haven maatte søges bevilget et Beløb af 400 Rd. for at sætte botanisk Gartner Friederichsen i Stand til paa en Rejse at gjøre sig bekendt med nogle af de vigtigste nordeuropæiske botaniske Haver.

Ministeriet ytrede i Skrivelse af 14. Jan. 1870 til Konsistorium, næst at yde Komiteen sin fulde Anerkjendelse for den Maade, paa hvilken den havde udført sit Hverv, at der dog endnu stod en Side af Sagen tilbage, som det maatte ønske nærmere oplyst. Komiteen var, vistnok ikke uden Berettigelse, gaaet ud fra, at § 4 i Lov 1867 hvilede paa Forudsætningen om et Bytte lige for lige, og at der af denne Grund var Anledning til at indskrænke Universitetets Erhvervelse af det omhandlede Areal saaledes, at der, medens Universitetet fik, hvad det behøvede, for Universitetet kunde konserveres Provenuet af en forholdsmæssig Del af den nuværende Haves Areal. Paa denne Maade havde Komiteen, da $\frac{2}{3}$ af Arealet kunde fyldestgjøre Universitetets Krav, sikret dette $\frac{1}{3}$ af Provenuet af botanisk Haves Salgssum. Det syntes imidlertid at ligge i Sagens Natur, at Transaktionen vilde stille sig ubetinget gunstigere for Universitetet, dersom Finantsministeriet maatte kunne formaas til at tilegne sig den vistnok berettigede Anskuelse, at hele Arealet kunde overdrages Universitetet, uden Forandring i Bestemmelsen om dets Delagtighed i en Tredjedel af Provenuet for den nuværende botaniske Have. Ministeriet ønskede derfor, forinden den endelige Forhandling indlededes med Finantsministeriet, at erholde en Udtalelse fra Komiteen om, hvorledes Sagen maatte betragtes fra Universitetets Standpunkt, hvis den oven nævnte Eventualitet maatte indtræde. Det tilføjede, at der paa denne Maade dels vilde kunne indvindes en større, i flere Henseender værdifuld Grund for Universitetet, dels vilde aabnes Lejlighed til ved Magelæg med Kommunen at komme i Besiddelse af de to Arealer ved Farimagssvejen, for hvilke Universitetet, som Sagen forelaa, skulde udrede det ikke ganske ubetydelige Beløb af 6000 Rd.

I denne Anledning erklærede Komiteen under 19. Jan. 1870, at naar den i sin Indstilling af 7. Juli 1869 havde foreslaaet at erhverve $\frac{2}{3}$ af de omhandlede 21 Tdr. Land, mod at afstaa $\frac{2}{3}$ af den nuværende botaniske Haves Grund, saa var det, fordi Finantsministeren i de den Gang med ham førte foreløbige Forhandlinger havde erklæret, at dette var det yderste, hvortil han vilde gaa. Heller ikke var der under Forhandlingerne med den af Krigsministeriet nedsatte Kommission fremkommet noget som helst, som kunde beføje til at antage, at der for de $\frac{2}{3}$ af den nuværende botaniske Have kunde erholdes mere, end c. 15 Tdr. Land af Fæstningsglaciet, ligesom ogsaa den i § 1 af den af Krigsministeren paa Regeringens Vegne underskrevne Kontrakt med Kjøbenhavns Kommune optagne Passus angaaende de i Lov af 1867 § 4 nævnte 21 Tdr. Land maatte synes at betage al Udsigt hertil. Først efter Afslutningen af Forhandlingerne med Krigsministeriets Kommission var der opstaaet Udsigt hertil. Hvad i øvrigt selve Spørgsmaalet angik, udtalte Komiteen, at der ikke under nogen Omstændighed kunde være Tale om, at der til den nye botaniske Have behøvedes eller burde anvendes mere, end de c. 15 Tdr. Land, hvorom der handledes. En Udvidelse med henved 6 Tdr. Land vilde ikke blot i høj Grad fordyre det første Anlæg af Haven, men ogsaa betydelig forhøje dens aarlige Budget, som allerede med c. 15 Tdr. Land vilde blive henved 5000 Rd. større, end Tilfældet nu var, og var

saaledes i og for sig uden videre Interesse for den nye botaniske Haves Vedkommende. Derimod kunde det vel under visse Forudsætninger være ønskeligt, af de i Ministeriets Skrivelse nævnte Hensyn, at komme i Besiddelse af disse 6 Tdr. Land, af hvilke c. $2\frac{3}{4}$ Tdr. Land laa ved Sølgadens Forlængelse, og noget over 3 Tdr. Land indtoges af Volden og en Del af Stadsgraven fra Gothersgadens Mølle til hen imod det nye Observatorium. Det første Areal vilde mulig kunne benyttes til ved Magelæg at erhverve de tvende Triangler fra Kommunen; men for at et saadant Mageskifte kunde ventes at ville komme i Stand, var det dog vistnok nødvendigt, at der erhvervedes Ret til at overdrage disse $2\frac{3}{4}$ Tdr. Land til Kommunen uden nogen Bygningsindskrænkning, hvilket ogsaa efter deres Beliggenhed syntes at kunne ske uden nogen Skade for de Hensyn, der skyldtes Skjønhed og Hygiejnen. Da de nemlig dannede Baggrunde til de Byggegrunde, som vare udlagte til Kommunen umiddelbart op til Sølgadens Forlængelse, kunde det forudses, at Kommunen under en modsat Forudsætning ikke vilde bryde sig om at erhverve dem, og for Universitetet vilde det da let kunne blive til Byrde. De c. 3 Tdr. Land paa Volden vilde selvfølgelig blive underkastede den i Lov 1867 § 4 ommeldte Indskrænkning med Hensyn til Anvendelsen; men Universitetet vilde desuagtet, forudsat, at det andet Areal kunde bortmageskiftes til Kommunen, kunne være vel tjent med at komme i Besiddelse af dem. Da det var fra dette Areal, at Universitetet skulde tage den betydelige Mængde Fyld, som vilde behøves ved Haveterrænets Omdannelse, vilde det altid være meget heldigt at have fri Raadighed over det i saa Henseende, og da det derefter selvfølgelig vilde blive nødvendigt at sætte Arealet i en anstændig Stand, vilde det ikke volde nogen betydelig Udgift at anlægge og foreløbig indrette det som en Promenade, der kunde sættes i Forbindelse med Havens Arboret. Senere hen i Tiden vilde Universitetet mulig ogsaa til videnskabelige eller dermed beslægtede Indretninger have Brug for passende Grund, og det vilde da være yderst heldigt at have disse c. 3 Tdr. Land til Disposition for deslige Anlæg eller Bygninger. Denne Erklæring fremsendtes af Konsistorium med Skrivelse af 21. Jan. næst efter, med den Bemærkning, at Konsistorium fuldstændig tiltraadte den.

Kultusministeriet forelagde derefter Finantsministeriet Sagen ved Skrivelse af 28. Jan., og begjærede en Udtalelse fra det, saa vel med Hensyn til Overdragelsen til Universitetet af de fulde 21 Tdr. Land, som om der i øvrigt fra Finantsministeriets Side maatte haves noget at indvende mod det udarbejdede Udkast til en Overenskomst. I først nævnte Henseende henstillede det til Finantsministeriet, om det ikke nærmere vilde forhandle med Krigsministeriet angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt den Del af de 21 Tdr. Land, som i Magelæg for Arealet ved Farimagsvejen eventuelt maatte gaa over i Kommunens Eje, eo ipso maatte anses befriet for den ved Lovens § 4 paalagte Indskrænkning med Hensyn til Arealets Anvendelse og altsaa af Universitetet kunde overdrages Kommunen til Byggegrund, idet det bemærkede, at naar der maatte finde et Magelæg Sted, hvorved Arealer, der ikke hørte under Indskrænkningen, inddroges under denne, turde det vel antages, at Indskrænkningen for det Areal, der gaves i Bytte, eo ipso bortfaldt. Med Hensyn til Udkastet til Overenskomsten udtalte det, at det opfattede § 10 saaledes, at der ikke vilde komme til at paahvile Universitetet nogen Udgift i Anledning af, at dette, for at kunne udstede Mageskiftet til Finants-

ministeriet paa den nuværende botaniske Haves Grund, vilde blive nødsaget til at lade de tvende kgl. Gavebreve af 1778 og 1843 tinglæse.

Under 31. Marts 1870 blev derefter af Krigsministeren nedlagt en allerunderdanigst Forestilling om, at der af Fæstningsværkerne i Henhold til Lov 1867 § 4 udlagdes til Anlæg af en botanisk Have og et astronomisk Observatorium et Areal af 21 Tdr. Land mellem Sølvgadens og Gothersgadens Forlængelse, mod at Universitetet gav Statskassen i Vederlag $\frac{2}{3}$ af den nuværende botaniske Haves Grund, hvilken Forestilling under 2. April s. A. blev stadfæstet. Krigsministeriet foreslog derfor i Skrivelse af 28. April 1870 Kultusministeriet, at begge Ministerier skulde udvælge to Mænd, der, under Forbehold af disse Ministeriers Approbation, skulde træffe nærmere Overenskomst angaaende den endelige Ordning af dette Forhold. Til Grund for Overenskomsten burde formentlig lægges det Udkast, der efter forud gaaende Forhandling med Universitetets delegerede var affattet af den for Afhændelsen af Fæstningsterrænet under 4. Jan. 1869 nedsatte, nu ophævede Kommission, dog med de Forandringer, der vilde være en Følge af det nu vedtagne, noget forskellige Grundlag for Sagens Ordning og særlig med Udeladelsen af den i Punkt 11 indeholdte Bestemmelse om eventuel Byggefrihed for de 2 Lodder ved Farimagsvæjen, en Bestemmelse, hvorpaa Krigsministeriet i Følge Forholdets Natur ikke mente at kunne gaa ind. Sluttelig bemærkede Krigsministeriet, at det havde henvendt sig til Finantsministeriet, for at erfare, om der fra dettes Side havdes noget at erindre mod Udkastet med de antydede Ændringer, og begjærede en Udtalelse fra Kultusministeriet om, hvorvidt det bifaldt den saaledes foreslaede Behandling af Sagen, og i bekræftende Fald Underretning om, hvem Kultusministeriet i det paagjældende Øjemed vilde delegere, idet Krigsministeriet tilføjede, at det for sit Vedkommende dertil agtede at udnævne Chefen for Ingeniørkorpset, General Dreyer.

Kultusministeriet udtalte sig i Skrivelse til Krigsministeriet af 16de Maj 1870, næst at meddele, at det var sindet at kommittere Etatsraad Gram til med General Dreyer at affatte Udkastet til den Overenskomst, der til Sagens endelige Afslutning vilde være at oprette mellem Statskassen og Universitetet, for Bibeholdelsen af den i § 11 fastsatte Byggefrihed for de 2 Lodder ved Farimagsvæjen. Det bemærkede i denne Henseende, at det, saa vel af Skjönhedshensyn som af Hensyn til Hensigtsmæssigheden i Anlægget af de for Haven nødvendige Bygninger, ikke kunde andet end finde det højst ønskeligt, at det maatte lykkes at erhverve disse 2 Lodder for Universitetet. Men dersom de enten forblev i Kommunens Eje, eller gik over i Universitetets Eje, men uden samme Byggefrihed, som for de øvrige 21 Tdr. Land, vilde det være nødvendigt at vedtage en helt anden og mindre hensigtsmæssig Plan for Benyttelsen af Terrænet, end den, man hidtil, under Forudsætning af, at Lodderne inddroges under Terrænet, havde fundet bedst egnet til Opnaaelse af alle Fordele for Haven. Hertil kom endnu, at den Forandring i Planen, som saaledes vilde blive nødvendig, for en ikke ringe Del vilde forøge Omkostningerne med Hensyn til Opførelse af Bygningerne, der ikke længere, som hidtil paatænkt, vilde kunne komme til at ligge samlede i en lige Linie langs med Farimagsvæjen, men maatte spredes paa Terrænet, ligesom det samme ogsaa vilde blive Tilfældet med de aarlige Udgifter med Hensyn til Opvarming, Vandledning, m. m. Ministeriet havde tænkt sig Sagen saaledes ordnet, at Krigsministeriet maatte kunne gaa ind paa at tillade, at den Del af Havens Grund, som ved en

mellem Universitetet og Kommunen indgaaet Overenskomst ved et eventuelt Magelæg gik over i Kommunens Eje, navnlig Grundene langs Forlængelsen af Sølvgaden, maatte anvendes til et Villaparti. En saadan Anvendelse af Terrænet, der efter sin Beskaffenhed og de Indskrænkninger i Byggefrihed, den medførte, formentlig var uden Betænkelighed for Krigministeriets Vedkommende, vilde paa den ene Side for Kommunen indeholde en Opfordring til at gaa ind paa et Magelæg paa passende Vilkaar, ligesom den paa den anden Side vilde gavne Haven, der ved det mellemliggende, bevoxede Terræn vilde befries for Støv og andre Ulemper, som Havens Beliggenhed umiddelbart op til en befærdet Gade vilde medføre.

Efter at det imidlertid ved kgl. Resolution af 6. Juli 1870 var blevet fastsat, at den endnu ikke tilendebragte Gjennemførelse af Bestemmelserne i Loven af 6. Juli 1867 skulde overgaa til Finantsministeriet, overgav Krigsministeriet tillige Gjennemførelsen af den kgl. Resol. af 2. April 1870 til Finantsministeriets videre Foranstaltning. Ved under 18. Juli at meddele Kultusministeriet Underretning herom, bemærkede Krigsministeriet, at der under de saaledes indtraadte Forhold, og navnlig efter at Afleveringen af Kjøbenhavns Fæstningsværker paa Sjællands Side til Kommunen havde fundet Sted, ikke havde nogen særlig Interesse at varetage ved Sagens Afgjørelse, og derfor ansaa det for unødvendigt at lade sig repræsentere ved Forhandlingerne, hvorfor det ikke vilde lade nogen delegeret tiltræde disse.

Det tilfaldt altsaa Finantsministeriet at besvare Kultusministeriets Forslag i Skrivelse til Krigsministeriet af 16. Maj. Dets Svar blev afgivet under 10. Aug., og indeholdt vel et Samtykke til den af Kultusministeriet foreslaaede Ordning men knyttede tillige en Betingelse dertil. Finantsministeriet mindede om, at det ved den foreløbige Behandling af Spørgsmaalet om Nedlæggelsen af Kjøbenhavns Fæstningsværker samt Afløsning af Demarkationslinie-Indskrænkningerne saa vel i Ministerkonferencerne, som i Statsraadet var blevet forudsat, at ved Flytningen af den nuværende botaniske Have vilde et Stykke af samme forlods være at afgive til Charlottenborg til Opførelse af den paatænkte Udstillingsbygning. At dette Stykke skulde afgives uden Vederlag, var Kultusministeriet og Finantsministeriet enige om, og Finantsministeriet vilde, efter hvad der saaledes var passeret, kun se sig i Stand til at indrømme Universitetet de saaledes attraaede Begunstigelser, naar Universitetet uden Vederlag afgav til Charlottenborg det nord for Heibergsgades Forlængelse til Nyhavn liggende Areal af omtrent 1 Tde. Lands Størrelse, dels for at Kunstakademiet kunde have et Areal af passende Beliggenhed til derpaa at opføre den paatænkte Udstillingsbygning, og dels for at forebygge, at en stor Del af Slottets Lokaler ved Salg til private af de umiddelbart op til Slottet stødende Grunde og dissers eventuelle Bebyggelse skulde blive berøvede Lys og Luft, og saaledes blive ubrugelige. For saa vidt Universitetet gik ind paa denne Afstaaelse, vilde Finantsministeriet ikke have noget imod, saafremt det omhandlede Mageskifte maatte finde Sted, at indrømme den attraaede begrænsede Byggefrihed for de ommeldte ved Farimagsvæjen beliggende Lodders Vedkommende, saa længe de som Universitetets Ejendom benyttedes i videnskabeligt Ojemed, medens det selvfølgelig maatte forbeholde Statskassens Ret til den ved Loven af 1867 hjemlede Aføsningssum, saafremt de nævnte Lodder senere skulde gaa over i privat Eje, eller blive anvendte paa anden, end den oven for nævnte Maade, medens Finantsministeriet da heller ikke vilde have noget imod, at det Areal, der blev afgivet langs Sølvgadens Forlængelse, blev benyttet og bebygget som Villaparti. Finants-

ministeriet henstillede derfor, under Forudsætning af, at Kultusministeriet gik ind paa de saaledes stillede Betingelser for de attraaede Indrømmelser, at begge Ministerier vedtog de paagjældende Overdragelser i det væsentlige i Overensstemmelse med det i sin Tid affattede og af Universitetets delegerede tiltraadte Udkast, modificeret efter de her angivne Indrømmelser og Bestemmelser.

Da en saadan Ordning vilde medføre en Modifikation i den ved kgl. Resol. af 2. April 1870 givne Bestemmelse om, at Universitetet skulde give Statskassen Vederlag i $\frac{2}{3}$ af den nuværende botaniske Haves Grund, idet der af denne vilde udgaa et Areal af c. 1 Tde. Lands Størrelse, nedlagde Kultusministeriet en allerunderdanigst Forestilling herom. Det bemærkede heri, at Universitetet efter Ministeriets Skjøn selv med denne Betingelse kunde være vel tjent med den Maade, paa hvilken Overdragelsen af de 21 Tdr. Land af Fæstningsværkerne fandt Sted, hvorhos det var af største Betydning for det kgl. Akademi for de skjønne Kunster at komme i Besiddelse af det omhandlede Areal, og indstillede derfor den ommeldte Ordning til allerhøjeste Approbation. Denne blev derefter givet under 22. Aug. 1870.

Ved Skrivelse af 13. Aug. s. A. indledede Kultusministeriet Forhandlinger med Magistraten om det omhandlede Magelæg. Det er tidligere bemærket, at Magistraten (i Skrivelse til Komiteen for den botaniske Haves Flytning af 7. Decbr. 1869) havde tilbudt at ville foreslaa Borgerrepræsentationen at afhænde de 2 Kommunen tilhørende Lodder Matr. Nr. 114 F 3 og 114 F 4 for en Betaling af 6000 Rd. paa visse nærmere angivne Vilkaar*). Da imidlertid Forandringen af Sølgadens Retning havde bevirket, at det til Universitetet udlagte, mod Sølgaden beliggende Stykke havde faaet mindre Betydning for Universitetet, foretrak Ministeriet, i Stedet for den kontante Udbetaling af oven nævnte Kjøbesum, at de 2 Lodder overdroges Universitetet, mod at dette igjen overdrog Magistraten det ommeldte Stykke, af Areal c. 30,000 □ Al., alene med den Indskrænkning, at det blev at benytte til et Villaparti, og begjærede herover en Erklæring fra Magistraten. Denne forespurgte under 19. Aug. 1870, hvorvidt det tilbudte Areal var servitutfrit og hvorvidt de tidligere Betingelser for Bebyggelsen af Kommunens Lodder fremdeles vilde blive overholdte, efter at Erhvervelsen havde fundet Sted. Efter herom at have korresponderet med Finantsministeriet, svarede Kultusministeriet under 1. Septbr. 1870, at det ommeldte Areal ved Sølgadens Forlængelse, naar Mageskiftet kom i Stand, vilde blive servitutfrit, undtagen for saa vidt det ved Afstaelsen betingedes, at det kun maatte bebygges og benyttes som Villaparti, og at der, naar Arealerne ved Farimagsvejen erhvervedes af Universitetet, vel var indrømmet dette den samme begrænsede Byggefrihed for disse, som for den øvrige Del af Terrænet paa Fæst-

*) Disse Vilkaar vare herefter og efter en senere Skrivelse af 11. Febr. 1870:

1. at der ikke maatte opføres andre Bygninger, end Væxt- og Drivhuse af en udvendig Højde af c. 11 Al., paa Grundene, for hvilke i øvrigt Servituten med Hensyn til Bebyggelse inden for Demarkationslinien skulde vedblive;
2. at Grundene skulde tilbydes Kommunen for den Sum, for hvilken de vare kjøbte, hvis deres Benyttelse til botanisk Have ophørte, og
3. at Forsyningen med Vand til Haven skete i Overensstemmelse med Forskrifterne i Lov 30. Novbr. 1857 og med Iagttagelse af visse, ganske specielle Regler.

ningsværkerne, saa længe det som Universitetets Ejendom benyttedes i videnskabeligt Øjemed, men at Statskassens Ret til den samme i Følge § 2 af Lov 6. Juli 1867 tilkommende Halvdel af Loddernes Værdiforøgelse var forbeholdt, for saa vidt Arealerne skulde blive benyttede i andet Øjemed. Ministeriet tilføjede, at medens det saaledes vedstod den i Magistratens Skrivelse til Komiteen for den botaniske Haves Flytning af 7. Decbr. 1869 under Nr. 1 nævnte Betingelse for Salget af de omhandlede Arealer og ligeledes den under Nr. 3 om Vandforsyningen, ansaa Ministeriet det for en Selvfølge, at Betingelsen under Nr. 2, at Grundene skulde tilbydes Kommunen for den Sum, for hvilken de kjøbtes, saafremt deres Benyttelse til botanisk Have ophørte, bortfaldt, naar et Mageskifte i Stedet for et Salg kom i Stand. Under 7. Novbr. meddelte derefter Magistraten, at Kommunalbestyrelsen var villig til at gaa ind paa det foreslaaede Magelæg, saaledes, at de Kommunen tilhørende Grundstykker Matr. Nr. 114 F 3 og 114 F 4 ved Farimagsgadevejen, af Areal tilsammen 12,730 □ Al., overdroges Universitetet, mod at dette igjen overdrog Magistraten det paa Planen nærmere betegnede Grundstykke, af Areal omtrent 30,000 □ Alen, paa de foranferte Betingelser og for øvrigt saaledes:

- 1) at der ikke maatte opføres Bygninger af anden Beskaffenhed, end de i Skrivelse fra Komiteen for den botaniske Haves Flytning af 5. Decbr. 1869 nævnte, paa Grundene, for hvilke i øvrigt Servituten med Hensyn til Bebyggelse inden for Demarkationslinien skulde vedblive, og
- 2) at Forsyningen med Vand til Haven skete i Overensstemmelse med Forskrifterne i Lov 30. Novbr. 1857.

Omkostningerne ved dette Magelæg vilde efter Magistratens Formening være at udrede af Universitetet og Magistraten, hver for sit Vedkommende.

Over Udkastet til Betingelserne for Mageskiftet med Staten begjærede Ministeriet en Erklæring fra Universitetets Kvæstor i Forbindelse med inspectores kvæsturæ, idet det dog bemærkede, at der i § 1 efter Ordet „Universitetet“ vilde være at tilføje „hvem Nedbrydningen og Borttagelsen af de paa Grunden værende Bygninger ikke vedrører“. I sin under 9. Septbr. 1870 afgivne Erklæring foreslog Kvæstor den omtalte Forandring formuleret saaledes: „Expropriation og Borttagelse af de paa Grunden værende Bygninger er Universitetet uvedkommende“, og udtalte sig i øvrigt kun om Udkastets § 7. I det oprindelige Udkast hed det, at af hvad der indkom for den nuværende botaniske Haves Grund skulde blandt andet forlods afholdes alle Udgifter i Anledning af midlertidig Indhegning og Fredning af de ikke afleverede Dele af Grunden, hvilket imidlertid i det nye Udkast var forandret til, at dette kun skulde angaa de afleverede Dele, hvorfor der i Slutningen af § 8 var tilføjet „Opførelsen af midlertidige Hegn for de Dele af botanisk Have, der indtil den endelige Aflevering finder Sted, endnu benyttes af Universitetet, paahviler dette.“ Da imidlertid den hele Grund først om 6 Aar skulde være afleveret, og de Afleveringer, der inden denne Tid delvis skulde finde Sted, væsentligt vare i Statens Interesser og for at imødekomme dennes Ønsker med Hensyn til Gadeanlæg o. s. v., idet Haven selvfølgelig vilde være bedre tjent med at beholde hele Arealet indtil dens Flytning, og da det vilde stride mod de almindelige Regler om Hegnspilgten, at Universitetet ene skulde bære den hele Hegnsbyrde, talte Billighed for, at det forblev ved Bestemmelsen i det oprindelige Udkast, der var truffet efter Forhandlinger med Kommissionen for Fæstningster-

rænets Afhændelse. Men foruden denne mindre betydelige Afvigelse var der i det nye Udkast optaget en hel ny Bestemmelse, om hvilken Konsistorium ikke var hørt, nemlig den tidligere omtalte, om Afstaaelsen uden Vederlag af et Areal af den gamle botaniske Have af omtrent 1 Td. Lands Størrelse til Charlottenborg, hvilken Bestemmelse, hvis den fastholdtes, vilde medføre et overmaade stort Tab for Universitetet. Den afveg fra, hvad der var blevet vedtaget under de med Fæstningskommissionen førte Forhandlinger, idet der da var blevet optaget følgende Bestemmelse: „Naar Staten selv vil beholde en Del af Grunden til sine egne Formaal, fastsættes sammes Værdi (hvoraf $\frac{1}{3}$ tilfalder Universitetet) i Mangel af mindelig Overenskomst ved sædvanlig lovlig Taxation“. Den var ligeledes i Strid med den kgl. Resol. af 2. April 1870, i Følge hvilken Universitetet for Erhvervelsen af de 21 Tdr. Land skulde give Statskassen i Vederlag $\frac{2}{3}$ af den nuværende botaniske Haves Grund; der taltes her i ikke om, at Universitetet forlods skulde afgive noget af sin Ejendom, og der maatte saaledes tilkomme den $\frac{1}{3}$ af Netto-udbyttet for den hele Grund. Saafremt den botaniske Have ikke havde behøvet de 2 Kommunen tilhørende Jordlodder ved Farimagsvejen, vilde Spørgsmaalet om at afgive et Grundstykke til Charlottenborg ikke være opstaaet; men nu, da Bygningerne paa det nye Terræn ikke kunde blive opførte saaledes, som det efter Planen ønskedes, med mindre disse Lodder erhvervedes, krævede Finantsministeriet 1 Td. Land af den nuværende botaniske Have for at indrømme Universitetet den samme begrænsede Byggefrihed for deres Vedkommende, som for det øvrige Terræn, samt for at meddele Tilladelse til, at det Areal ved Sølygadens Forlængelse, som Magistraten skulde erhverve i Bytte for Lodderne ved Farimagsvejen, blev benyttet og bebygget som Villaparti, en Tilladelse, som utvivlsomt vilde være blevet givet, dersom man ved Forhandlingerne om Loven af 1867 havde kunnet vide, at Universitetet vilde have Brug for disse Lodder, og som det uden Tvivl heller ikke nu vilde være vanskeligt at erhverve af Rigsdagen. Ganske vist kunde Finantsministeriet strængt taget fordrø et Pengevederlag for Tilladelsen til Loddernes Bebyggelse i Følge Loven af 1867; men naar da en saadan Afløsning havde fundet Sted, gjaldt Byggefriheden ogsaa for bestandig, saa at Universitetet vilde have Ret til paa disse Lodder at opføre saa store Bygninger, som Byggeoven hjemlede, ligesom ogsaa til at sælge dem, frigjorte for Indskrænkninger. At denne Tilladelse i Henhold til Plakat 13. Oktbr. 1824 kunde meddeles, var vistnok utvivlsomt, og man havde maattet antage, at den i nærværende Tilfælde saa meget lettere vilde være blevet givet, som den ofte er givet private, og det her kun drejede sig om Opførelsen af nogle lave Væxthuse. At den Del af de 21 Tdr. Land, som skulde gives Kommunen i Bytte for de omhandlede Lodder, blev benyttet og bebygget som Villaparti, kunde Staten vel modsætte sig; men da Kommunen, der ejede de ved Siden af liggende 6 Tdr. Land, ogsaa paatænkte at anvende dem til Opførelsen af Villaer, vilde saa vel Skjønhedshensyn som Hensynet til Kommunehospitalets og den botaniske Haves Tarv tale for at meddele denne Tilladelse, for at der ikke ellers der skulde blive opført Fabrikker eller andre høje Bygninger. Det maatte derhos erindres, at medens Universitetet var fuldt berettiget til at benytte dette Areal til Opførelse af enhver til dets Formaal hørende Bygning, vilde det af Kommunen kun blive bebygget med Villaer, altsaa lavere Bygninger med Haver. Kvæstor androg derfor paa, at den omhandlede Tilladelse maattes søges udvirket uden Vederlag, og meddelte til Slutning nogle Opgivelser af, hvorledes

Forholdet vilde stille sig efter Finantsministeriets Forslag. Det Areal, der ønskedes erhvervet for Charlottenborg, optog, paa et ganske ubetydeligt Stykke nær, den hele Façadestrækning fra Slottet langs med Nyhavn, og vilde derfor vistnok blive betalt med 10 Rd. pr. □ Al. eller 140.000 Rd. for 1 Td. Land; Universitetets $\frac{1}{3}$ vilde altsaa udgjøre 46,666 Rd. 64 Sk. Men selv om det kun vilde blive betalt med 8 Rd. pr. □ Al, vilde Værdien være . . . . . 112,000 Rd.
 Universitetets $\frac{1}{3}$ heraf vilde udgjøre . . . . . 37,333 — 32 Sk.

Den fulde Disposition over de to Triangler vilde i ethvert Tilfælde kunne erholdes ved Indbetaling af Taxationssummens Halvdel . . . . . 20,430 Rd. „ Sk.

hvorefter Universitetet mindst vilde beholde tilbage . . . . . 16,903 Rd. 32 Sk. foruden at det ved Afløsning erholdt Ret til i Tiden at kunne sælge Lodderne til private, hvilken Ret vel i det mindste maatte være lige saa meget værd, som den attraaede Berettigelse til, at Kommunen maatte bygge paa et Stykke af Fæstningsterrænet, i Stedet for Universitetet.

Ved Finantsloven for 1871—72 blev der paa Kommunitetets Budget bevilget „til Anlæg af en ny botanisk Have paa Glaciet, under Forudsætning af en endelig Overenskomst om Erhvervelse af det dertil fornødne Areal for Universitetet foreløbig for Finantsaaret 1871—72 et Beløb af indtil 25,000 Rd.“ Herved var Sagen nu bragt ind paa et nyt Stadium, og Ministeriet fandt det derfor rigtigst, at Komiteen forstærkedes med et Medlem, Kaptejn og Brygger J. C. Jacobsen. Førend imidlertid Sagens selvstændige Udvikling fra dette Tidspunkt omtales, skal her først det fornødne meddeles om Afslutningen af Forhandlingerne med Magistraten og Finantsministeriet.

Til en endelig Ordning af Overenskomsten med Finantsministeriet tilskrev Kultusministeriet under 11. Maj 1871 bemeldte Ministerium i Gjensvar af dets Skrivelse af 10. Aug. 1870, at det ikke havde noget at erindre mod at gaa ind paa de i Udkastet optagne Betingelser, alene med følgende Modifikation: at der i § 1 tilføjedes „Expropriation og Borttagelse af de paa Grunden værende Bygninger er Universitetet uvedkommende“, at der i § 7, 3dje Stykke foran Ordet „afleverede“ tilføjedes „ikke“, og som Følge heraf, at i § 8 det nye sidste Punktum „Opførelse . . . dette „udelodes. Man vilde herved kun vende tilbage til de ved Forhandlingerne med Kommissionen for Fæstningsterrænets Afhændelse truffne Bestemmelser, hvortil der syntes at være saa meget større Grund, som Haven vilde være bedre tjent med at beholde det hele Areal, indtil Flytningen havde fundet Sted, og Afleveringen af visse Strækninger af Haven væsentligst skete i Statens Interesse. I denne Anledning bemærkede Finantsministeriet under 2. Juni s. A. med Hensyn til den til § 1 foreslaaede Tilføjelse, at der paa det omhandlede Terræn foruden Observatoriet kun fandtes en Mølle og to Militæretaten tilhørende mindre Bygninger, hvilke sidstes Borttagelse vilde blive foranstaltet af Ingeniørkorpset. Den til Gothersgadens Forlængelse trukne Grænselinie skar den østlige Del af Møllen; men da Bastionens Gjennemskæring nødvendigvis maatte foregaa saaledes, at Bastionen kom til at danne en Skraaning til bemeldte Gade, vilde formentlig lige saa vel den Del, der laa inden for den nævnte Grænselinie, som den øvrige Del af Ejendommen være at expropriere paa Magistratens Bekostning, eftersom Magistraten ved Overtagelsen af Fæstningsterrænet havde paataget sig For-

pligtelsen til at lade udføre og selv at bekoste den ommeldte Gadeforlængelse. Finantsministeriet antog saaledes ikke, at Expropriationen vilde medføre andre Udgifter end de, der vilde falde Staden Kjøbenhavns Kasse til Last; men da Ministeriet ikke vilde kunne samtykke i, at nogen saadan Udgift eventuelt paabyrdedes Statskassen, vildt det, skjønt det ikke forudsatte, at Spørgsmaalet vilde faa praktisk Betydning, dog ikke kunne indvilge i, at den foreslaaede Tilføjelse gaves det Dokument, der skulde oprettes. Finantsministeriet havde intet imod, at ogsaa Udgifterne til midlertidig Indhegning af de ikke afleverede Dele af den nuværende botaniske Have udrededes af de indkommende Salgssummer, ligesom den foreløbige Indhegning af de afleverede Dele af Grunden, for saa vidt en saadan Indhegning i ganske enkelte Tilfælde maatte blive nødvendig, og det foreslog derfor, at der i § 7, 3dje Stykke efter Ordet „Gadeanlæg“ tilføjedes: „midlertidig Indhegning saa vel af afleverede, som af de ikke afleverede Dele af Grunden m. m.“, og bifaldt som Følge heraf, at sidste Punktum i § 8 bortfaldt.

Da Finantsministeriet saaledes havde vægret sig ved at gaa ind paa den af Kultusministeriet foreslaaede Tilføjelse til § 1, fandt sidst nævnte Ministerium det rettest, tilmed da det syntes meget uvist, naar Gothersgadens Mølle vilde blive nedrevet, herom at begjære Komiteens Erklæring, førend det meddelte Approbationen. Efter at denne da først havde erklæret, at Planeringen af den Grund, hvorpaa en Del af Gothersgadens Mølle stod, var uundværlig for Udførelsen af Haveanlægget, og at denne Planering i ethvert Fald ikke kunde udsættes længere, end til Foraaret 1872, da Arbejdet paa Museumsbygningen, der var beregnet at skulle staa netop paa denne Grund, maatte ønskes paabegyndt saa tidligt som muligt i 1872, tilskrev Ministeriet atter Komiteen den 26. Juni og bemærkede i denne Anledning, at det vel nærede lige saa liden Tvivl om, at den omhandlede Grund tilkom Universitetet, som at Kjøbenhavns Kommune var forpligtet til at ryddeliggjøre den; men Vanskeligheden laa i, at det ikke kunde bestemmes, naar Tidspunktet for Opfyldelsen af denne Forpligtelse indtraadte. Ministeriet ønskede derfor taget under Overvejelse, om den Omstændighed, at Møllen og Terrænet om samme foreløbig henstod urørt, vilde gjøre det nødvendigt at foretage væsentlige Modifikationer i Planen, samt om det, forudsat at det ikke lykkedes inden den Tid, ud over hvilken Museumsbygningens Opførelse ikke kunde udskydes, at faa den omhandlede Grund til Disposition, lod sig forene med den lagte Plan at henlægge Museumsbygningen langs Voldgaden. I Skrivelse af 2. Juli udtalte derefter Komiteen sig imod at flytte Museumsbygningen i en med Voldgaden parallel Retning, hvorved en fuldstændig Forandring i Museumsplanen vilde blive nødvendig, idet flere af de væsentligste Lokaler efter denne havde en Retning mod Solen, som ikke var af ringe Betydning for disse Lokalers hensigtsmæssige Indretning. Ligeledes fraraadede den enhver betydeligere Ændring i Planen til Haveanlægget, som vilde medføre fornyede Forhandlinger om Planen i sin Helhed, Omarbejdelsen af denne og dermed en Udsættelse af Arbejderne i den gunstige Aarstid, som muligvis endog kunde gjøre Anvendelsen af den for Finantsaaret 1871—72 bevilgede Sum usikker. Da det saaledes af flere Grunde var ønskeligt, at Planen fastholdtes, havde Komiteen overvejet, om en Udsættelse af Møllens Flytning vilde gribe væsentlig hæmmende ind i Arbejdernes planmæssige Udførelse. Den var da kommet til det Resultat, at skjønt en saadan Udsættelse vilde være forbundet med flere Ulemper, var der dog ikke nogen aldeles afgjørende Hindring tilstede for at tage de Dele af Haven,

hvorover der strax uhindret kunde disponeres, under Arbejde i 1871 og derimod vente med Bearbejdelsen af den til Museumsbygningen udsete Plads endnu nogen Tid ud over det først foreslaaede Tidspunkt. Navnlig antog Komiteen, at en Udsættelse af Møllens Flytning indtil Vinteren 1872—73 ikke vilde være et tilstrækkeligt Motiv til at forandre den indsendte Haveplan, men tilføjede, at i samme Forhold som Voldterrænets uhindrede Afbenyttelse blev udsat, vilde tillige den nye Haves Fuldførelse og den ældre botaniske Haves Rømning blive forhalet. Ved en saadan Udsættelse, som den af Komiteen antydede, var altsaa vundet saa megen Tid, at det turde ventes, at Forholdene i den kunde finde deres Ordning, og Ministeriet tog derfor ikke i Betænkning, at approbere Planen. Men det bemærkede dog i Skrivelse af 14. Juli 1871 til Komiteen, at skjønt det ikke opgav Haabet om at faa Museumsbygningen opført paa den af Komiteen dertil udsete Plads, vilde det dog have haft Betænkning ved at meddele Approbationen, dersom det ikke, efter hvad der var kommet til dets Kundskab, havde kunnet gaa ud fra den Forudsætning, at der, saafremt Møllens Flytning mod Forventning skulde strække sig ud over det yderste Tidspunkt, til hvilket Museumsbygningens Paabegyndelse kunde udskydes, dog endnu havde en Mulighed for at lægge Museumsbygningen ved Foden af Møllekrænten, noget nærmere ved Farimagssvejen, selv om herved ikke alle de Fordele lode sig opnaa, som ved at opføre den paa det paa Planen betegnede Areal. Kultusministeriet billigede derfor Udkastet til Overenskomsten, saaledes som det, efter det af Finantsministeriet bemærkede, forelaa. Idet det herom gav Finantsministeriet Underretning i Skrivelse af 27. Juli 1871, bemærkede det, at det ikke vilde insistere paa Optagelsen af den foreslaaede Tilføjelse til § 1. da det med Finantsministeriet antog, at Udgiften med Expropriationen af Gothersgadens Mølle maatte falde Stadens Kasse til Last. Det anmodede derhos Finantsministeriet om at træffe de videre fornødne Foranstaltninger til Sagens definitive Ordning ved Mageskiftet brevenes Udfærdigelse i Overensstemmelse med de saaledes vedtagne Bestemmelser. Disse meddeles her.

Betingelserne

for et Mageskifte af den nuværende botaniske Haves Grund med det ved § 4 i Lov af 6 Juli 1867 til Anlæg af en ny botanisk Have og astronomisk Observatorium bevilgede Areal af c. 21 Tdr. Land.

I Henhold til § 4 i Lov af 6 Juli 1867 om Afløsning af de ved Demarkationslinien om Kjøbenhavn paalagte Indskrænkninger, samt om Bemyndigelse for Regeringen til Afhændelse af en Del af Kjøbenhavns Fæstningsværker paa Sjælland, fremdeles i Henhold til de kongelige Resolutioner af 2. April og 22. August 1870, overdrager Finantsministeriet til Kjøbenhavns Universitet til Anlæg af en botanisk Have og et astronomisk Observatorium det paa det medfølgende, af Landinspektør Mørup optagne Kort med a, o, e, f, u, t, s, r, q, p, h, i, k, l, m, n betegnede Areal af c. 21 Tdr. Lands Størrelse à 14.000 □ Alen af Kjøbenhavns Fæstningsgrund mellem Nørre- og Østerport, mod at Universitetet som Vederlag giver Statskassen Medejendomsret for to Tredjedele til den af den nuværende botaniske Haves, paa den ligeledes medfølgende Plan B. med a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o betegnede Grund, af Størrelse c. 3 Tdr. Land, hvorhos Universitetet uden Vederlag til Akademiet for de skønne Kunster, for at tillægges Charlottenborg, afgiver det paa sidst nævnte Plan med o, p, a, b betegnede Areal, beliggende Nord for Heibergsgade, alt paa følgende Vilkaar:

a. I Henseende til Grunden til den nye botaniske Have og Observatoriet.

1) Grunden med de paa samme værende Trær og Buske afleveres til Universi-

tetet, naar Overdragelsen er vedtaget af Kirke- og Undervisningsministeriet og Finantsministeriet.

- 2) Universitetet har Ret til at lade de paa Grunden værende Fæstningsværker sløjfe.

Jord til Udfyldning af Fæstningsgraven maa Universitetet ikkun tage fra Faussebraien og Volden paa den samme overdragne Grund. Paa de Steder af Grænserne for Grunden, hvor Universitetet ikke bringer denne i Niveau med de Veje og Gader, der maatte komme til at omgive Grunden, anbringes de fornødne Skraaninger ind paa Universitetets Grund, med mindre der opføres saadanne Hegns- eller Beklædningsmure, der gjøre Skraaninger overflødige.

- 3) Universitetet har selv at drage Omsorg for Vandforsyning til de Bassins, det agter at anlægge, og ligeledes for Afløbet fra samme, og der skal saaledes ikke paahvile Staten nogen Forpligtelse til at forskaffe Grunden Vand.

Universitetet maa ikke uden Kommunens Samtykke helt afbryde Vandforbindelsen mellem de Kommunen tilhørende Dele af Fæstningsgraven, der ligge til begge Sider af dets Grund.

- 4) Saa længe de Observatoriets Plads i Rosenborg Bastion tilgrænsende Dele (Kourtiner) af Volden bevares til offentlig Spadseregang, skal Universitetet, naar det forlanges af Kommunen, være pligtigt at afgive et Areal af passende Bredde mellem Observatoriet og Voldgaden til Fortsættelse af denne Spadseregang over dets Grund, og det samme skal være Tilfældet, hvis en offentlig Spadseregang efter Voldens Sløjfning bevares paa det nuværende Fæstningsterræn langs Voldgaden til begge Sider af bemeldte Bastion. Universitetet skal have Ret til at benytte det mellem dets Grænselinie o, e, f i Struben af Rosenborg Bastion (Plan A) og Voldgaden beliggende Areal, saa længe til Kommunen udvider Gaden til Grændselinien. Naar dette sker, maa Universitetet af sin Grund afgive Areal til en forandret eller en ny Opkjørsel til Observatoriet.

I den af Regeringen med Kjøbenhavns Kommune under 29. Oktbr. 1869 afsluttede Kontrakt har Kommunen forpligtet sig til at tilstede Adgang over sit Terræn paa dertil passende Steder til Universitetets Grund, indtil de Gadeanlæg, som ville komme til at begrænse den, ere udførte, ligesom til, saa vidt muligt, at fremskynde et eller tvende af disse Gadeanlæg.

- 5) Statskassen frafaller ethvert Krav paa den Erstatning, som skulde ydes den af Universitetet i Følge den allerhøjeste Resolution af 13. Juni 1859, ved hvilken en Del af Rosenborg Bastion overlodes det til Opførelse af et Observatorium.
- 6) Finantsministeriet meddeler, under Henvisning til Loven af 6. Juli 1867 samt til nærværende Overenskomst, Universitetet Mageskiftebrev paa Grunden, saa snart den nuværende botaniske Haves hele Grund er afleveret til Ministeriet og til det kongelige Akademi for de skønne Kunster i Overensstemmelse med de efterfølgende Bestemmelser.

b. I Henseende til den nuværende botaniske Haves Grund.

- 7) Det Statskassen tilkommende Vederlag for Afstaaelse af Grunden til den nye botaniske Have og Observatoriet ydes den ved, at Universitetet, foruden at afgive til det kongelige Akademi for de skønne Kunster den fornævnte, Nord for Heibergsgade beliggende Del af den nuværende botaniske Have, giver Statskassen Medejendomsret for To Tredjedele til den øvrige Del af bemeldte Haves Grund, dog saaledes, at Universitetet end videre fraskriver sig al Ret til Medbeslutning om, hvad der skal foretages med denne Grund, idet alene Finantsministeriet vil have at tage Bestemmelse om og bestyre Grundens Udparcellering og Salg samt alle dermed forbundne Arbejder. Der skal tilkomme Universitetet En Tredjedel af den ved denne Del af Grundens Realisation fremkommende Nettoindtægt og hermed dets Krav som Følge af Medejendomsretten være fyldestgjort.

Naar Staten, uden for den fornævnte til det kongelige Akademi for de skønne Kunster afgivne Del af den nuværende botaniske Haves Grund, selv

vil beholde en Del af Grunden til sine egne Formaal, fastsættes sammes Værdi (hvoraf $\frac{1}{3}$ tilfalder Universitetet) i Mangel af mindelig Overenskomst ved sædvanlig lovlig Taxation.

Af de indkommende Salgssummer (og eventuelt Forpagtningssummer af de af Universitetet afleverede, men usolgte Dele af Grunden) afholdes forlods alle Udgifter i Anledning af Realisationen, saasom til Vej- og Gadeanlæg, midlertidig Indhegning saa vel af de afleverede, som af de ikke afleverede Dele af Grunden m. m., og paaløbende 4 pCt.s Renter af disse Udgifter, og af den derefter tilbage blivende rene Indtægt beregnes den Universitetet tilfaldende Tredjedel, som efter aarlig stedfindende Opgjørelse udredes til det, dels kontant og dels i gode mindst 4 pCt. Rente bærende Prioritetsobligationer.

- 8) Universitetet skal inden Udløbet af 6 Aar fra Datum have ladet hele Grunden rydde for de paa samme værende Bygninger, Væxthuse, Træer og Planter m. m., og aflevere den til Staten. Dog skal om et Aar Havens sydvestlige Hjørne være ryddet og afleveret, saaledes at Forbindelsen mellem Heibergsgade og Peder Skramsgade kan tilvejebringes, og ligeledes skal inden to Aar den i Nærheden af Møntens Bygninger værende Del af Haven være ryddet og afleveret i saadan Udstrækning, som maatte være nødvendig for Opførelsen af et nyt Møntetablisement og for ved et Gadeanlæg at forbinde Holbergsgade med Nyhavn. For øvrigt vil Universitetet have at bestræbe sig for successivt og saa tidligt som muligt at aflevere de øvrige Dele af Grunden, og i den Henseende at imødekomme den Myndighed, der bestyrer Udparcelleringen af de tilgrænsende Grunde.
- 9) Saa snart Grundens Fraflytning er saa vidt fremskredet, at Udparcellering og Salg kunne begynde, meddeler Universitetet det kongelige Akademi for de skønne Kunster Ejendomsskjøde paa den til dette afgivne Del af Grunden, samt Finantsministeriet Mageskiftebrev paa den Statskassen tilkommende Medejendomsret over den øvrige Del af Grunden, denne befriet for alle Pante- og Lejebenhæftelser og ikke bebyrdet med andre Servituter, end de, som for Tiden hvile paa den. Ved dette Mageskiftebrev giver Universitetet tillige Finantsministeriet Bemyndigelse til selvstændigt og alene at bortskjøde Grunden eller Dele deraf.

c. I Almindelighed.

- 10) Alle Udgifter og Gebyrer ved dette Mageskiftes Berigtigelse udredes henholdsvis af Finantsministeriet eller Universitetet, eftersom de tilflyde Statskassen eller Kommunen.
- 11) Naar Universitetet af Kjøbenhavns Kommune erhverver de ud for Kommunehospitalet og Syd for Farimagssvejen beliggende Lodder Matr. Nr. 114 F. 3 og Nr. 114 F. 4, tilsammen af Areal 12,730 □ Alen, og indlemmer dem i den Grund, det erhverver ved nærværende Mageskifte, skal det være Universitetet tilladt ogsaa paa disses Lodders Areal at opføre saadanne Bygninger m. m., der maatte behøves i de i formeldte Lov af 6. Juli 1867 § 4 omhandlede Øjemed; for saa vidt de nævnte Lodder imidlertid skulde blive benyttede i andre Øjemed, forbeholdes Statskassens Ret til den samme i Følge § 2 i Lov af 6. Juli 1867 tilkommende Halvdel af Loddernes Værdiforøgelse. Til Opnaelse af den fornævnte Erhvervelse skal det derhos være Universitetet tilladt at afhænde eller bortmageskifte en langs med Sølgadens Forlængelse beliggende Del af det samme overdragne Areal af Fæstningsterrænet med Ret til at lade det saaledes solgte eller bortmageskiftede Areal bebygge som Villaparti.

Nogen formel Udfærdigelse af Overenskomsten fandt paa Sagens nærværende Stadium ikke Sted; den blev udskudt til Udfærdigelsen af de gjensidige Adkomstbreve. For at imidlertid disse kunde blive bragte i Orden, anmodede Finantsministeriet 11. Aug. 1871 Kultusministeriet om, saafremt Universitetet ikke havde tinglæst Adkomst paa den nuværende botaniske Haves Grund, at foranledige er-

hvervet Ejendomsdom paa den, ligesom Finantsministeriet for sit Vedkommende vilde foranledige Ejendomsdom erhvervet paa det omhandlede Areal af Fæstningsterrænet. En Opmaaling ved Stadskonduktøren af den nuværende botaniske Have vilde imidlertid først være nødvendig, og den ønskede Finantsministeriet udført saaledes, at Haven deltes i 2 Parceller, nemlig den ene omfattende det mellem Charlottenborg og den nordlige Linie af den projekterede Forlængelse af Heibergsgade beliggende Del, og den anden Parcel omfattende den øvrige Del af Arealet, saaledes at der altsaa udfærdigedes et særskilt Maalebrev for hver Parcel. Den første ønskedes da tilskjødet Kunstakademiet, hvorimod der for den sidstes Vedkommende vilde være at udfærdige Mageskiftebrev til Finantsministeriet. Derhos tilføjede Finantsministeriet, at det havde anmodet Krigsministeriet om nu at stille det til den nye botaniske Have bevilgede Areal til Universitetets Disposition, og henstillede til Kultusministeriet at udnævne en Befuldmægtiget til paa Universitetets Vegne at modtage Arealet af Krigsministeriets delegerede. Under 23. Aug. udnævnte Ministeriet Universitetets Kvæstor, Justitsraad Gede, til at modtage Arealet paa Glaciet. Den i dette Øjemed afholdte Overleveringsforretning fandt Sted den 4 Septbr. 1871; som Krigsministeriets delegerede mødte ved denne Oberst Ernst. Overleveringsforretningen lyder saaledes:

„I Henhold til Krigsministeriets Ordre af 31. Aug. d. A. (D. 993) har undertegnede Oberst Ernst, Chef for 1 Ingeniørdirektion, idag ved et i Rosenborg Ravelin afholdt Møde paa det nævnte Ministeriums Vegne afleveret, ligesom undertegnede, Universitetets Kvæstor, Justitsraad Gede, i Følge Kultusministeriets Ordre af 23. Aug. d. A. paa dets Vegne har modtaget det Areal af de forhenværende Fæstningsværker mellem Gothersgadens og Sølvgadens Forlængelser, som ved § 4 af Loven af 6. Juli 1867 om Aflesning af de ved Demarkationslinien om Kjøbenhavn paalagte Indskrænkninger m. m. er forbeholdt Universitetet til Anlæg af en botanisk Have og et astronomisk Observatorium.

Arealet overleveredes i Henhold til det af Oberst Ernst fremlagte, i sin Tid af Landinspektør Mørup optagne Kort, hvilket blev forsynet med vor Paategning. De paa Kortet i Grænselinien a, n, m, l, k, i, h, p, q, r, s, t, u, f, e, o, a antydede Pæle forefandtes alle.

Det paa Kortet i den indad gaaende Vaabenplads Vest for Rosenborg Ravelin viste Træskur var nedrevet, hvorimod Oberst Ernst paa Krigsbestyrelsens Vegne fremsatte det Ønske, at den Bindingsværksbygning. (Smedje og Kontor), der paa Kortet er vist i den Del af selve Ravelinen, som blev afleveret, tør forblive staaende i det mindste Maaneden ud. Justitsraad Gede erklærede, at der intet var til Hinder herfor, og oplyste tillige, at den Del af det afleverede Terræn, hvorpaa bemeldte Bygning ligger, ventes i Følge Magelæg at ville blive afgivet til Kjøbenhavns Kommune, med hvilken Krigsbestyrelsen saaledes formodentlig vil komme til at forhandle, hvis Bygningen ønskes bibeholdt længere.

Oberst Ernst afleverede en under 1. Aug. 1827 af daværende Voldmester Wahl udstedt Deklaration, i Anledning af en af ham givet Tilladelse til Opførelse af et Skur i Faussebraien ud for Rosenborg Bastion.

Hermed endtes denne Forretning, der overværedes af Oberst Jørgensen og Kaptejn Rosenvinge af Ingeniørkorpset, og af Krigsassessor, Baneingeniør Jantzen.

— Nærværende Protokol udfærdigedes i 2 Exemplarer, af hvilke hver af Parterne modtog et.

Kjøbenhavn den 4. Septbr. 1871.

Jul. Ernst.

Gede.

Til Vitterlighed:

Kolderup-Rosenvinge. Jantzen.

Ligeledes anmodede Ministeriet under 23. Aug. Konsistorium om at træffe fornøden Foranstaltning til Berigtigelsen af Universitetets Adkomst til den gamle botaniske Haves Grund. Konsistorium overgav Sagen til Kvæstor, der 5. Decbr. 1871 herom gjorde Indberetning til Ministeriet. Haven bestod af tre Arealer, nemlig:

- 1) Den oprindelige Have, opmaalt 10. Jan 1778, skjænket af Hs Maj. Kongen. Med Hensyn til Adkomsten til denne er det fornødne bemærket foran Side 92 Nr. 1 og 2;
- 2) et Jordstykke, afstaaet fra Holmen til Havens Udvidelse i Følge Finantskollegiets Skrivelse til den daværende Direktion for botanisk Have af 4. Septbr. 1810, under den Betingelse, at der for det afstaaede Stykke Jord skulde opføres og vedligeholdes en Mur, uden Bekostning og Ulejlighed for Søetaten. I Direktionens Protokol fandtes Oplysning om, at Kongen senere bevilgede Haven det fornødne Beløb til denne Mur, hvilken for øvrigt igjen blev nedbrudt ved Havens yderligere Udvidelse med det tilgrænsende Areal, nemlig
- 3) et under 10. Aug. 1844 tilmaalt Grundstykke fra Gammelholm, som ved kgl. Resol. af 15. Novbr. 1843 blev afstaaet til Haven. Som Erstatning herfor skulde Haven udbetale den tidligere omtalte Erstatning til Kontreadmiral Stephansen af 200 Rd. aarlig for hans Embedstid.

For at undgaa at erhverve Ejendomsdom, som baade medførte Udgift og medtog lang Tid, vilde det være meget ønskeligt, om de foran nævnte Dokumenter maatte kunne tinglæses som retsgyldig Adkomst for Universitetet, uden Stempelafgift eller anden Afgift til Statskassen, i hvilken Henseende han bemærkede, at der var givet et kongeligt Tilsagn om, at Skjøde paa den oprindelige, langt overvejende Del af den nuværende Have skulde have været leveret uden Betaling, og at $\frac{1}{2}$ pCt.s Afgiften efter Frd 8. Febr. 1810 ikke var paabudt, da sidst nævnte Del af Haven blev skjænket, ligesom der næppe kunde være Tvivl om, at Adkomstbrevene paa de i Aarene 1810 og 1844 tilkomne Grundstykker vilde være blevne udstedte paa ustemplet Papir og tinglæste uden Afgifter, saafremt formelige Gavebreve eller Skjøder havde været anset for nødvendige. Det vilde da ogsaa være at paalægge Universitetet en ganske mærkelig Byrde, om der nu til Statskassen skulde svares Afgift i Anledning af Berigtigelsen af foran nævnte Adkomst, samtidig med, at den uden Vederlag forlods afgav til Staten 12,800 □ Al. af den mest værdifulde Grund i Haven for at henlægges til Kunstakademiet. Ogsaa med Hensyn til den Staden Kjøbenhavns Kasse ved Plan 1. Juli 1799 § 171 tillagte $\frac{1}{4}$ pCt.s Afgift vilde det være af særlig Interesse for Universitetet, at disse Dokumenter kunde blive læste som gyldig Adkomst, da denne Afgift ikke svares af Gaver, medens det dog kunde være tvivlsomt, om den ikke skulde erlægges ved Tinglæsningen af en Ejendomsdom. Kvæstor indstillede derfor, at Kultusministeriet vilde

erhverve en Udtalelse fra Justitsministeriet om, at de nævnte Gavebreve uden Stempelafgift eller anden Afgift til Statskassen kunde tinglyses som gyldig Adkomst for Universitetet, saaledes at de Adkomstbreve, som Universitetet senere skulde udstede til Staten og Kunstakademiet, i sin Tid kunde tinglyses uden Retsanmærkning om manglende Adkomst.

Kultusministeriet forelagde ved Skrivelse af 22. Decbr. 1871 Finantsministeriet Sagen, idet det udtalte Ønskeligheden af at kunne undgaa de ved Erhvervelsen af en Ejendomsdom forbundne Udgifter, som ogsaa af, at Universitetets Forhold til Kommunen med Hensyn til Magelæget af de 2 Lodder ved Farimagsgade mod et Stykke af Arealet ved Sølgadens Forlængelse fandt sin endelige Afgjørelse. Det gjorde opmærksom paa, at hvis Finantsministeriet maatte være villigt til at ordne Sagen ved gjensidige Mageskiftebreve paa den nu foreliggende Basis, kunde det formentlig forbeholdes, hvis der i Tidens Løb fandtes særlig Anledning til at tage Ejendomsdom paa Arealet, da at erhverve en saadan, og henstillede, hvorvidt Finantsministeriet maatte finde Anledning til at foranledige en Udtalelse fra Justitsministeriet, før det tog en Bestemmelse i Sagen. Finantsministeriet anmodede derefter Justitsministeriet om at udtale, at Berigtigelsen af Universitetets Adkomst til den botaniske Have kunde ske paa den Maade, at Universitetet lod de oven nævnte kgl. Resolutioner og Finantskollegiets Skrivelse af 4. Septbr. 1810 tinglyse; men da Justitsministeriet hertil svarede, at det ikke kunde afgive en saadan Udtalelse, men maatte anse det for fornødent, at Universitetet erhvervede Ejendomsdom paa det paagjældende Jordstykke, anmodede Finantsministeriet i Henhold hertil 23. Febr. 1872 Kultusministeriet om at foranledige, at Ejendomsdom snarest muligt blev erhvervet, idet det bemærkede, at det ved Udfærdigelsen af Skjøder til eventuelle Kjøbere af Parceller af botanisk Have var nødvendigt, at det var i Besiddelse af en uomtvistelig Adkomst til bemeldte Haves Grund, hvilket efter Justitsministeriets Udtalelser altsaa kun kunde bevirkes ved en Ejendomsdom. Ved Skrivelse af 23. Marts næst efter paalagde Kultusministeriet den konstituerede Kammeradvokat at træffe fornøden Foranstaltning hertil, efter at han forinden havde erhvervet beneficium processus gratuiti.

Den 12. Jan. 1874 blev derefter afsagt følgende Ejendomsdom:

„Ved kgl. Bevilling af 16. Septbr 1872 blev det tilladt, at Citanten, den konstituerede Kammeradvokat, Etatsraad Buntzen, for Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet paa Københavns Universitets Vegne, ved Stævning til vedkommende Ret, som tredje Gange efter hinanden skulde indrykkes i den Berlingske politiske og Avertissementstidende, maatte indkalde med Aars og Dags Varsel den eller dem, som maatte formene at have nogen Adkomst til den Universitetet tilhørende botaniske Haves Grund Matr. Nr. 272 og Matr. Nr. 375 i Øster Kvarter her i Staden, saaledes som den nævnte Grund findes afsat paa tvende af Stads-konduktøren henholdsvis under 21. og 8. Novbr. 1871 udfærdigede Maalebrev, til dermed at fremkomme og deres lovlige Adkomst dertil at bevisliggjøre, og at der, saafremt ingen inden foreskrevne Tids Forløb dermed skulde melde sig, maatte paa bemeldte Ejendom erhverves Ejendomsdom for Universitetet. Da nu Citanten derefter har udtages Stævning her til Retten med foreskrevet Varsel, og der med Stævningens Bekjendtgjørelse som og i øvrigt er forholdt efter Bevillingen, og da ved Sagens Foretagelse den 1. Decbr. 1873 ingen er mødt og har taget til Gjen-

mæle, vil Københavns Universitet efter Citantens Paastand være at kjende ejendomsberettiget til oven nævnte Ejendom. Stempelovertrædelse foreligger ikke.

Thi kjendes for Ret:

Københavns Universitet bør være ejendomsberettiget til oven nævnte Ejendom.“

Denne Dom blev efter Ministeriets Ordre af 28. Maj 1874 i Henhold til Loven om Demarkationslinien af 6. Juli 1867 § 4 og den i Finantslov af 25. Marts 1872 § 10 II. 3 indeholdte Bestemmelse om, at den nuværende botaniske Haves Grund ved Bortflytningen overleveres til Finantsministeriet til Bortsalg til Indtægt for Statskassen, den 1. Juni 1874 tinglæst som Adkomst for Statskassen til at disponere over de Arealer, der vare eller maatte blive afleverede til Finantsministeriet.

Det er foran bemærket, at Københavns Magistrat ved Skrivelse af 7. Novbr. 1870 havde erklæret, at Kommunalbestyrelsen var villig til at gaa ind paa Magelæget af de 2 Lodder ved Farimagsvejen mod Arealet ved Sølgadens Forlængelse paa visse nærmere Betingelser. Ministeriet anmodede derefter Magistraten om at træffe de videre fornødne Foranstaltninger til den endelige Afslutning af Magelæget, idet det tilføjede, at det var enigt med Magistraten i, at Omkostningerne ved Magelæget udrededes af Magistraten og Universitetet, hver for sit Vedkommende. I denne Anledning tilstillede Magistraten 28. Septbr. 1871 Universitetets Kvæstor 2 Udkast til gjensidige Adkomstdokumenter, idet det anmodede ham om at erhverve Approbation paa dem.*) Kvæstor sendte 30. Novbr. 1871 disse Udkast til Mini-

*) Udkastene lød saaledes:

1. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet skjøder og overdrager herved til Københavns Kommune den Grund, der paa et af Stadskonduktøren den 28. Juni d. A. udfærdiget Maalebrev er matrikuleret under Nr. 49 i Nørrevold Kvarter, hvilken Grund udgjør en Del af det ved Loven af 6. Juli 1867 om Demarkationslinien § 4 Københavns Universitet til Anlæg af en botanisk Have m. v. tillagte Terræn, og er det vedtaget, at Grunden, der er fri for den paa Ejendomme inden for Demarkationslinien hvilende Servitut, kun maa bebygges som Villaparti.

For Overdragelsessummen, der anslaaes til 6000 Rd., er Ministeriet tilfredsstillet ved Overdragelsen af Grunden Matr. Nr. 34 og 35, Nørrevold Kvarter, der tidligere var matrikuleret under Nr. 114 F 3 og 114 F 4 i udenbys Klædebo Kvarter.

Alle Omkostninger ved dette Mageskifteskjøde og dets Tinglæsning udredes af Kjøberen, Københavns Kommune.

2. Københavns Magistrat gjør vitterligt, at den til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet paa Københavns Universitets Vegne har bortmageskiftet de tidligere under Matr. Nr. 114 F 3 og 114 F 4 i udenbys Klædebo Kvarter beliggende Grunde, der nu paa det af Stadskonduktøren den 28. Juni d. A. optagne Maalebrev ere betegnede som Grunden Nr. 34 og 35 i Nørrevold Kvarter paa følgende Vilkaar:

- a. at Københavns Kommune som Vederlag for Overdragelsen erholder Skjøde paa den efter det under 28. Juni d. A. optagne Maalebrev under Nr. 49 i Nørrevold Kvarter matrikulerede Grund;
- b. at der paa den til Universitetet overdragne Grund, der ikke er befriet fra den paa Ejendomme inden for Fæstningens Demarkationslinie hvilende Servitut, kun maa opføres Væxt- og Drivhuse af en udvendig Højde af c. 11 Alen;

steriet, og erklærede sig i det hele taget enig i, at Mageskiftebrevene udfærdigedes i Overensstemmelse med dem. Kun med Hensyn til Bestemmelsen i litr. b. af Magistratens Skjøde nærede han, saa vel som ogsaa Flytningskomiteen nogen Tvivl. Efter Planen for Benyttelsen af Terrænet var der nemlig reserveret et Grundstykke til eventuel Benyttelse for andre Universitetsejemed, hvilket Stykke i en Størrelse af 30,000 □ Al. var henlagt til Hjørnet af Gothersgades Forlængelse og Farimagsvejen*), og hvor under var indbefattet den mindre, vestlige Trekant. I Tidens Løb vilde denne Grund rimeligvis blive anvendt til Opførelse af andre Bygninger i videnskabeligt Øjemed, og det vilde da ikke kunne undgaas, at en Del af Triangelen blev bebygget, hvilket Kommunen efter litr. b. vilde kunne forhindre. Imidlertid vilde hverken han eller Komiteen stille noget Forslag om en Forandring heri, da der ellers derved let kunde fremkaldes en tilsvarende Fordring paa Ophævelse af Forpligtelsen til Villabebyggelsen, der var af største Vigtighed for Haveanlægget.

Situationen forandrede sig imidlertid snart, idet Kommunalbestyrelsen kort Tid efter besluttede at udvide Voldgaden til en 80 Alen bred Boulevard. Det Spørgsmaal frembød sig da, hvilken Indflydelse dette burde have paa Planen for Anlægget af den nye botaniske Have. Paa den ene Side troede Komiteen at burde gaa ud fra, at man fra Universitetets Side maatte indtage en imødekommende Stilling over for dette Foretagende, og at man — selv om en Del udført aandeligt og legemligt Arbejde derved gik til Spilde — maatte overveje, under hvilke Betingelser Universitetet kunde gaa ind paa de Fordringer, som Kommunen kunde ventes at ville stille; paa den anden Side stod det klart, at en eventuel Overenskomst i denne Retning maatte afsluttes snarest muligt, da Arbejdet med Hensyn til Havens Anlæg uden Afbrydelse maatte fremmes. Komiteen**) aabnede derfor Underhandlinger med Kommunalbestyrelsen for at fremme denne Sag med størst Hurtighed og

c. at Grundens Forsyning med Vand sker i Overensstemmelse med Loven af 30. Novbr. 1857;

d. at Kjøbenhavns Universitet udreder samtlige de med dette Mageskiftebrevs Udfærdigelse, Tinglæsning o. s. v. forbundne Omkostninger.

Og da Ministeriet nu har meddelt Kjøbenhavns Kommune Mageskiftebrev paa den oven nævnte Grund, saa skjøde og overdrage vi herved til Kjøbenhavns Universitet den oven for beskrevne, under Matr. Nr. 34 og 35 i Norrevold Kvarter beliggende Grund.

Det bemærkes af Hensyn til Stemplet til dette Dokument, at den bortskjødede Grund er beregnet til en Værdi af 6000 Rd.

*) Efter den oprindelige Plan var dette reserverede Areal henlagt til Hjørnet af Voldgaden og den forlængede Gothersgade; men efter den i Juni 1871 foretagne fornyede Drøftelse var det anset for rigtigere at henlægge det til Hjørnet af Gothersgades Forlængelse og Farimagsvejen, fordi dette Terræn bedre egnede sig til Bebyggelse.

**) Komiteens Formand, Etatsraad Gram, der i April 1871 af Helbredshensyn havde erholdt Fritagelse for dette Hverv, var imidlertid afgaaet ved Døden. Konsistorium anmodede derfor Professor Nellesmann om at tiltræde Komiteen som dens Formand. Efter at det neden for refererede Spørgsmaal om Havens Grænser havde fundet sin Afgjørelse, udtraadte han efter eget Ønske, og det overlodes da Komiteen af sin egen Midte at vælge en Formand. Komiteen valgte Professor Lange.

derved komme paa det rene med, hvilke Fordringer der fra Kommunens Side vilde blive stillet, og hvad Kommunen fra sin Side vilde tilbyde som Vederlag. Resultatet af disse Forhandlinger blev et Udkast til en Overenskomst, i Følge hvilken Universitetet skulde afstaa en saadan Strækning af den nye botaniske Haves Grund, langs med Voldgaden, som det nye Anlæg krævede, og Kommunen fra sin Side skulde tilstaa Universitetet et Ækvivalent i Areal og desuden visse andre Fordele. Udkastet meddeles her:

§ 1.

Universitetet afstaa til Kjøbenhavns Kommune til Anlæg af en offentlig Gade samt til en ny Opkjørsel til Observatoriet den Strækning af ny botanisk Haves Terræn langs Voldgaden, som paa vedhæftede Kort er betegnet med 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 og 8. Dette Areal maa ingensinde uden Universitetets Samtykke benyttes til andet Brug end en offentlig Gade.

§ 2

Det nuværende Plateau omkring Observatoriet maa, som Kortet udviser, paa Sydsiden ikke afgraves nærmere til Observatoriets Hjørne mod Gaden, end 10 Alen. Dosseringen mellem Plateauet og Gaden maa udføres saaledes, at Anlægget ikke bliver steilere end 1: 2.

En Opkjørsel til Observatoriet af 8 Alens Bredde, med en Stigning af 1: 12, anlægges og vedligeholdes af Kommunen.

§ 3.

Kjørevejene forbi Observatoriet maa i 100 Alens Afstand til begge Sider, regnet fra det omtalte Hjørne, ingensinde brolægges.

§ 4

Kommunen bortskaffer uden Udgift for Universitetet i Løbet af Aaret 1872 Gothersgadens Mølle, saa vel som den Bygning, der staar paa samme Bastion bag ved Møllen. Ligeledes borttager Kommunen senest inden Udgangen af 1873 saa meget af Volden foran Museet, at der bliver en 8 à 10 Alen bred Adgang fra Gothersgade til denne Bygning.

§ 5.

Kommunen vil sørge for, at der i Forlængelse af Gothersgade inden 1. April 1873 er afgravet saa meget af Bastionen og opfyldt saa meget i Stadsgraven, at man op imod Havens Grænser er kommet i den Højde. Gothersgaden her skal have, i en saadan Udstrækning, at hele Havens Areal mod denne Side kan benyttes.

Mod Havens Østgrænse forpligter Kommunen sig til i Løbet af dette Aar at foretage de Afgravninger eller Opfyldninger paa sin Grund, der blive nødvendige for, at hele botanisk Haves Grund ogsaa her kan benyttes i begge Tilfælde, dog under Forudsætning af, at Havens Terræn op imod Begrænsningen mod Kommunens Grund holdes i de tidligere opgivne Højder, der passe til de af Magistraten for de forskellige Gader opgive Højdebeliggenheder.

§ 6.

Den Jordmasse i Hovedvolden, som ligger paa Havens nuværende Terræn, og som i Overensstemmelse med det Kort over Haveanlægget, som er tilstillet Magistraten, skal anvendes til Opfyldningen af Havens Areal, forbeholdes til dette Brug.

§ 7.

Kommunen maa uden Udgift for Haven forhøje den allerede afgravede Del af Terrænet mellem den nye Voldgade og Bassinet efter de nye Profiler, som Landskabsgartneren nu udarbejder i Henhold til den ved Gaden nødvendiggjorte Forandring i Planen. Den Fyld, som vil blive leveret fra Gammelholm og Nyboder i Løbet af dette Foraar og Sommer, overlades af Haven til dette Brug, og vil saaledes komme Kommunen til gode.

Denne Opfyldning udføres samtidig med Afgravningen og Reguleringen af Havens tilstødende Terræn.

§ 8.

Som Vederlag for det af Universitetet afstaaede Areal tilbagegiver Kommunen til Universitetet, til Anvendelse i Overensstemmelse med § 1 af Kontrakten om Overdragelse til Kjøbenhavns Kommune af en Del af Kjøbenhavns Fæstnings-

terræn og Loven af 6. Juli 1867 § 4 om Fæstningsterrænets Afhændelse, 20,000 □ Alen af det tidligere ved Magelæg fra Universitetet erhvervede Stykke Land ved Sølgadens Forlængelse, omtrent cfter den paa Kortet angivne Linie, hvilket Jordstykke strax stilles til Universitetets Raadighed.

§ 9.

Omkostningerne ved de Magelæg, som i Følge nærværende Overenskomst finde Sted, blive at afholde i Følge de samme Regler, som ere vedtagne med Hensyn til Magelæget af Trianglerne ved Farimagsvejen og Jorstykket ved Sølgadens Forlængelse.

Ved under 10. April 1872 at fremsende dette Udkast til Ministeriet, udtalte Komiteen, at det indeholdt de bedste Betingelser, som den havde været i Stand til at opnaa, og at de formentlig ogsaa efter Omstændighederne maatte anses for at være antagelige for Universitetet. Særlig med Hensyn til § 4 bemærkede den, at denne Bestemmelse indeholdt en væsentlig Fordel for Universitetet; thi selv om Kommunens Forpligtelse til at bortskaffe Gothersgadens Mølle maatte være klar i og for sig, manglede der dog enhver Tidsbestemmelse i saa Henseende, medens det dog for Havens Anlæg var af den yderste Vigtighed, snarest muligt at komme til at raade over det paagjældende Terræn, da Museet skulde bygges der. Hvad Bestemmelserne i §§ 7 og 8 angik, udtalte den, at da det Stykke, som Universitetet afstod, ikke fuldt udgjorde 20,000 □ Alen, opnaaedes der altsaa fuldstændigt Ækvivalent, og da det Stykke mellem den nye Voldgade og Vandbassinet ved Opfyldningen gjordes brugbart for Haven, vilde der ikke kunne være nogen Tvivl om, at der blev Areal nok til at udføre Planen i alle dens Dele. Derimod var det en Selvfølge, at den her omhandlede Transaktion gjorde et saadant Indgreb i den allerede lagte Beplantningsplan, at denne ikke mere kunde bruges, hvorfor Komiteen var betænkt paa at lade en ny Plan udarbejde, beregnet paa det Terræn, som der kunde raades over, under Forudsætning af, at det foreslaaede Magelæg med Kommunen kom i Stand. Komiteen indstillede sluttelig, at der maatte afsluttes Overenskomst i Henhold til Udkastet med Kommunen. Ved Skrivelse af 18. April s. A. meddelte Ministeriet derefter, at det intet havde fundet at erindre mod de i Udkastet indeholdte Bestemmelser, hvorhos det bemyndigede Komiteens Formand til paa Universitetets Vegne at underskrive Overenskomsten.

Efter at denne Overenskomst var indgaaet, tog Komiteen under Overvejelse, hvorledes Havens territoriale Grænser burde bestemmes, navnlig i hvilken Retning den burde udvides for at forskaffe den Erstatning for det Arealtab, som Magelæget i Anledning af Boulevarden havde medført. Den ansaa det for nødvendigt snarest muligt at faa dette Spørgsmaal afgjort, da det først derefter vilde være muligt at vedtage Beplantningsplanen. Ved disse Forhandlinger kunde imidlertid Enighed ikke opnaas. Principalt vedtoges det med 4 Stemmer mod 3, at Haven skulde søges udvidet ved Benyttelsen af det hidtil reserverede, 30,000 □ Alen store Areal langs Gothersgadens Forlængelse og Farimagsvejen, hvorhos det med 5 Stemmer mod 2 vedtoges, at af dette reservede Areal dog kun 20,000 □ Alen skulde benyttes til Havens Arboret, medens de tilovers blevne 10,000 □ Alen skulde reserveres til fremtidig Benyttelse for Haven i Tilfælde af senere Udvidelse af den. Mindretallet mente derimod, at Havens Udvidelse burde foregaa derved, at det af Kommunen til Vederlag for den afstaaede Jordstrimmel givne Stykke Land ved Sølgadens Forlængelse inddroges i Haven, medens Arealet ved Gothersgadens Forlængelse fremdeles som hidtil skulde forblive reserveret. Subsidiært vedtoges

det med 6 Stemmer mod 1, at indstille, at dersom Komiteens principale Forslag ikke kunde tages til Følge, burde dog Havens Udvidelse foregaa derved, at 20,000 □ Alen af det ved Gothersgadens Forlængelse beliggende, hidtil reserverede Areal inddrogtes i den, medens de øvrige 10,000 □ Alen af dette Areal, som hidtil, forbleve reserverede og ikke indlemmedes i Haven, hvorhos det overlodes til Konsistorium at bestemme, om Formen for dette reserverede Areal skulde være den af Komiteen forslagsvis angivne, eller om en anden Form skulde foretrækkes.

Ved Skrivelse af 31. Maj 1872 forelagde Komiteen Sagen for Konsistorium, der den 14 Juni næst efter gjorde Indstilling til Ministeriet. Komiteens Flertals principale Forslag, bemærkede Konsistorium, faldt i to Dele. Det gik nemlig ud paa dels, at den Erstatning, som Haven utvivlsomt skulde have for den til Kommunen afstaaede Jordstrækning langs Voldgaden, et Areal af omtrent 20,000 □ Alen, ikke skulde søges i det nye ved Magelæget erhvervede Grundstykke, men i det hidtil reserverede Areal ved Gothersgaden, dels, at Havens Udvidelse paa det foreslaaede Sted ikke skulde indskrænkes til et Areal af den Størrelse, som svarede til det, der var afstaaet til Kommunen, men omfatte det hele, hidtil reserverede Areal paa dette Sted, saaledes altsaa, at Havens Størrelse ved denne Lejlighed blev forøget med 10,000 □ Alen ud over det hidtil vedtagne. I begge Henseender maatte Konsistorium fraraade, at Flertallets Forslag fulgtes. Hvad det første Punkt angik, miskjendte Konsistorium lige saa lidt som Komiteens Mindretal, at en Udvidelse ved Hjælp af det hidtil reserverede Areal, i Stedet for ved det ny erhvervede Jordstykke, vilde være fordelagtigst for Haven; men det skjønedes ikke, at de Fordele, som vilde vindes for den, vare af en saadan Betydning, at de kunde kræve, at de vigtige Universitetsinteresser, for hvis Skyld Arealet ved Gothersgadens Forlængelse i sin Tid blev reserveret, og som fremdeles uforandrede og med samme Styrke gjorde sig gjældende, maatte opofres. At det ved Sølgaden erhvervede Areal i ingen Henseende vilde erstatte Universitetet det Tab, der vilde lides ved Opoffrelsen af det hidtil reservede Jordstykke, idet de videnskabelige Anlæg, hvorom der i Tidens Løb kunde tænkes at blive Spørgsmaal, ingensinde kunde tænkes anbragte paa det først nævnte Sted, var af Mindretallet klart paavist, og Konsistorium sluttede sig ganske hertil. De Ulemper derimod, som det vilde medføre for Haven, at den blev udvidet mod Sølgaden, vare forholdsvis mindre betydelige, og navnlig kunde det ikke erkjendes, at Havens Anlæg i videnskabelig Henseende vilde lide væsentlig derved. For saa vidt Ministeriet imidlertid skulde finde det forsvarligt over for Universitetets Interesser i Almindelighed at følge Flertallets Forslag om Havens Udvidelse paa Arealet langs Gothersgaden, maatte Konsistorium dog paa det bestemteste fraraade, at Flertalsforslagets andet Punkt om en Forøgelse af Haven ved Inddragelse af det hele reserverede Areal toges til Følge. Der forelaa ikke tilstrækkelige Grunde til Støtte for denne Del af Flertallets Forslag, som var i Strid med, hvad der efter alle hidtil førte Forhandlinger var blevet anset som fornødent og tilstrækkeligt til Haven. Konsistorium maatte indtrængende tilraade, at man ikke gik ud over dette, ikke blot fordi de 10,000 □ Alen, som af det reserverede Areal vilde være tilovers, naar de andre 20,000 □ Alen bleve indlemmede i Haven, kunde blive Universitetet til væsentlig Nytte, naar der i Fremtiden blev Spørgsmaal om et eller andet af de videnskabelige Anlæg, som man ved Reservationen af Terrænet ved Gothersgade havde haft for Øje, men i Særdeleshed ogsaa af den Grund, at enhver Forøgelse

af Haven ud over det engang vedtagne nødvendigvis maatte forøge de alt betydelige Omkostninger, som den nye Haves første Anlæg krævede, og yderligere forøge det Beløb, som fremtidig aarlig vilde medgaa til Haven, et Beløb, som allerede kunde forudses at ville blive omtrent det dobbelte mod nu. Videre end det af Komiteens overvejende Flertal subsidiært vedtagne Forslag, mente Konsistorium derfor, at man under ingen Omstændigheder burde gaa.

I Skrivelse af 20. Juni næst efter bemærkede Ministeriet, at uagtet det i Almindelighed fuldt vel kunde erkjende Vægten af de Grunde, hvorpaa Konsistorium støttede sin Indstilling, skjønnede det dog ikke rettere, end at det, naar der var Spørgsmaal om et Arbejde, der krævede saa betydelige Udgifter, som Tilfældet var med Anlægget af den nye botaniske Have, i ethvert Fald lod sig forsvare ved Afgjørelsen af et enkelt og mindre Punkt, som det her omhandlede, at se bort fra Hensynet til det økonomiske, og væsentligst at tage Hensyn til det for Haven hensigtsmæssigste; men ved Siden heraf maatte det for Ministeriet være afgjørende, at Finantsudvalget i sin Betænkning over Udkastet til Finantsloven for 1872—73 enstemmig havde som Forudsætning for Bevillingen stillet den bestemte Fordring, at det reserverede Stykke i det nordvestlige Hjørne blev indlemmet i Haven. Ministeriet tiltraadte derfor Flertallets principale Indstilling om, at de hidtil reserverede 30,000 □ Alen indlemmedes i Haven, idet det overlodes Komiteen at tage den nærmere Bestemmelse om den Maade, paa hvilken de 10,000 □ Alen hensigtsmæssigst lode sig midlertidig benytte, uden at Udgiften til Haven derved yderligere blev forøget.

Hermed maa da de Forhandlinger siges at være tilendebragte, som have sigtet til at afgjøre Spørgsmaalene om Havens Flytning fra Gammelholm og dens Anlæg paa Glaciet. I sidst nævnte Henseende har her kun kunnet medtages de rent ydre Betingelser for Haven, navnlig da, hvad der hørte til at bestemme dens Form og Grænser, hvorimod Planen for Havens Anlæg og dennes Udførelse i Henhold til de ved Finantsloven givne Bevillinger maa blive Gjenstand for en Fremstilling fra en sagkyndig Haand, naar det hele Anlæg en Gang i Tiden bliver fuldført. Det skal endnu kun meddeles, at Komiteen efter dertil af Ministeriet givet Bemyndigelse den 1. Juni 1874 til Bestyrelsen for den botaniske Have overleverede de af den udførte Anlæg og Bygninger og hermed afsluttede sin for denne Sag betydningsfulde Virksomhed*).

* Overleveringsforretningen lyder saaledes:

„Anno 1874, den 1. Juni samledes Komiteen for Anlægget af ny botanisk Have med den botaniske Haves Bestyrelse, for i Overensstemmelse med Ministeriets Resolution af 28. Maj d. A. at aflevere Haven.

Der fremlagdes af Bygningsudvalgets Formand en Oversigt over samtlige Udgifter ved Haveanlægget, hvoraf det fremgik, at der af de for indeværende Finantsaar til Havens Fuldførelse bevilgede 20,000 Rd., i Forbindelse med Taxationsværdien af de ubrugelige Dele af de gamle Væxthuse 2085 Rd., tilsammen 22,085 Rd., var af Komiteen disponeret over 8270 Rd 5 Mk. 1 Sk., og at der saaledes var til Bestyrelsens Disposition et Restbeløb af 13,814 Rd. 15 Sk.

De tilbage staaende Arbejder ere i Budgettet beregnede til:

b. Afgjørelsen af forskellige mindre Spørgsmaal.

I Efteraaret 1874 var Flytningen fra den gamle til den nye Have tilendebragt, og denne blev derfor aabnet for det store Publikum. Men førend dette skete, maatte det anses for nødvendigt at fastsætte visse Regler for Adgangen, og den konstituerede Direktør for den botaniske Have indsendte derfor med Skrivelse af 23. Juni 1874 til Konsistoriums Approbation et Udkast til saadanne Regler, udarbejdet paa Grundlag af Regulativet for den ældre Have, men med saadanne Forandringer, som enten fulgte af de forandrede Forhold, eller maatte anses for hensigtsmæssige. Den væsentligste Forandring var den, at der aabnedes en langt mere udstrakt Adgang til Haven, end tidligere, for at den Belæring, som Haven kunde yde, maatte blive tilgængelig for en saa vid Kreds og i en saa stor Udstrækning som muligt, uden dog at hindre Arbejderne i Haven. Derfor foresloges det, at Haven holdtes aaben hver Dag fra Kl. 1 til Solens Nedgang, i Stedet for, som tidligere, kun to Gange ugentlig, og at der aabnedes Adgang til Væxthusene, hvad der kun undtagelsesvis havde været Tilfældet i den ældre Have; ligeledes, at der mod Betaling kunde udstedes Adgangskort til enkelte Personer paa den Tid af Dagen, da Haven er lukket for Publikum, af Hensyn til de ikke faa uden for den studerende Kreds, som attraaede at besøge Haven og der søge Belæring uforstyrret af den store Mængde, hvorved der tillige kunde ventes et Bidrag til Dækning af de ikke ubetydelige Omkostninger ved Opsynet med Haven.

Da Konsistorium ikke ansaa sig berettiget til uden Ministeriets Billigelse at approbere denne sidst nævnte Bestemmelse, som det i øvrigt i det væsentlige billigede, begjærede det i Skrivelse af 4. Juli 1874 Ministeriets Bemyndigelse hertil, dog saaledes, at Betalingen for en enkelt Person sattes til 4 Rd. i Stedet for, som foreslaaet 5 Rd., medens Adgangen for en Familie paa indtil 4 Personer sattes til 8 Rd. Ved Skrivelse af 11. s. M. bemyndigede Ministeriet Konsistorium til at approbere denne Bestemmelse, hvorefter Konsistorium under 14. næst efter tilmeldte den konstituerede Direktør for Haven, at det bifaldt Udkastet med den nævnte Forandring, og saaledes, at der til Bestemmelsen under Nr. 9 blev føjet følgende Punktum: „Er Overtrædelsen af den Beskaffenhed, at den medfører Straf efter Loven, maa den paagjældende vente at blive draget til Ansvar“. Reglerne meddeles her:

Regler

for Adgangen til Universitetets nye botaniske Have.

- 1) Den botaniske Have er aaben for Publikum hver Dag fra Kl. 1 E. M. til Solnedgang. (Indgangen er fra Hjørnet af Gothersgade og Voldgade).

Varmebedene.....	1800 Rd. „ Mk. „ Sk.
Forsøgs- og Formeringshuset.....	3800 — „ - „ -
Rest af Flytningsudgifter.....	6680 — 1 - 4 -
samt diverse mindre Reguleringsarbejder, hvortil haves til Disposition.....	1533 — 5 - 11 -

I Henhold til denne Opgjørelse blev Haven med de der i opførte Bygninger af Komiteen afleveret og af Bestyrelsen modtaget.

Komiteen for Anlæg af ny botanisk Have den 1. Juni 1874.

Joh. Lange. Japetus Steenstrup. Gede, Th. Friederichsen. J. C. Jacobsen.

Bestyrelsen for den botaniske Have:

Joh. Lange. Th. Friederichsen.

- An m. Barnepiger med spæde Børn tilstedes ikke Adgang til Haven, større Børn kun, naar de ere i Følge med Voxne.
- 2) De, der ønske at besøge Haven paa andre Tider end oven nævnte, kunne erholde Adgangskort, lydende paa Navn og gjældende for hele Dagen, for 8 Kroner aarlig. Disse Adgangskort, som udstedes af Havens Bestyrelse, kunne bestilles hos Portneren. Kort for Familier af indtil 4 Personer kunne erholdes for i alt 16 Kroner aarlig.
  - 3) Adgangen til Kvarteret for Lægeplanter er aaben for dem, der studere Botanik og ere forsynede med Adgangskort, daglig fra Kl. 8 P. M. til Solnedgang. Adgangskortene til denne Del af Haven udleveres gratis af Bibliothekaren ved den botaniske Have.
  - 4) Regler for Skolers Adgang til Haven faas hos Gartneren.
  - 5) Palmehuset og de tilstødende Væxthuse kunne besøges fra 1. April til 31. Oktbr. hver Dag fra Kl. 3—6 E. M. De øvrige Væxthuse, hvortil Adgang kan tilstedes, ere tilgængelige hver Søndag fra Kl. 3—6 E. M. og hver Onsdag og Fredag fra Kl. 2—4 E. M.
  - 6) Det er de besøgende forbudt at afplukke Grene, Blomster eller Frugter, ligesom ogsaa at optage de ved Planterne anbragte Navnepæle.
  - 7) Børnevogne, Kurve, Poser eller deslige maa ikke medtages i Haven, men saadanne Gjenstande maa afleveres hos Portneren.
  - 8) Hunde maa ikke medbringes i Haven.
  - 9) Dersom nogen træffes i at overtræde de i §§ 6—8 nævnte Ordensbestemmelser, er det paalagt Opsynsbetjenten at tilrettevise vedkommende, eller i fornødent Fald at udvise dem af Haven. Er Overtrædelsen af den Beskaffenhed, at den medfører Straf efter Loven, maa den paagjældende vente at blive draget til Ansvar.
  - 10) Havens Lukning tilkjendegives ved Ringning.

— Konsistorium har tidligere i tvende Tilfælde bifaldet, at Udgifterne til Papir og Trykning i Anledning af Beretninger om den botaniske Have maatte udredes af Konsistoriums Normalsum, og efter Indstilling fra den konstituerede Direktør for Haven bifaldt det derfor ogsaa ved Skrivelse af 14. Marts 1873, at Udgifterne til Papir og Tryk i Anledning af Udgivelsen af Beretningen for 1871—72, Oplaget beregnet til 400 Exemplarer, maatte afholdes paa samme Maade. Da imidlertid Beretningen kom til at omfatte Trienniet 1871—73, og derved steg til en Størrelse, man ikke havde kunnet forudse, bleve Udgifterne 4 à 5 Gange større, end beregnet, og Normalsummen var derfor ude af Stand til at udrede dette Beløb. Som Følge heraf saa Konsistorium sig nødsaget til at henvise Direktøren (Skrivelse af 16. Novbr. 1874) til at søge Beløbet dækket af de Midler paa den botaniske Haves Budget, der stod til Raadighed, og tilføjede derhos, at Beretningerne om Haven i Fremtiden, i alt Fald med Udelukkelse af Katalogfortegnelserne, vilde kunne optages i Universitets Aarbogen, og at Særtryk deraf vilde kunne erholdes.

— Ogsaa Havens aarlige Frefortegnelser vare tidligere blevne bekostede trykte af Konsistoriums Normalsum; men i Skrivelse af 22. Febr. 1875 tilkjendegav Konsistorium Direktøren, at den stærke Stigning af Betalingen for Trykningsarbejde gjorde det nødvendigt at indskrænke de Udgifter, som skulde afholdes af Normalsummen, til det mindst mulige. Konsistorium kunde derfor ikke gaa ind paa, at Udgiften til Trykningen af bemeldte Fortegnelser fremdeles afholdtes af Normalsummen, saa meget mindre som det ikke ansaa det for rigtigt eller stemmende med god Regnskabsorden, at en Udgift, som angik et af de under Universitetet hørende særlige Instituter, afholdtes af denne Sum, i Stedet for af de Beløb, der bevilgedes til det paagjældende særlige Institut.

2. Det zoologiske Museum.

Under de Forhandlinger, som gik forud for Emanationen af Lov af 29. Decbr. 1862 om det kgl. naturhistoriske Museums Overgang til Københavns Universitet, havde den da nedsatte Komite udtalt sig om det særlige Forhold, som Museernes Forening frembød, for saa vidt Universitetets zoologiske og mineralogiske Samlinger vare knyttede til de grevelige Moltkeske Legater, og bare Navn efter disses Giver (Lindes Medd. 1857—63 Side 34—35). Ministeriet havde i denne Anledning begjæret en Erklæring fra Lensbesidderen af Grevskabet Bregentved, Grev A. V. Moltke, der i Skrivelse af 27. Oktbr. 1862 sluttede sig til Komiteens Udtalelser om dette Punkt, navnlig for saa vidt den mineralogisk-geognostiske Samling vedblivende skulde bære Navn af det grevelige Moltkeske mineralogiske Museum (l. c. Side 49); hvad angik Universitetets zoologiske Museum, i hvilket der ved den stedfindende Forening indtraadte langt betydeligere Bestanddele, end de, der indlemnedes i det mineralogiske Museum, og hvor Spørgsmaalet derfor nærmest maatte blive, hvilken enkelt Afdeling af Museet der for Fremtiden skulde betegnes og behandles som den grevelige Moltkeske, forudsattes det, at der senere skulde indledes Forhandlinger herom. Med Hensyn hertil paalagde Ministeriet ved Skrivelse af 27. Jan. 1865 Konsistorium, saafremt der under den da forestaaende endelige Ordning af Museernes Forhold ved deres Forening i Henhold til Loven af 29. Decbr. 1862 maatte være noget Punkt, hvorom der burde brevvexles med Besidderen af Grevskabet Bregentved, da betimelig derom at underrette Ministeriet, for at derefter den fornødne Forhandling af dette kunde blive indledet med ham, og Konsistorium begjærede derfor nærmere Erklæring fra Bestyrerne fra de paagjældende Museer, Konferentsraad Forchhammer og Etatsraad Steenstrup. Sagen blev imidlertid den Gang ikke videre fremmet. Medens den nemlig for det mineralogiske Museum ingen Vanskelighed frembød, var det ikke muligt for Etatsraad Steenstrup at fremsætte bestemt præciserede Forslag med Hensyn til det zoologiske Museum, førend yderligere Erfaringer vare vundne, Dyreklassernes Ordning og Gruppering i Museet var blevet endelig fastslaaet, og Museets Budget fæstnet. Først ved en Skrivelse til Konsistorium af 12. Febr. 1873 udtalte han, at Forudsætningerne for at komme til en endelig Fastsættelse af det zoologiske Museums Forhold til de grevelige Moltkeske Legater nu vare for Haanden, og anmodede derfor Konsistorium om at optage Sagen til endelig Afgjærelse.

I Henhold hertil paalagde Konsistorium under 18. Febr. 1873 Etatsraad Steenstrup og Professor Johnstrup at tage denne Sag under Overvejelse og fremkomme med bestemte Forslag i saa Henseende. En senere modtaget Skrivelse fra Professor Reinhardt af 18. Aug. 1873, i hvilken han udtalte sig imod Bibeholdelsen af et særegent Forhold til de grevelige Moltkeske Legater for nogen enkelt Del af det zoologiske Museum, eller for at i alt Fald de Indberetninger, der knyttede sig til dette Forhold, maatte blive almindelige for alle Museets Afdelinger, sendtes ligeledes de nævnte Museumsbestyrere til Overvejelse. Under 30. Oktbr. 1873 afgav de en Erklæring, i hvilken de foreslog,

1. at det mineralogiske Museum i sin Helhed bibeholdtes Benævnelsen af Grev Moltkes, Universitetet tilhørende mineralogiske Museum;
2. at det grevelige Moltkeske Navn bibeholdtes for enkelte, bestemte afgrænsede Partier af det zoologiske Museum, nemlig dels i Følge den i Legatstatuterne givne Antydning og den historiske Udviklingsgang den mindre zoologiske Sam-

ling, der afgiver Grundlaget for Universitetsprofessorens almindelige Forelæsninger over Dyreriget, tillige med den hermed sammenhørende særlige Samling, der ved Lov af 29. Decbr. 1862 § 5 var forbeholdt denne Universitetslærer til Fremme af hans specielle Studier inden for de forskjellige Dyreklasser, dels end videre Bløddyr- og Straaledyrsamlingerne som et naturligt afgrænset Afsnit af det store Museum, for hvilket det ældre Moltkeske Museum paa Grund af de ældre Konkylie- og Koralsamlinger har haft en særlig Betydning;

3. at de grevelige Moltkeske Gaver holdtes i et større Publikums og navnlig i de Museumbesøgendes Erindring ved en passende Indskrift anbragt over Indgangen til de vedkommende Museer og Afdelinger eller paa en anden hensigtsmæssig Plads i disse;
4. at de aarlige Indberetninger indskrænkedes til at angaa det mineralogiske Museum og af det zoologiske Museum de oven nævnte tvende særlige Afdelinger, en Ordning der i de senere Aar allerede var blevet mere og mere forberedt;
5. at, som hidtil, paa Museernes aarlige Budgetter Tilskuddet af de Moltkeske Legater fremdeles blev at anvende under de Afdelinger, der bære det Moltkeske Navn;
6. at Beretningerne som hidtil, i Overensstemmelse med Statutterne afgaves af Legaternes Eforer og Bestyrerne af de Moltkeske Museer, nemlig Professor mineralogiæ og Professor zoologiæ, men for saa vidt Bløddyrenes og Straaledyrenes Klasser ikke vare under Professoris zoologiæ Bestyrelse, da for disses Vedkommende af den eventuelle Bestyrer af disse Klasser i eget Navn for at vedlægges Professoris zoologiæ Beretning.

Med Hensyn til den fra Professor Reinhardt fremkomne Udtalelse bemærkede de, at Bestyrerne af de Moltkeske Museer ikke havde Adkomst til at foreslaa, at der paalagdes Bestyrerne af de Afdelinger af Museet, som ikke paatænkte satte i Forbindelse med de Moltkeske Legater, Forpligtelsen til at give periodiske Beretninger om deres Afdelinger.

Over dette Forslag begjærede Konsistorium en Erklæring fra Museumsraadet. Dette delte sig i et Flertal, Professor Schjødt og Dr. Lütken, som tiltraadte de fremsatte Forslag, og et Mindretal, Professor Reinhardt, som ønskede Navnet „det grevelige Moltkeske zoologiske Museum“ og de dermed i Forbindelse staaende Retsvirkninger begrænsede til Studiesamlingen.

Ved Skrivelse af 18. Decbr. 1873 forelagde Konsistorium denne Sag for Ministeriet, idet det bemærkede, at det ganske sluttede sig til Etatsraad Steenstrups og Professor Johnstrups, af Museumsraadets Flertal tiltraadte Forslag. Konsistorium fandt i de fremførte Betragtninger fuld Føje til at forbeholde de nævnte Afdelinger af det zoologiske Museum Navn og Stilling som det grevelige Moltkeske, og navnlig til ikke at indskrænke dette Forhold til Studiesamlingen alene, og indstillede derfor, at Ministeriet vilde indlede Forhandling med Besidderen af Grevskabet Bregentved, for at opnaa hans Tilslutning til den saaledes foreslaaede Ordning og, for saa vidt denne opnaaedes, anordne det fornødne i Overensstemmelse hermed. Spørgsmaalet om Afgjørelse af periodiske Indberetninger for de andre Afdelinger af det zoologiske Museum, bemærkede det, stod ikke i Forbindelse med den foreliggende Sag.

Efter at Grev Moltke for sit Vedkommende ganske havde sluttet sig til disse Forslag, approberede Ministeriet dem ved Skrivelse af 18. Febr. 1874. Det til-

føjede, at det, efter hvad der var ytret i den af Professor Reinhardt under 18. Aug. 1873 afgivne Erklæring, ansaa det for rigtigst, at der i Lighed med de Indberetninger, der aarlig afgaves for de Moltkske Museumsafdelingers Vedkommende, fremtidig inden Udgangen af hvert Aars Januar Maaned til Ministeriet indsendtes aarlige Indberetninger for det forløbne Kalenderaar fra de vedkommende Inspektorer eller Bestyrere af de Dele af Universitetsmuseet, der ikke vare indbefattede under de grevelige Moltkeske Museumsafdelinger.

— Den milde Vinter 1873—74 bevirkede, at der paa det zoologiske Museums Konto for Brændsel, Belysning og Rengjøring viste sig en Besparelse af c. 60 Rd. Museumsraadet androg om Bemyndigelse til at anvende dette Overskud til Museets bedste; men Universitetets Kvæstor, hvis Erklæring Konsistorium herom begjærede, ytrede, at skjønt Museets Normalsum kun var opført i Finantsloven med Totalsummen, maatte dog de forskellige Specialsummer, som udgjøre denne, anses for lige saa bindende for Administrationen, som om de vare opførte i Lovens Text, jfr. Statsrevisorernes Beretning til Rigsdagen om Statsregnskabet for 1864—65 S. 250, 251 samt Ministeriets Resol. 26. Juli 1865. Efter at Konsistorium havde forelagt Ministeriet Sagen til Afgjørelse, meddelte dette under 17. April 1874, at en Overførelse af, hvad der var besparet paa en Konto til Anvendelse under andre Konti, ikke kunde tilstedes, med mindre der ved selve Budgettet dertil havdes udtrykkelig Bemyndigelse, men at alt, hvad der i Løbet af et Finantsaar ikke var kommet til Anvendelse paa de enkelte Konti, vilde være at opføre i Regnskabet som besparet. Ministeriet tilføjede derhos, at det heller ikke ansaa det for rigtigt for Fremtiden at søge udvirket nogen Forandring i denne Regel.

3. Det kemiske Laboratorium.

Ved Skrivelse af 25. Marts 1868 havde Ministeriet i Anledning af et Forslag fra Bestyreren af Universitetets kemiske Laboratorium, Professor Jul. Thomsen, bevilget, at der ved Laboratoriet maatte oprettes 3 Fripladser for trængende studerende, og at disse besattes af Bestyreren for et Semester ad Gangen. Da imidlertid Antallet af de studerende, som besøge Laboratoriet, i de senere Aar var tiltaget meget betydeligt, og Arbejdspladsernes Antal derfor var blevet forøget fra 69 til 100, da end videre Benyttelsen af Laboratoriet nu næsten var en Nødvendighed for de lægevidenskabelige studerende, efter Indførelsen af en praktisk kemisk Prøve ved den lægevidenskabelige Forberedelsesexamen, og da Betalingen for Undervisningen i Laboratoriet, der udgjør 12 Rd. pr. Semester, ofte var trykkende for enkelte trængende studerende at udrede, skjønt den kun var ringe i Forhold til Betalingen ved Laboratorier i Udlandet, androg Laboratoriets Bestyrer under 4. Septbr. 1873 paa, at Antallet af Fripladserne maatte forøges til fem. Andragendet anbefalede af Konsistorium og det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet. Fakultetet bemærkede, at det maaske kunde synes naturligt, da de studerendes Antal kunde være underkastet ikke ubetydelige Fluktuationer i Løbet af flere Aar, at Antallet af Fripladserne stod i et konstant Forhold til Antallet af de studerende, der benytte Laboratoriet; men dette vilde dog medføre praktiske Vanskeligheder, eftersom Fripladserne skulde bortgives ved Semestrets Begyndelse, medens derimod det hele Elevantal i Reglen først var tilstede omtrent en Maaned senere. Fakultetet ansaa det derfor for rettest, at det overlodes Professor Thomsen at tildele 5 trængende studerende fri Benyttelse af Laboratoriet, naar

Frekvensen var saa stor, at Laboratoriet kunde bære den dermed forbundne Udgift. Med denne sidste Begrænsning blev Indstillingen bifaldet af Ministeriet under 11. Oktober 1873.

VII. Det akademiske Legat- og Stipendievæsen.

1. Oversigt over Universitetets Stipendievæsen.

En af Professor Nellemann som Rektor i det akademiske Aar 1874—75 ved Festen i Anledning af Hs. Maj. Kongens Fødselsdag holdt Tale, der indeholdt en Oversigt over Universitetets Stipendievæsen, meddeles her:

„En af de vigtigste Ejendommeligheder ved Kjøbenhavns Universitet — som i mange Henseender giver det et særegent Præg — er dets Stipendievæsen. Det turde vel endog være, at det nærmest er fra dette Synspunkt, at man baade forhen og nu saa ofte hører tale om det „rige Universitet“. Thi i anden Forstand kan Universitetet egentlig ikke kaldes rigt; til dets egne Fornødenheder, som Læreanstalt betragtet, har det tvært imod baade i ældre og i nyere Tider, med Undtagelse af ganske korte Perioder, behøvet og modtaget Hjælp og Tilskud andetsteds fra, nemlig baade fra Staten og fra Kommunitet*). Derimod er det rigt forsynet med Stipendier for de studerende. Derfor have de kjøbenhavnske Studenter for en uforholdsmæssig stor Del bestaaet af uformuende, til Dels fattige Folks Børn, og det, som andetsteds regnes for en Mærkværdighed, nemlig at begavede unge Mænd, skjønt fødte i de ringeste Kaar og af den laveste Stand, komme i Besiddelse af Universitetsdannelse, hører her i den Grad til det sædvanlige, at ingen forundrer sig derover eller lægger videre Mærke dertil. Naar man gjenemgaar Listen over de Mænd, som i Kirkens, Statens eller Videnskabens Tjeneste have indtaget fremragende Pladser, vil der iblandt dem findes overordentlig mange, som aldrig uden Universitetets Stipendier vilde have formaaet at tilbagelægge den akademiske Løbebane, og hvis store Evner uden disse aldrig vilde være blevne uddannede til Gavn for dem selv og andre. Naar derfor det danske Universitet i Sandhed kan siges at være det hele Folks Fælleseje, naar det i Sandhed kan siges at aabne sine Døre i lige Grad for høje og lave, rige og fattige, naar den Forskjel, som de ydre Livsvilkaar ellers overalt i Samfundsforholdene bringe saa skarpt frem, ikke spores hverken i dets Studenters alvorlige Idrætter eller i deres glade Sammenkomster, maa dette for en væsentlig Del tilskrives dets Stipendier, der medføre, at Studenternes Skare rekrutteres fra alle Samfundslag fra de højeste til de laveste.

Skjønt alt dette i almindelige Træk er temmelig bekendt, turde det dog være, at mange, selv af dem, der staa Universitetet nær, savne et bestemt Billede af den Udstrækning og det Omfang, hvori Universitetets Stipendievæsen virker, og det turde derfor være passende ved denne Lejlighed at ofre nogle Øjeblikke paa en nærmere Betragtning af det, saa meget mere som der, naar Blikket, saaledes som idag, naturlig henvendes paa, hvad Danmarks Konger have

*) Jfr. herved den norske Petitionskomite af 1795, gjendrevet af Universitets Direktionen i dens Erklæring til Kongen af 21. Marts 1811, Monrad om Stiftelsen af Christiania Universitet S. 93 jfr. med S. 82.